

Lator-Perduk Ilona

IRODALMI OLVASÓKÖNYV

**Magyar nyelv az általános oktatási rendszerű,
magyar tananyelvű tanintézetek számára**

**Tankönyv az általános oktatási rendszerű tanintézetek
3. osztálya számára**

Ajánlotta Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma

Львів
Видавництво „Світ”
2013

УДК 821.511.141(075.2)
ББК 84(УГО)я7
Л 80

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ МОН України від 17.07.2013 р. № 994)*

**Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено**

Лотор-Пердук О. К.

Л 80 Літературне читання. Угорська мова для загально-освітніх навчальних закладів з навчанням угорською мовою : підруч. для 3 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. К. Лотор-Пердук. – Львів : Світ, 2013. – 176 с. : іл.
ISBN 978-966-603-838-1

**УДК 821.511.141(075.2)
ББК 84(УГО)я7**

ISBN 978-966-603-838-1

© Лотор-Пердук О. К., 2013
© Шутурма М. С., ілюстрації, 2013
© Видавництво „Світ”, 2013

Ukrajna kis állami címere

Ukrajna állami zászlaja

Ukrajna állami himnusza

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці.
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Refrén:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

Szöveg: *Pavlo Csubinszkij*
Zene: *Mihajlo Verbickij*

BEVEZETÉS

Kedves Gyerekek!

Szeretettel készült ez a könyv és azzal a szándékkal, hogy minél több új, hasznos, kedvetekre való olvasnivalót találjatok benne.

Az évszakokhoz kapcsolódó olvasmányok és versek közelebb visznek benneteket a természethez, a jelentősebb ünnepekhez.

A régebbi korokról szóló írásokból sok érdekeset tudhattok meg az ősember életéről, a magyar nép eredetéről, történelméről, királyainak és hőseinek emlékezetes tetteiről.

Ha beleéletek magatokat a mesehősök világába, akkor gondolatban ti is felkúszhattok az égitől mesefára, és Mátyás király juhászával együtt megbizonyosodhattok róla, hogy az igazmondás mindig kifizetődőbb a hazugságnál. Tanulságos történeteket olvashattok a barátságról, mások titkainak megőrzéséről, a tiszta lelkiismeret fontosságáról, és arról, hogy az igaz ember nyitott szívvel, segítő szándékkal közeledik bajba jutott embertársai és állatbarátai felé.

És végezetül, ha nem vagytok restek, Tüskéshátúval együtt ti is kijárhadjátok Ugrifüles illemiskoláját, amelynek nagy hasznát veszitek az előttek álló életben.

Örömteli, élményekben gazdag olvasást és jó tanulást kívánok!

Vedd figyelembe a következő jeleket!

A szerző

	Törd a fejed! Az olvasmányok utáni kérdések és feladatok jele, melyek megkönnyítik a tananyag elsajátítását, és tartalmasabbá teszik a párbeszédet osztálytársaiddal. Ezeket a feladatokat önállóan kell megoldanod.		Rajzold le!
			Népi bölcsességek, szólások, közmondások. Jegyezd meg őket!
			Olvasási és szövegértési szintfelmérő
			Olvassátok el szereposztásban!
	Megjegyzendő fogalmak		Egy kis nyelvtan
	Szómagyarázat		Házi feladat

I. ISTEN VELED, GÓLYAMADÁR!

SZEPTEMBER

A fecskefinak vándorszárnya nőtt,
nyarat lehelget még a délelőtt,
hullámvonalban ing a rét fölött
az ökörnyál, az erdő lombja rőt,
s most adjuk iskolába a jövőt.

(Szilágyi Domokos)

ökörnyál – a levegőben szállongó pókfonadék; **rőt** – barnás-vörös; **ing** – lebeg

1. Olvasd el figyelmesen a verset! Számold meg, hány szótagból állnak a sorok!

2. Melyik verssor szól ismert vándormadarunkról?

3. Hogyan nevezi a költő a fecskefiókát?

4. Melyik szó jelenti azt, hogy a fecskék elköltöznek?

5. Melyik évszak beköszöntét jelzi az *ökörnyál*?

6. Olvasd el és értelmezd a befejező verssort!

7. Az elemzett verssorok alapján foglald össze, mi jellemzi a szeptembert!

Mondd másképpen a következő mondatokat!

A fecskefinak vándorszárnya nőtt.

Most adjuk iskolába a jövőt.

Jellemezd az őszi hónapjait saját megfigyeléseid alapján!

VALAMI KÉSZÜL

Elszállt a fecske,
üres a fészke,
de mintha most is
itt ficserészne,
úgy kél a nap, és
úgy jön az este,
mintha még nálunk
volna a fecske.
Még egyelőre
minden a régi,

bár a szúnyog már
bőrét nem félti,
és a szellő is
be-beáll szélnek,
fákon a lombok
remegnek, félnek.
Valami titkon,
valami készül:
itt-ott a dombon
már egy-egy csősz ül:

Nézd csak a tájat,
de szépen őszül.

(Kányádi Sándor)

csősz – mezőőr: ő vigyáz a kukoricára, szőlőre, dinnyére

1. Miről szól a vers?
2. Sorold fel, milyen jelei vannak a nyár végének és az őszi közeledtének!
3. Értelmezd a következő idézeteket:
„...a szúnyog már bőrét nem félti”
„...a szellő is be-beáll szélnek”!

A költeményben a természet úgy viselkedik, mintha ember lenne. Bizonyítsd ezt a versből vett idézetekkel!

A NÉGY KÍVÁNSÁG

Miska nagyokat szánkázott a behavazott hegyoldalon, nagyokat korcsolyázott a befagyott folyón, és amikor kipirultan hazaérkezett, vidáman szólt édesapjához:

– Milyen pompás ilyenkor télen! Bárcsak mindig tél maradna! Sohase múlna el!

– Ezt a kívánságodat írd be a zsebkönyvembe, hogy ne felejtsem el – mondotta az apja.

Miska be is írta.

Kitavaszkodott. Miska ott futkározott nagy örömezzve a tarka pillangók után a zöldellő réten, virágot szedett, oda-futott édesapjához, és így szólt:

– Hiszen ez a tavasz csupa gyönyörűség! Bárcsak mindig tavasz lenne!

Édesapja újra odaadta zsebkönyvét, hogy Miska írja be ezt a kívánságát is.

Eljött a nyár. Miska az apjával elment a kaszálóra. Egész álló nap ugrándozott, mulatott a kisfiú: halat fogott, gyümölcsöt szedett, hempergett az illatos szénában, és este így szólt apjához:

– Ma aztán kedvemre kijátszottam magam! Bárcsak sohasse volna vége a nyárnak!

Ezt a kívánságát is beírta Miska az apja zsebkönyvébe.

Elkövetkezett az ősz. Ilyenkor van a gyümölcsszüret, szedik az aranyárga körtét, a piros almát. Miska lelkendezve mondta apjának:

– Hiába, az ősznek nincs párja!

Erre édesapja elővette könyvecskéjét, és megmutatta a kisfiúnak, hogy szakasztott így gondolkozott a tavaszciról, a télciről és a nyárciról is.

(*Usinszkij* meséje)

1. Oszd a mesét a benne szereplő évszakok sorrendjében négy részre! Adj címet minden résznek!

2. Más-más tanuló mondja el, miért szerette meg Miska a telet, tavaszt, nyarat és őszet!

Neked melyik évszak a kedvenced? Mondd el, mit találsz benne szépnek!

ŐSZ ELEJÉN

Üres már a fecskefészek
itt az eszterhéj alatt,
üres már a gólyafészek
tetejében a kéménynek...
Vándor népe ott halad.

Ott a messzeség homályin,
ott az égnek magasán,
látom még, mint kis felhőket,
vagy már nem is látom őket?
Csak úgy képelem talán.

Elröpülnek, elröpültek,
tavasz s nyár vendégei,
és őket már nemsokára
a kertek s mezők virága
s a fák lombja követi.

(Petőfi Sándor)

eszterhéj – eresz: a háztetőnek az a része, amely túlnyúlik a ház falán

1. Olvasd el a verset néma olvasással!

2. Mihez hasonlítja Petőfi Sándor a magasban repülő madarakat?

3. Mi változik meg a természetben, amikor elköltöznek a vándormadarak?

Tanuld meg a verset!

ISTEN VELED, GÓLYAMADÁR!

Valami különös szomorúság borzong át a lelkemen. Nemcsak a lelkemen: minden fán, minden fűszálon, az egész tájon, még a felhőkön is. Ez a szomorúság az ősznek megérzése. Kertemben már az őszirózsák fehér és lila virágai melengetik az arcukat a nap sugaraiban. A gesztenyefám napról napra halványabb. A gyümölcsfáim is olyanok, mint az öregemberek: egyik, mint a sárga öregember; a másik, mint a piros öregember.

A két gólyánk is elment. Szent István király napján láttam őket utoljára a mezőn. Nem halásztak, csak álltak-álldogáltak elgondolkozva a fűben; ott álltak mind a ketten. A fecskék vidáman csapongtak fölöttük a levegőben. Azok még nem gondoltak akkor az elutazásra.

Furcsa két madárfaj a gólya meg a fecske, hogy tavasszal mindig idejön a másik világrészből; ősszel meg mindig visszatér a másik világrészbe. De ott nem házasodnak, nem

raknak fészket, és nem költenek, csak itt minálunk. Melyik hát az igazi hazájuk?...

Még furcsább, hogy az a két gólya, meg az a pár száz fecske az egész országból éppen a mi falunkat szereti. A messzi

Afrikából ide térnek mindig vissza.

Ahogy a két gólya ott áll egymás mellett, bizonyára így beszélgetnek:

– Öregem – mondja az asszony –, a vízililiomnak fogytán a virága.

Az ura bólint erre a fejével csöndesen.

Ismét az asszony szól:

- Mikor indulunk?
- Mikor az utolsó liliom is eltűnik.
- A gyerekek eléggé erősek?
- Megbírják.

Mind a kettő újra bús elmerengésbe mélyed. Milyen szomorú tud lenni a madár! Egész testével szomorú.

A minap aztán sok gólyát láttam a magasban. Odafele kanyarogtak a falu fölött, aztán egyszer csak: egyenesen az út Délnek!

(Gárdonyi Géza)

1. Milyen a hangulata ennek az elbeszélésnek? Keresd ki a szavak közül a megfelelőt! Választásodat indokold meg!

vidám, szomorkás, tréfás, kedves, fájdalmas

2. Az ősz mely ismertetőjeleivel találkoztl az olvasmányban?

3. Mihez hasonlítja az író a gyümölcsfákat?

4. Mit tudtl meg a fecskéről és a gólyáról?

Olvasd el az olvasmányt még egyszer! Bontsd részekre! Adj címet a részeknek!

Mondóka

*Kelep, kelep, gólyamadár.
Itt van az ősz, elmúlt a nyár.*

Találós kérdés

*Tó vizében lépeget
békák veszedelme,
békát fog, és messze néz
fél lábon merengve.
(Mi az?)*

Válaszolj rajzzal!

KELL A MADÁR AZ EMBERNEK

Megindultunk lefelé a szurdékon, elhagytuk a gyurgyókák tanyáját, a völgyből idelátszott a fűztelep, a nádas, a marhalegelő gémeskútja, s az egészet, mint egy kifényesített, csillogó kertet, ölelte körül a folyó. Öregapó hunyorogva nézett szét a kedves tájon, s botjával körülmutatott.

– Látjátok, egyre kevesebb az ilyen háborítatlan, békés vidék. Azért fogynak a madarak. Mert nem szeretik a zajt, a háborgatást. Akárcsak a magamfajta ember. Uhu, parlagi sas... van annak már öt éve is, hogy utoljára láttam parlagi sast – már szinte csak magának beszélt –, sólymot, császármadarat... Nem tehetek róla, ezeket jobban szeretem.

– Melyikeket? – kérdezte suttogva Jozsó.

– Mert nem minden madár irtózik ám a zajtól, háborgatástól. A civilizációtól. Nézzétek, a feketerigó már beköltözött a városokba. Legtöbbje már el se megy télen, pedig a feketerigó eredetileg vándormadár volt. Vagy itt van a balkáni gerle. Fiatalkoromban egyet se láttam, most meg egyre több lesz belőlük. De amelyik nem tud alkalmazkodni..., amelyiknek csend kell, amelyik nem tudja elviselni... – Legyintett. – Fogynak, egyre fogynak. Még a gólyák is fogynak. Pedig

nekik az embertől nincs mit félniök. Ki merné bántani a gólyát? Hiszen ha a kéményre fészkel, boldogan kiáltott fel a gazda: „Megjött a szerencsém!” S hány kéményre rakott kocsikereket láttam már. Gólyahívogatónak teszik oda az emberek, arra könnyebben építhet fészket. Kell a madár az embernek...

- Öregapó, miért szeretik annyira az emberek a gólyát?
- Mert szükségük van rá, mert házuk népéhez tartozónak érzik. Mint ahogy oda is tartozik.

(Lázár Ervin: Öregapó madarai)

szurdék – szurdok: hegyek, dombok közti keskeny út; **gyurgyóka** – gyurgyalag: rigó nagyságú madár, amely a domboldal homokos falába vájt üregekben fészkel; **uhu** – fülesbagoly: ez a legnagyobb baglyunk

1. Sorold fel azokat a madarakat, amelyek nem szeretik a zajt, a háborgatást!
2. Mit tudunk meg öregapótól a városi élethez alkalmazkodó madarokról?
3. Melyek öregapó kedvenc madarai? Miért?
4. Miért ragaszkodnak az emberek a gólyához?
5. Adj más, találó címet az olvasmánynak!

Neked melyik a kedvenc madarad? Mesélj róla!

MADARAK

Mennyi fényes, szép madár!
Nem tudod, hogy merre száll?
Honnan jönnek?
– Nem tudom.
Merre mennek?
– Nem tudom.
Égre, földre, vízre szállnak?
Nádba bújnak?

– Nem tudom.
Mennyi fényes, szép madár!
– Isten áldjon,
kishúgom,
merre mennek,
megtudom,
fára mászom, vízbe úszom,
nád bugáját
széthúzó.

Jaj, ne menj el, mért beszéltem,
megfázol az őszi szélben!
– Meg se fázom, meg se érzem,
merre mennek, megtudom,
megtudom,
és ha bírom, elmesélem.

(Nemes Nagy Ágnes)

nád bugája – nádszál barna színű bunkószerű vége, amely a magokat tartalmazza

1. Ez a vers valójában párbeszéd. Olvasd fel azt a részt, amelyből megtudjuk, hogy egy testvérpár beszélget egymással!

2. Mely verssorokat mondja a fiatalabb, és melyeket az idősebb testvér?

3. A két gyerek közül melyik a kíváncsibb? Mit gondolsz, lány vagy fiú az idősebb testvér? Válaszodat indokold!

4. Mire szánja el magát az idősebb testvér? Milyen próbákat kell kiállnia, hogy célhoz érjen?

5. Mitől félti a kislány a testvérét?

Olvassátok fel a verset szereposztásban!

Bizonyítsd a vers alapján a következőket!

1. Minden felfedezés, tudás alapja a kíváncsiság.

2. A tudásnak ára van. Meg kell küzdeni érte.

A MÉHEK TROMBITÁSA

Úgy bizony, van ám a méheknek trombitása is. Az a kötelessége, hogy napkeltekor kiálljon a kaptárajtóba, és ébresztőt dudáljon a többieknek.

*Munkára, dologra, előre!
Erdőbe, ligetbe, mezőre!*

*Csupa fény a világ,
csupa méz a virág!*

Hallottam én ezt a nyáron akárhányszor. Elég volt egyszer-kétszer megharsantani a trombitát, s tódult kifelé zsongva, zsibongva az egész raj. Nem maradt más otthon, csak a betegek, akik elrontották a gyomrukat a sok virág-mézzel. A többiek szétoszlottak erdőbe, ligetbe, mezőre, s haza se kerültek, míg össze nem szedtek egy-egy tarisznya virágport.

Bezzeg fújhatja így ősz tájban a keltegetőt a kürtös, nem akarják hallani a kis mézgyárosok. De ő azért csak fújja, fújja a nótáját, hisz úgysincs egyéb dolga.

Délfelé, mikor fölmelegszik az idő, egy-két fiatalabb méhecske rászánja magát a kirándulásra. Fiataloké a világ, körülnéznek benne egy kicsit. Hátha akad még valamerre legelnivaló. Bizony nem akad már. Nagy dongással repül-

nek ki, fázósan, hallgatagon szállingóznak vissza.

– Csúnya világ, nincsen virág. Híre sincs az illatos kakukkfűnek, az édes somkóróknak is csak a kóróját zörgeti a szél – mondják az ajtónálló trombitásnak.

– Hát a pitypang? Aranylik-e még tőle a mező?

- Mióta a dér megcsípte, keserű a méze, mint az üröm.
- No, akkor én is más nótát fúvok – döngicséli a trombitás méhecske.

Még egyszer megcsillantja szárnyát a bágyadt napsugárban, megkapaszkodik az ajtófélfában, és rákezdi keservesen a takarodót:

*Aki méh, befelé!
Szerszámokat vedd elé!
Vackolunk, vakolunk,
télnek ajtót nem hagyunk!*

Nagy zenebona támad erre a kasban. Megindul a vizsgálat: rendben van-e télire az ország? Épek-e a hálókamrák, tele vannak-e az éléstárok, a mézes csűrök? Ha valahol repedés van, dologra hamar, kőművesek, pallérok, ácsok, takácsok! Minden lyukat befoldanak, minden zugot kipárnáznak, aztán szép sorjában lepihennek egymás mellé, s csendesén álomba zümmögik magukat.

Hát a trombitás méhecske? Ő utolsónak marad. Még egyszer kiáll a kapuba, de most már befelé fordítja a trombitáját, s úgy dúdolja el rajta a méhek altatóját:

*Jó idebenn jó melegen
szenderegni szép csendesén.
A kürtös is álmos nagyon,
a nótát már el is hagyom.*

Azzal ő is lefekszik a többi mellé.

(Móra Ferenc)

raj – méhraj: a méhek családja; **üröm** – ezüstös színű gyógynövény, virágának kivonata nagyon keserű; **kas** – méhkas, a méhek lakóhelye; **csűr- itt:** az a hely, ahol a mézet tárolják; **pallér** – a kőműveseket és ácsokat irányító szakember

1. Mondd el, mit tudtál meg a méhek nyári, őszi és téli életéről!
2. Mit trombitál a méhek trombitása nyáron, ősszel és a tél közeledtével?
3. Az író a méheket emberi természettel ruházza fel. Sorold fel, milyen szakemberekre van szükség a kaptár rendbetételéhez!

Olvassátok el szereposztásban a trombitás és a fiatal méhek párbeszédét!

Milyen hasonlóság van az emberek és a méhek élete között?

Hogyan „beszélgetnek” a méhek?

A tudósok szerint a legfejlettebb társas méhfélék a mézelő méhek. Bonyolult közösségben élnek.

A méhkasban vagy kaptárban lázasan buzgó tevékenység folyik, de soha nem fordul elő rendzavarás vagy zűrzavar. Munkaszervezésük tökéletesnek mondható.

Egy-egy közösségben körülbelül 20 ezer méh él együtt, akad azonban olyan is, amelyikben számuk 50 ezer fölé emelkedik. S ez még nem minden. A mézelő méhek különleges tájékozódási ösztönnel rendelkeznek, és táncokkal „beszélgetnek” egymással.

Vajon mit „mondanak” a méhek, és mit csinálnak? Egész nap röpülnek, virágokat keresnek, hogy nektárt és virágport gyűjtsenek, amit aztán majd a kaptárban mézzé alakítanak át. Amikor valamelyik méh virágok tömekegétől tarkálló rétre bukkan, ahol bőséges a zsákmány, elröpül társaihoz, hogy figyelmeztesse őket. Előttük „eljárja” bonyolult körökből vagy páros körökből álló táncát, azzal értesíti a többi dolgozó méhet a táplálék helyéről, irányáról, távolságáról, mennyiségéről és minőségéről.

(Valentina Begg: 366, sőt több kérdés és felelet)

EGY KIS ILLEMTAN

Miért köszönjünk? Hogyan köszönjünk?

Nagy kopácsolás hangja szállt a réten. Ki is verte az álmot Tüskéshátú szeméből.

– Ejnye, mi az! – morgott álmosan. – Mi ez a nagy kopácsolás?

Nézett jobbra, nézett balra, s meglátta a legkisebb Ugrifülest. Éppen egy nagy táblát szögelt az ajtaja fölé. Oda-ballagott, s kíváncsian megkérdezte.

– Mit csinálsz, Ugrifüles? Mit szögelsz? Mit kopácsolasz?

– Nem jó! – mondta szigorúan Ugrifüles.

– Mi nem jó? – csodálkozott Tüskéshátú.

– Az nem jó, ahogy kezdted! Először a köszönéssel kell kezdeni! Ha találkozunk valakivel, először köszönni kell. Borzasztó, hogy mennyire nem ismeritek az illemszabályokat! Éppen ezért határoztam el, hogy megnyitom az illemiskolámat. Éppen ezért szögeztem ki ezt a táblát.

– Aha! – mondta Tüskéshátú. És hogyan kell köszönni? És mit kell mondani?

Ugrifüles abbahagyta a kopácsolást, és felemelte az ujját. Most éppen olyan volt, mint egy illemtanár.

– Figyelj! Majd nagy levegőt vett, és egy szuszra sorolni kezdte:

– Barátsággal köszöntelek, szívélyesen üdvözöllek, szervusztok, szia, jó reggelt, jó napot, jó estét, kezét csókolom, viszontlátásra, adj isten, tiszteletem, mély hódolatom, alázatos szolgálja, ég áldjon, béke veled, itt a kezem, nem disznóláb, csapj bele!

Majd megint levegőt vett, mert teljesen kifulladt.

– Mi az, amit itt egy szuszra elsoroltam? Mindenki számára világos, hogy köszönésről, üdvözlésről van szó! Ezek közül bármelyiket választhatod!

Tüskéshátú elgondolkozott.

– Azt választom, hogy mély hódolatom.

– Jól választottál, főleg akkor mondd, ha velem találkozol! – nevetett Ugrifüles. – De figyelj tovább!

– Figyelek, vagyis csupa fül vagyok!

– Mikor szoktunk köszönni? Ha valakivel vagy valakikkel találkozunk, vagy ha elválunk, elbúcsúzunk. Egyedül nem szoktunk köszönetni, ugyebár?

– Értem – bólogatott Tüskéshátú. – A köszönéshez legalább ketten kellene!

– Nem is hinnéd, hogy a köszönés milyen réges-régi szokás! Úgyis mondhatnám, hogy a legelső illemszabály. És mennyi-mennyi változata volt, és van!

– Hát nem mindenhol köszönnek egyformán? – csodálkozott Tüskéshátú.

– De nem ám! Csak az az egyforma, hogy köszönnek. A legelső üdvözlés valami olyasféle lehetett, hogy amikor két vadászó ősember meglátta egymást, nagyot rikkantottak, és egymás felé lengették üres tenyerüket! Ez az üdvözlés mai nyelvre lefordítva azt jelentette:

– Örülök a találkozásnak, barátságos a szándékom, láthatod, üres a tenyerem! Nincs benne fegyver!

Tüskéshátú rögtön felemelte az üres tenyerét.

– Így? Így köszöntek az ősemberek?

– Valahogy így. De folytatom! Itt van például a kalapemelés. Ez a szokás onnan ered, hogy az ókorban, vagyis nagyon régen, a rabszolgáknak kopaszra volt nyírva a fejük, s a fejfedőt felemelve ezt meg kellett mutatniuk. Ez a két mozdulat ma is ismerős, a kézemelés és a kalapemelés. Később köszöntő szavakat is mondtak hozzá. Mint például ezt, hogy itt a kezem, nem disznóláb!

– Persze, hogy nem disznóláb! – nevetett Tüskéshátú.

– Ne neved, mert a disznóláb nem azt jelentette, hogy disznóláb! Hanem a kovás pisztolyt vagy puskát hívták disznólábnak. És ez a mondás azt jelentette, hogy nincs nálam fegyver.

(Csukás István meséje nyomán)

kovás pisztoly – kovakő szikrájával működő pisztoly

1. Miért van szükség az illemszabályok ismeretére?
2. Melyik illemszabályról van szó a mesében?
3. Olvasd fel hangosan azt a részt, amelyben Ugrifüles felsorolja a köszönési módokat!
4. Ismersz-e más köszönéseket is? Sorold fel őket!
5. Mondd el, hogyan alakult ki az integetés és a kalapemelés szokása!
6. Mi a története és a jelentése a következő szólásnak?

Itt a kezem, nem disznóláb!

Hogyan köszönsz felnőtt ismerőseidnek, szüleidnek, rokonaidnak, barátaidnak?

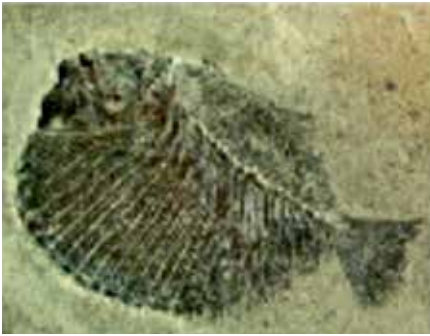

Közmondások

*Amilyen az adjonisten, olyan a fogadjisten.
Szép köszönésnek szép a felelete.*

II. ŐSEMBER ÉS ŐSGYEREK

A KŐSZÉN

Az iskola udvarán, ahol éppen korcsolyáztunk, kőszenet raktak le.

Egyszer csak megáll az egyik fiú a kőszénnél. Lehajol. Fölvesz egy emberfej nagyságú szenet. És kiált:

- Ide, fiúk! Nézzétek, mi van a szénben!
- Micsoda?
- Hal!

Valamennyien odarohantunk. A kőszénben valóban egy arasznyi hosszú hal látszott. Ép-egész volt az a fejétől a farkáig. Szeme, pikkelye, úszója, minden porcikája ép. Csak hogy fekete volt, mintha vashal lett volna.

– Kővé vált hal – mondogatjuk –, az ez, valóban. Fölvesz megint egy ökölnyi szenet.

- Nézzétek – mondja –, ebben meg virág van.

Csakugyan valami virág látszott a szénben.

Egy nagyobb fiú ránk kiáltott:

– El ne törjétek! Adjuk oda a tanító úrnak! Gyűjteményébe teszi.

A két széndarabot átadtuk a tanító úrnak, aki megnézte figyelmesen.

– Látjátok – mondotta –, ez a hal egy rég eltűnt állatfajból való. Ez a virág is bizonyos ősidőkben nyílt.

– De hát hogy került a szénbe, tanító úr?

– A szén is növény, fiaim. Ugye csodálkoztok? Ez a szén most kő; de valamikor növény volt. Az ősrégi időkben több volt a növény, mint ma. A fák sűrűbben nőttek és magasabbra nyúltak. A fák között a többi növényzet olyan sokaságban tenyészett, hogy a nedves vidékeken nem lehetett volna egy kisebb szántóföldnek valót irtani. Ha ma irtottad, egy hét múlva kezdhettél előlről. Hát ez az őskori növényvilág a kőszén.

– De hát hogyan vált kővé? – kérdezte az egyik fiú.

S egy másik is megszólalt:

– Ilyen fekete növényzet volt akkor?

A tanító úr mosolygott:

– Akkoriban sok volt a tűzhányó hegy. A tengerek is gyakran változtatták helyüket. Valamikor a mi hazánk is tengerfenék volt. Mikor a víz iszapja elöntötte az erdőket, vagy a tűzhányó hegy betemette, az erdők föld alá kerültek. Ott is maradtak sok ezer évig. Ez a növény talán valamely fa kérge mellett maradt meg ilyen épségben. S ez a halacska talán valamelyik erdei tóban fickándozott. A növényzet a föld mélyében a sok ezer éves nyomás alatt egybesajtolódott, kővé változott.

(Gárdonyi Géza nyomán)

1. Mondd el saját szavaiddal a megkövesedett hal és virág történetét!

2. Mit gondolsz, honnan meríthette tudását a tanító?

3. Olvasd el a következő verset, és mondd meg, hogyan kapcsolódik *A kőszén* című elbeszéléshez!

A KAVICS

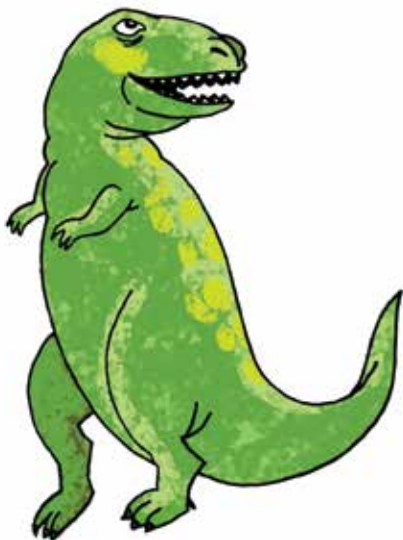
Bár írtál volna naplót, te kavics!
Naplót, hogy olvashatnám magam is
honnét sodort a víz, mi volt veled,
mielőtt a kezembe vettelek.

– Írtam én naplót – súgja a kavics.
De homokra, s azt elvitte a víz.
De habokra, s most messzi tengeren
úszik az én örök történetem.

(Simai Mihály)

A DINOSZÁURUSZOK

A dinoszauruszok 150 millió éven át uralták a Földet, majd rejtélyes módon eltűntek a színről. Sokuk óriásira nőtt, de volt köztük apró, csirke nagyságú is. Egyikük békés növényevő, másikuk félelmetes, éles fogú ragadozó volt. A dinoszauruszok hüllők. Bőrük pikkelyes volt, és tojásokat raktak. Csak a szárazföldön éltek.

Életükről a máig fennmaradt, megkövesedett csontjaik és fogaik alapján szerezzük ismereteinket. A dinoszaurusz elnevezés „rettentő gyíkot” jelent.

A Földön hajdan élt legnagyobb termetű szárazföldi állatok a növényevő dinoszauruszok voltak. A Brachiosaurus (e.: brahioszaurusz) súlya 70 tonna, hossza 22 méter, magassága 12 méter volt – akkora, mint egy négyemeletes lakóház vagy egy hatalmas

tölgyfa. Nemrég ennél is nagyobb dinoszauruszok csontjaira bukkantak. Ezek súlya annyi volna, mint húsz elefánté.

A dinoszaurusz hosszú farkát egyensúlyozásra és védekezésre használta. A ma élő hüllők is használják néha farkukat védekezésül: a krokodilok előszeretettel csapnak ellenségükre nehéz, pikkelyes farkukkal.

Legtöbbünk a dinoszauruszokat félelmetes ragadozóknak képzei el. Jó néhányuk azonban egyszerű, békés növényevő volt, amely a lombok között legelészett és a fák leveleit tépdeste. Más dinoszauruszok vegyes táplálékon éltek, húst és növényt egyaránt fogyasztottak, akárcsak mi, emberek. A megkövesedett maradványok sokat elárulnak arról, mivel is táplálkozott a dinoszaurusz, amíg élt. A ragadozók feje nagy, nyakuk rövid és erőteljes volt, hogy zsákmányukból nagy falatokat szakíthassanak ki. Ezzel ellentétben a legtöbb növényevő hosszú nyaka a fák tetején való legelésre volt alkalmas.

Megkövesedett csontjaikon kívül a dinoszauruszok lábnyomukat is hátrahagyták a Földön. Olyan helyeken bukkánhatunk rájuk, ahol a talaj lágy, mocsaras volt, például a folyópartokon, amerre a dinoszauruszok táplálékot és vizet keresve jártak. A nyomok aztán a napon kiszáradtak és megkeményedtek. Az újabb eső vagy az áradás homokot vagy iszapot hordott rájuk, és a nyomok végül lassan megkövesedtek.

1. Mivel táplálkoztak a dinoszauruszok?
2. Az élőlények melyik csoportjához tartoztak?
3. Hol éltek a dinoszauruszok?
4. Növényevők vagy ragadozók voltak a legnagyobb termetű példányok?
5. Keresd meg a szövegben azokat a részeket, amelyek az állatok termetéről szólnak!
6. Mire használta hosszú farkát a dinoszaurusz?

Mit hagytak hátra a Földön a dinoszauruszok megkövesedett csontjaikon kívül?

HOGYAN KERESETT TÁRSAT A KUTYA?

Azt mesélik, hogy a kutya valamikor réges-régen magányosan élt az erdőben. Egy napon megunta az egyedüllétet. Elindult, hogy társat keressen magának, akivel együtt lakhatna. De olyan társat akart, aki mindenkinél erősebb a világon, és nem fél senkitől.

Azt hitte a kutya, hogy a farkas a legerősebb. Felkereste hát, és azt mondta neki:

- Hallod-e, farkas! Élünk eztán együtt!
- Jól van, én nem bánom – felelte a farkas.

Attól fogva együtt éltek.

A kutya egyszer csörtetést hallott az erdőben, és ugatni kezdett.

- Ne ugass, kutya – csöndesítette a farkas –, mert idejön a medve, és mindkettőnket széttép.

„Ahá – gondolta a kutya – úgy látszik, a medve a legerősebb a világon, mert még a farkas is fél tőle!”

Otthagytá hát a farkast, és ment tovább az erdőben, hogy megkeresse a medvét. Meg is találta, és azt mondta neki:

- Hallod-e, medve! Élünk eztán együtt!
- Jól van, élünk – állott rá a medve.

Attól kezdve együtt élt a kutya meg a medve.

A kutya egy éjszaka megint neszt hallott az erdőben. Hangos ugatásba kezdett. Megijedt a medve, és rámordult:

- Hallgass, te kutya, mert meghallja az oroszlán. Idejön és felfal téged is, engem is!

„Hát nem a medve a legerősebb, ha fél az oroszlántól! – gondolta a kutya. – Úgy látszik, az oroszlán a legerősebb a világon!” Futott az oroszlánhoz. Így szólt hozzá:

- Élünk együtt, oroszlán!
- Nem bánom, legyen úgy! – felelte az oroszlán.

Attól fogva együtt éltek.

Nem sok idő telt el – a kutya egy éjszaka megint ugatni kezdett. Az oroszlán csendesíteni kezdte:

– Ne ugass, kutya: idejön az ember, ránk fogja a rettenetes vasat, és megöl mindkettőnket!

„Úgy látszik, nem is az oroszlán a legerősebb – gondolta a kutya –, hanem az ember!”

Azzal elfutott, hogy megkeresse az embert. Amikor rátalált, azt mondta neki:

– Hallod-e, ember! Élünk eztán együtt.

Ráállott az ember, és kunyhójába vezette a kutyát.

A kutya egy éjjel zajt hallott, és ugatni kezdett. Az ember felébredt. Nemhogy csöndesítette volna a kutyát, de rákiáltott:

– Hangosabban ugass, kutyám! Hangosabban!

A kutya akkor látta, hogy az ember nem fél semmitől, és ő a legerősebb a világon. Azóta az emberrel él, és hűségesen szolgálja.

(*Burját népmese*)

1. Olvasd fel hangosan a mese első bekezdését! Mondd el saját szavaiddal, amit olvastál!

Ez a mese bevezetése.

2. Olvasd fel hangosan a mese utolsó két mondatát! Mit tudtál meg belőle?

Ez e mese befejezése.

3. Olvasd el figyelmesen, néma olvasással a bevezetés és a befejezés közötti részt!

Ez a mese fő része, itt történnek a legfontosabb dolgok. Ennek a leghosszabb résznek tárgyalás a neve.

4. Tagold a tárgyalást annyi részre, ahány társat választ magának a kutya!

5. Mi is készítettünk egy felosztást, de a sorok összekeveredtek. Írd le helyes sorrendben az alábbi mondatokat, és meséld el a történetet a segítségükkel!

1. A kutya a medvéhez csatlakozik.

2. A kutya a farkast választja társául.

3. A kutya felajánlja barátságát az embernek.
4. A kutya az oroszlánnal akar együtt élni.

A helyes sorrendbe rakott mondatokat vázlatpontoknak nevezzük. Nagy segítséget jelentenek a mese pontos felidézésében.

ŐSI BARLANG

Ősi barlang, sziklavár.
Benne örök a homály.
Ezer odú, ezer cseppkő, ezer ér.
Kívül nap süt, belül árnyas,
örök éj.

Örök éjben mennyi nesz!
Valóságos zene ez!
Gyík cikázik, kígyó sziszeg, zúg a szél,
sikoltoz a fürge szárnyú
denevér.

Ezt a puha patakágyat,
barlangmélyi sziklavárat
ember lakta egykoron.
Emlékét a tűzhely őrzi,
óriásbölény idézi
a falon.

(Szepesi Attila)

ér – a pataknál sokkal kisebb folyóvíz

1. Milyen élőlények nevével találkoztál a versben?
2. Mi őrzi annak emlékét, hogy az ősi barlangokban ember lakott?

Rajzold le a vers alapján, milyennek képzeled az óriásbölényt!

OLVASÁSI ÉS SZÖVEGÉRTÉSI SZINTFELMÉRŐ

AZ EMBER ELSŐ BARÁTAI

Az embernek valamikor ellensége volt az egész világ. Hideg szél kergette, sötét éjszaka ijesztgette. Sötét ellen, hideg ellen oltalmazta már a tűz.

Egyszer, ahogy hazaért, hívatlan vendéget talált a tűzhelynél. A kutya nyújtózkodott ott, két első lábára nyújtva fejét.

– Hát te mit keresel itt? – kérdezte az ember.

– Meleget keresek.

– De ez az én tüzem! – mondotta az ember. – Mit adsz nekem, ha megtűrlek?

– Segítek neked az otthonodat védelmezni – felelte a kutya.

Amit vállalt, azt meg is tartotta. Egész éjszaka ébren őrködött a ház körül.

A kutya után a macska is beállított egy kis melegért.

– Hát te mit tudsz? – kérdezte az ember.

– Én megfelezem veled, amit keresek – ígérte a macska.

Ő is megtartotta a szavát. Amikor reggel egeret fogott, mindig odavitte az emberhez.

– Tessék, a fele legyen a tiéd!

Az ember megdicsérte ugyan, de felezni nem akart vele.

– Elég, ha pusztítod a kis kártevőket!

– No, akkor majd mást hozok – serénykedett a macska.

A legnagyobb örömet akkor szerezte, amikor egy tyúkocskát fektetett a lábához. A tyúkocska olyan szelíden pislogott az emberre, hogy nem volt szíve megölni. Inkább még magot is adott neki. A tyúkocska meghálálta az ember jószágát. Ellátta tojással. Nevelt neki kiscsirkét. Ez mindig ott kapingált körülötte.

Mikor a tehén látta, hogy milyen jó dolga van a kutyának és a többi állatnak, ő is bekérezkedett az emberhez. Tejet kínált neki a gondoskodásért. A tejből az ember vajat, túrót készített magának.

A ló is megjelent az embernél. Megígérte, hogy minden-
hová elviszi a hátán.

– Jól van – mondotta az ember –, csakhogy te és a te-
hén már nem fértek el a házban. Nektek majd külön házat
építek. Épített is nekik istállót.

Így jöttek lassan az ember köré a háziállatok.

(Móra Ferenc)

Válaszoljatok a kérdésekre:

1. Válaszd ki az olvasmány alapján, melyek az ember ellenségei!
vadállatok, hideg szél, tűz, jégeső, fagy, sötét éjszaka

2. Mi ellen oltalmazta a tűz az embert?

3. Mondd másképpen!
oltalmaz, serénykedik

4. Keress ellentéteket az olvasmányból vett szavakhoz!

<i>ellenség</i> –	<i>hideg</i> –
<i>sötét</i> –	<i>tűz</i> –
<i>reggel</i> –	<i>jóság</i> –
<i>lassan</i> –	<i>éjszaka</i> –

5. Állítsd helyes sorrendbe a mese eseményeit!

A ló is megjelent az embernél.

Egyszer, ahogy hazaért, hívatlan vendéget talált a tűzhelynél.

A tejből az ember vajat, túrót készített magának.

A kutya után a macska is beállított egy kis melegért.

6. Mivel örvendeztette meg a macska az embert?

7. Mit nevelt a tyúkocska az embernek?

8. Döntsd el, hogy a következő állítások közül melyik igaz és melyik hamis!

A lónak és a kutyának istállót épített az ember.

A tyúkocská ellátta tojással az embert.
A kutya eleségért állított be az emberhez.
A macska egy madarat fogott az embernek.
A ló megígérte, hogy mindenhová elviszi a hátán.
A tehén tejet kínált az embernek a gondoskodásért.

9. Mi a valóság és mi a mese ebben az olvasmányban?
10. Szerinted miért van szüksége az embernek a háziállatokra?

ŐSEMBER ÉS ŐSGYEREK

Ősember
és
ősgyereke,
amikor még vadász volt,
ki-kijárt
az őserdőbe,
s naphosszat csak vadászott.

Ősember
és
ősgyereke,
ha pontosan célzott,
minden este
hazavitt és
megsütött és
meg is evett egy-két rinocéroszt.

(Csoóri Sándor)

rinocérosz – orrszarvú

1. Mondd el, miről szól a vers!
2. Az őseMBER szót bizonyára ismeritek. Melyik az a szó, amely a költő saját találmánya?
3. Mi hihető, és mi hihetetlen a költeményben?

AMIRŐL A TŰZ MESÉL

(részlet)

Sercen a gyufa a dobozon, vagy kattan az öngyújtó, s egykettőre vidáman pattog a tűz a kályhában.

Volt olyan idő is, amikor a tűzgyújtás nehéz feladatot jelentett. S volt olyan is, amikor egyáltalán nem tudtak tüzet gyújtani az emberek, sőt rettegetek a tűztől.

Az ősi idők emberei számtalanszor látták, amikor nagy morajlás, dörgés közepette sok helyen megnyílt a föld. Gyomrából gomolygó fekete füst tört fel, kövek hullottak, azután tűz lövellt fel az égre. Mi tudjuk, hogy tűzhányó tört ki. De az ősi idők emberei nem tudták, mi lehet az. Rettegés fogta el őket, s állataikkal együtt messzire menekültek.

Máskor villámok csattogtak, kékes színben villogtak a fejük felett, meggyújtották az erdő fáit. S futott az erdőtől a tűz elől ember is, állat is. Mert az emberek akkor még csak azt tudták, hogy a tűz szörnyű sebeket ejt, és nagy fájdalmat okoz.

Sok ezerszer köszöntött be a tél meg a nyár, amíg az ősi emberek megtanulták, hogy a tüzek barátságosak is lehetnek, mert meleget adnak és puhábbá, ízletesebbé teszik a húst. S a tűz mellett nem kell a vadállatoktól sem félni annyira, mert a magasra csapó láng elriasztja őket.

Tüzet gyújtani azonban még mindig nem tudtak.

Lassanként megfigyelték az emberek, hogy a szélben magasabbra csap a láng. Ezért ráfújtak a parázsra, hogy fellobogjon. Azt is megfigyelték, hogy a kődarabba nem kap bele a láng; a fatörzs, a száraz ág, a száraz falevél pedig égni kezd. Ezért fát raktak a tűzre, s a tűzre dobott fa lángra lobbant.

Így tanulták meg, hogyan lehet a tüzet őrizni és táplálni.

És még azután is sok ezerszer köszöntött be a tél meg a nyár, de még mindig nem tudták, hogyan lehet tüzet gyúj-

tani. Ha kialudt a tűz, távoli helyekről hordták az izzó paraszat, onnan, ahol éppen rábukkantak. Keserves, fáradságos élet volt ez, teli rettegéssel: mi lesz, ha a tűz elalszik, s nem találnak másikat?

Egyre csak teltek az évezredek. S egyszer, amikor az emberek már kőből készítették a szerszámaikat, két öszeütögetett kődarab szikrát vetett. A szikra a száraz fűre hullott, s fellobbant a tűz. Az első, amit emberek gyújtottak.

Azóta nem is aludt ki soha. Magasan lobog a szabadban, ropogva ég a tűzhelyekben, tombolva a hatalmas kazánokban, a kohókban, az erőművekben, láthatatlanul a gépkocsik, a repülőgépek motorjaiban, szép sárga fénnel a villanykörtében. Szolgálja az embert.

(A világ és az ember)

kohó – fémek kiolvasztására való olvasztókemence

1. Mondd el, hogyan ismerkedtek meg az emberek a tűzzel!
2. Milyen rossz és jó tapasztalatokat szereztek róla?
3. Hogyan tanulták meg a tűz táplálását?
4. Mit jelentett az embernek a tűz?
5. Hogyan jöttek rá a tűzgyújtás módjára?
6. Hogyan változott meg az ember életmódja, amióta szolgálatába állította a tüzet?

1. Keresd ki a már ismert módon az olvasmány bevezetését és befejezését!
2. Oszd részekre az olvasmány központi részét, a tárgyalást! Készíts belőle vázlatpontokat!

NÉZEM A LÁMPÁT

Nézem a lámpám. Villamos lámpa.
Fűti egy titkos, rejtett erő.
Tompá árnyékból csillogó élet lesz,
Ahogy belőle fény tör elő.

Nézzétek, milyen megfoghatatlan,
Csupa titok, csupa hatalom
S mégis, fényével akkor pompázhat csak,
Mikor én, az Ember, akarom!

Midőn lefekszem, s oltom a lámpát,
Váratlanul azon akadok:
Mi lenne, hogyha többé föl nem gyúlna
S örökre sötétbe maradok!

(József Attila)

1. Milyen gondolatok foglalkoztatják a költőt?
2. A villamos lámpán kívül még nagyon sok csodálatos tudományos felfedezésről tudunk. Sorolj fel ezek közül néhányat!
3. Keress hasonlóságot a vers és az előző olvasmány részei között!

Mi a villám?

Hogy valójában mi a villám, azt az emberek akkor értették meg, amikor felfedezték az elektromosságot. Azt tapasztalták ugyanis, hogy árammal töltött vezetékek között a villámhoz hasonló, csak persze sokkal kisebb szikrák pattannak ki.

Az elektromosságot nemcsak a villanydrót vezeti, hanem a víz, a felhő, sőt néha a levegő is. Áram is keletkezhet a le-

vegőben a zivatarfelhő kialakulása közben. A villámok ennek a ropant nagy erejű elektromosságnak a szikrái. A mennydörgés pedig a szikrát kísérő hangjelenség.

A villámok zöme a felhőkből a földre vág.

Ha gyúlékony anyagot – például egy házat vagy fát – ér, azt lángra lobbantja. Ezért zivatar esetén soha ne állj a fa alá! A házakat villámhárítóval védik e pusztító természeti csapástól. A fémrúd magához vonzza a villámban száguldó elektromosságot, és a dróton keresztül egyenesen a földbe vezeti. Így a házat nem éri kár.

(Berkes Péter–Réber László: Várható időjárás)

EGY KIS ILLEMTAN

Sokan vagyunk, de az a jó!

– Mi az, amit rögtön észreveszel, amikor kinyitod a szemed?

– Mi az? – visszhangozta Tüskéshátú.

– Hogy nem vagy egyedül!

– Persze, hogy nem vagyok egyedül! Például itt vagy te, azután ott vannak a barátaim, azután...

– Nem kell mindenkit és mindent felsorolni. Leszögezhetjük, hogy sokan vagyunk. És mi következik ebből?

Tüskéshátú a vállát vonogatta, hogy nem tudja. Ugrifüles így folytatta:

– Az következik, hogy ennek a sok mindenkinek érintkezni, találkozni, beszélgetni kell egymással. Mivel egymás mellett élnek, segíteniük kell egymásnak. Ki kell térni egymás útjából, hogy össze ne ütközzenek. Meg kell egyezniük, és el kell viselniük egymást. Vagyis viselkedni kell. Mégpedig legalább úgy, ahogy az először köszönő őseink. Vagyis barátságosan.

– Azzal is, akit nem ismerünk?

– Igen. Hátha megismerkedünk.

– Azzal is, akit nem szeretünk?

– Azzal is udvariasnak kell lenni. Az illemszabályok védnek is!

– Védenek? Hogyan védenek? – csodálkozott Tüskéshátú.

– Úgy, hogyha megtartjuk, és a másik is megtartja, nem fajul nyílt veszekedéssé az ellenszenv. Kordában lehet tartani.

Tüskéshátú a homlokát ráncolta.

– És ha, tegyük fel, mégis összeverekedem valakivel?

– Az illemszabályok arra is adnak módot, hogy ne tartson örökké a harag. Például kölcsönösen bocsánatot lehet kérni. Udvariasan el lehet simítani az ügyet.

Tüskéshátú még mindig ráncolta a homlokát.

– Értem, értem, el lehet simítani, de csak utána!

(Csukás István meséje nyomán)

1. Magyarázd meg a következő mondat értelmét!

Viselkednünk kell.

2. Hogyan kell értenünk azt, hogy az illemszabályok védenek bennünket?

3. Mi a módja a harag megszüntetésének?

III. AZ ÉN VILÁGOM

A LEVÉLTÁRCA

Apám otthon felejtette a tárcáját. Ott feküdt az íróasztalon, magányosan, a fekete bőr megpuhult már a sok szorongatástól, használattól. Annyira vágytam rá, hogy legalább kézbe vegyem, olyan komolynak, felnőttnek és titokzatosnak tűnt. És mi lehet benne?

Anyám azt mondta, siessek be vele az iskolába, apám után, én úgylátomásos vagyok, neki meg kellhet a tárca, ki tudja, mi van benne?

– Nézd meg. Hogy mi kell belőle – mondtam anyámnak. Ő csak visszanezített rám kék szemével, és már tudtam, nem teheti, nem teheti meg maga miatt, a másik ember tisztelete miatt.

Gyalog mentem, nem volt messze az iskola, ahol apám tanított. A szél kavarta a havat, a kesztyűmön át is éreztem a hideget. Az utcán kevesen jártak. De nem tudtam ellenállni a kísértésnek, bár úgy szorítottam a kezemben a fekete levéltárcát, mint egy idegen. De hol? Hol nézzek bele? Bolyongtam az utcákon, aztán csak bementem egy félreeső kis cukrászdába, ahol épp akkor nyitottak. Kértem egy Colát, és leültem az egyik asztal mellé. A kis teremben nem volt senki. Körülnéztem, mint a tolvaj, vagy aki szent helyen jár. Régi márványasztalok voltak, a fekete tárca ott feküdt előttem. Lassan kinyitottam.

A jobb oldali rekeszben pénz volt, nyomorult pénz, tízesek, húszasok meg két százas. Ebből élünk – gondoltam nagy bölcsen, aztán visszarakosgattam a titokzatos pénzeket. A pénzek mögött kartonon külön címek, szerkesztőségek címei, filmgyári telefonok, színházi nevek. Ez a munka, ebből élünk – gondoltam –, apám ezeknek ír, dolgozik. Gyűlöltem ezeket a címeket meg szerettem is, apám mindig ezek után futkosott.

A bal oldali rekeszben egy kis csomag volt, selyempapírban. „Trudi haja” – ez volt fölírva, attól nagyon megrémültem.

Az én hajam? Ahogy kibontottam, ott kunkorodott, sötétbarna hajszálak, összekunkorodva, talán még csecsemőkoromból. Gyorsan visszacsomagoltam, sehogy sem akart belekunkorodni az eredeti helyére a haj, apám biztos sose nyitja ki. Minek is? Csak nála van. Aztán fényképek egy kis borítékban. Ott voltunk sorban, egy család, a társadalom kis emberei. Dóri, Rita, Móni, én. Különböző korokból, olyan volt, mint egy szemléltetőeszköz, Dóri kétévesen, nagy, lelógó babaarccal, Rita egy díványon ül felhúzott lábbal, már tízévesen, Móni pedig fölfele néz egy karácsonyfára, ötévesen. Tőlem egy mostani kép, kamaszvigyorral. Ez volt az egész. Az élet. Ami apámnak az életet jelentette. Munka, pénz, vásárlások, címek, néhány családi kép. Még egy kis boríték volt, abban is fényképek, ahogy kinyitottam, láttam a fényképek recés szélét. Nem néztem meg. Valami biztos sugallat azt súgta – ne. Nem tartozik rám. Ki tudja? Talán a felnőtteknek is megvannak a maguk titkai, mint a gyerekeknek.

Szaladtam apámhoz, hogy visszaadjam neki a tárcát, a szíve fölé tegye a zsebébe, ott éljen vele együtt, a haláláig.

(Gyurkovics Tibor)

Trudi – a Gertrúd név beceneve

1. Keresd meg a szövegben a bevezetést, a tárgyalást és a befejezést!
2. Írj vázlatot a tárgyaláshoz!
3. Mondd el az elbeszélés fő részét a vázlatpontok alapján!
4. Fogalmazd meg a véleményedet a kislány tettéről!
5. Mit tudott meg az apjáról, amikor belenézett a tárcájába?
6. Miért nem nézte végig a tárca teljes tartalmát?
7. Hasonlítsd össze anya és lánya viselkedését! Milyen tanulságot vonsz le belőle?
8. Milyen szerepe van az elbeszélésben a szeretetnek, a tiszteletnek és a tapintatnak?

Alkoss illemszabályt az elbeszélés alapján írásban!

A TITKOS ÚT

Hogyha most elindulok,
aztán balra fordulok,
egy kis útig, titkos útig
lábujjhegyen eljutok.

Egyik oldalt házak háta,
fal a másik oldalon,
és a lombok zöld szakálla
átömlik a kőfalon.

Nem jár erre senki, senki,
csak talán a Nem-tudom-ki,
az is akkor, hogyha kell,
kézenfogva Senkivel.

Messze innen utcalárma,
messze dong a kisvasút,
így bújik a –
pszt, pszt!
így lapul a –
pszt, pszt!
titkos
út.

(Nemes Nagy Ágnes)

Minden embernek szüksége van néha a magányra. A legtöbb gyerek is szeret visszahúzódni a maga titkos kis világába, ahol háborítatlanul játszhat vagy gondolkodhat.

1. Bizonyítsd, hogy a vers szereplője is kedveli a titkos búvóhelyet!
2. Válaszolj a következő kérdésekre a vers szavaival!
 - a) Hogyan kell megközelíteni a titkos helyet?
 - b) Hol található a búvóhely?
 - c) Miért értékes ez a hely?
3. Melyik versszak tartalmaz humoros, játékos elemeket?
4. Sorold fel a képzelet szülte lényeket! Milyen kezdőbetűvel írta a költő ezeket a szavakat?

Neked van-e olyan kuckód, búvóhelyed, amelyről csak te tudsz?
Mesélj róla!

AZ ÉN BARÁTOM

Van nekem valamirevaló barátom?

Körössi azt mondta, mikor elküldték mellőlem — nem baj. Fél éve együtt ültünk, még a radírunk is közös volt. Az én padomban tartottuk. Most meg azt mondja, nem baj.

A Majorban Désivel rúgom a bőrt. A szabályos játszótéren túl — szerencsére — van egy rendes, füves tér, ahol rúgni lehet a bőrt. Jó fű, lehet benne vetődni. Szeretem. Fejelünk, egykapuzunk, amíg nem jön a csősz. Akkor a nagy ház mögött megvárjuk, amíg elmegy. Értékeli a labdatechnikámat. A reflexeimet. Gyors vagyok.

Legutóbb meg, mikor egy kis csapatot válogattak össze a fűvön, azt mondja nekem Dési:

— Te most nem játszol. Látod... páratlan vagy. Ha hozol egy srácot...

Persze, nem kerestem srácot, gondolható. Hazamentem, szakítottam Désivel.

Még a Fehér leginkább. Adott a fagyaltból is, nem szeretem a kókuszt, de elfogadtam barátságból. Nehogy azt

higgye... Meg segítetttem neki lerajzolni a környezetét. Nem tud rajzolni. És megvártam a zeneóra után, addig egy kövön ültem. Nála volt a hegedű – segítettem vinni a táskáját. Igaz, aztán jött a Sallai, és elrohantak. A múltkor is otthagytak a kövön ülni, hiába. De hát még a Fehér...

Nyáron nagyon vártam egy levelet. Egy sort, egyetlen betűt. Megmondtam a srácoknak – nem megyek sehova, ti aztán írjatok! Akárhol vagytok! Tudtam, a Váradi Bécsbe is elmegy, semmi. Lakner a Balatonhoz megy a nagymamájához. Írt? Egy sort sem. Pápai ment haza Mogyorósra, a tanyára, még onnan is jó lett volna valami. Ha nem is képeslap, talán nincs is kép arról a faluról. De lehet, hogy nagyon messze van a posta. Fehér? Neki külön fölírtam a noteszába a címemet. Azt mondta, elmennek Hajdúszoboszlóra, ott csodás a víz. Lehet, hogy csodás, de én nem láttam belőle semmit, még egy homokszemet sem. Lehet, hogy Fehér itthon is hagyta a noteszát.

Aztán egyszer csöngetett a postás. Itthon vagyok-e? Nekem címzett lapot nyújtott át. A szikrázó napban állnak a fürdőruhás lányok, fiúk. Kis strand. Nincs ráírva, hol van. Talán a Bükkben, vagy a Balaton valamelyik elhagyott csücskében. Egy guggoló kis fekete pontot meg is jelöltek csillaggal, tintával. A másik oldalon alig olvasható írás. És egy csillag. „Sokat gondolkodok rád.” Egy csillag. Egy pont. Egy barát. Sokat?

Ki az én barátom?

Szeptemberben biztosan megtudom vagy jövőre. Vagy legkésőbb, ha felnövök. Egyszer biztosan találkozom vele.

(Gyurkovics Tibor)

rúgja a bőrt – futballozik

1. Mit gondolsz, fiú vagy lány a történet elbeszélője? Véleményed indokold!
2. Mit tudunk meg a történet elbeszélőjétől a következő osztálytársakról?
 - a) Körössi
 - b) Dési
 - c) Fehér
3. Milyennek látod a felsorolt fiúkat?
4. Mit tett az elbeszélés szereplője azért, hogy megtartsa barátait?
5. Mit gondolsz, miért evett abból a fagyaltból, amit nem is szeretett?
6. Olvasd fel azt a bekezdést, amelyben a fiú levelet várt nyaraló osztálytársaitól!
7. Melyik bekezdésben van szó a levelezőlap megérkezéséről?

Mi a véleményed a barátságról? Szerinted milyen az igazi barát?

MONDD, LESZEL A BARÁTOM?

Mondd, leszel a barátom?
Együtt járunk majd mindenhová.
A sorban is te leszel a párom,
tízpercben is veled játszom.
Egymáshoz is elmegyünk.
„Szia anyu! Ez itt a barátom!”
— mondom majd.

Megmutatom a mecsi készletem,
legózhatunk is,
vagy lemegyünk focizni,
ahogy akarod.
Másnap hozzátok megyünk.
A leckét közösen csináljuk,
megmagyarázzuk, amit a másik
nem ért.
Nem árulkodunk
egymásra soha,
de kiállunk egymásért,
ha kell.
Ha a barátom leszel.

(Orgoványi Anikó)

mecsi készlet – gyufásdoboz méretű kisautók (matchbox) készlete

1. Válaszd szét a barátságról szóló részek felolvasását a következőképpen:

- a) Barátság az iskolában
- b) Barátság otthon
- c) Barátság a tanulásban
- d) Ilyen az igazi barát!

2. Milyen összefüggés van a vers és a barátságról olvasott történet között?

Közmondások

*Mondd meg, ki a barátod, megmondom, ki vagy.
Új barátért ne hagyj el a régit!
Nem mind barátod, aki rád mosolyog.
Barátod vize édesebb az ellenség mézénél.*

BRIF-BRAF-BRUF

Egy kisfiú meg egy kislány játszott az udvaron.

– Építsünk homokvárat? – kérdezte a kisfiú.

– Unom már a homokvárakat! Inkább sétáltassuk a babákat!

– Ugyan, menj már a babáiddal! Unom őket! – legyintett a kisfiú.

– Hát akkor mit játszunk? – kérdezte a kislány elszontyolodva.

A kisfiú körülnézett. Fölöttük az erkélyen kedves, öreg bácsi ült, pipázott, és újságot olvasott. A szomszéd erkélyen egy néni ült, homlokát ráncolta, és a legyeket hajtotta magáról. A kisfiú intett a kislánynak, hogy hajoljon közelebb.

– Tudod, mit? – súgta titokzatosan. – Beszéljünk brif-braful!

– Én nem tudok birif... Hogy is mondtad? – pityeredett el a kislány.

– Dehogynem. Úgy kell beszélni, hogy senki más egy kukkot se értsen belőle.

– A bácsi sem?

– Ő sem.

– A néni sem?

– Ő sem.

– Hát kezd el!

– Jó. Brif-braf-bruf!

A kislánynak felcsillant a szeme. Ő is rávágta:

– Braf-bref-brüf-bröf! – És mert a kislányok aztán szeretnek sokat beszélni, még hozzátette:

– Birif-beref-baraf-buruf!

Ezen aztán olyat, de olyat kacagtak, hogy a könnyük is kicsordult belé.

– Milyen ostoba kölykök! – mondta bosszúsan a néni, aki a legyeket hajtotta magáról.

– No nem éppen – mondta a kedves, öreg bácsi, és összehajtotta az újságot.

– Maga talán értette, hogy mit beszéltek?
– De még mennyire! A kisfiú azt mondta: de szépen süt a nap! A kislány azt felelte: nagyon szépen süt. És hozzátette: holnap még szebb időnk lesz.

A néni felhúzta az orrát, de nem szólt semmit, mert a gyerekek folytatták.

– Maracki, barabacki, pippirimacki! – rikkantotta a kislány.

– Brif-braf-bruf! – vágta rá a kisfiú, s kacagtak, kacagtak, hogy a könnyük is potyogott.

A néni éppen egy legyet akart agyonütni a karján, de elhibázta.

– Nekem ne mondja, hogy egy szót is értett az egészből! – szólt át mérgesen az öreg bácsinak.

– De bizony minden szót értettem – felelte szelíden az öreg bácsi. – A kislány azt mondta: milyen jó is nekünk itt ebben a kertben. És a kisfiú azt felelte: olyan szép a világ!

A néni legyintett.

– És maga szerint szép ez a világ?

– Brif-braf-bruf! – felelte a kedves, öreg bácsi.

Gianni Rodari (e.: dzsánni rodári)

elszontyolodva – elkedvetlenedve

1. Mi a véleményed a két gyerek játékáról?

2. Milyen eltérést vettél észre a két idős ember viselkedésében?

3. Melyik idős ember őrizte meg magában gyermekkori emlékeit? Mi bizonyítja ezt?

4. Mi lehet az oka, hogy az öregember élvezte és értette a gyerekek játékát?

5. Melyik idős emberről feltételezhető, hogy sokat találkozik fiatalokkal? Véleményedre indokold meg!

6. Mi lehet az oka az idős asszony ingerültségének?

7. Miért humoros ez a történet?

Mit tudsz a madárnyelvről? Van-e valami hasonlóság a madárnyelv és a két gyerek beszélgetése között?

EGY KIS ILLEMTAN

Mire jók az illemszabályok?

Tüskéshátú összeráncolta a homlokát, és ezt kérdezte Ugrifülestől.

– Mire jók az illemszabályok? Úgy értem, hogy nekem, Tüskéshátúnak személyesen mi hasznom van belőle?

Ugrifüles elmosolyodott.

– Van hasznod belőle, ne félj! Mert az a lényeg, hogy az illemszabályok kölcsönösek. Csak akkor tartanak tiszteletben például téged, ha te is tiszteletben tartasz másokat. Csakis akkor!

– Értem. Ha tehát én köszönök, nekem is köszönnek. Erről jut eszembe! De ki köszön előbb? Mindig én?

– Attól függ. Ha például te lépsz be valahová, vagy te szólítasz meg valakit, vagy te távozol először, akkor te köszönsz előbb!

– És ha az utcán találkozom valakivel, és egyszerre látjuk meg egymást?

– Az udvarias embert általában nem lehet megelőzni a köszönésben. Próbálj te az első lenni mindig. Nem olyan nagy fáradság!

– És nekem sohase köszönnek előre?!

Ugrifüles rámosolygott Tüskéshátúra.

– Dehogynem! Mikor például hozzád lépnek be. Vagy téged szólítanak meg. De ebből nem kell önérzeti ügyet csinálni! Próbálj meg mindig elsőnek köszönni! Ez nem szolgálkúság, hanem udvarias szolgálatkészség. Képzeld, el fog terjedni, hogy Tüskéshátú a legudvariasabb a környéken!

Tüskéshátú bólogatott, hogy az bizony nem lenne rossz. Majd megint elkomorult az arca.

– És ha nem köszönök vissza?

– Az nagy udvariatlanság! Egyenesen sértő.

– És milyen köszönés van még?

– Van családi, baráti és hivatalos köszönés. Vagyis háromféle. Az emberfia a családjának szeretettel köszön, vagyis melegebb hangon.

– És a barátjának?

– Barátok között kialakulhat tréfás köszönés is, amit csak a barátok értenek.

– És a hivatalos köszönés?

– A hivatalos köszönésnek általában szabott a formája, mint a katonáknál az „*Erőt, egészséget!*”, a bányászoknál a „*Jó szerencsét!*”. Ezekkel a köszönésekkel néha kézmozdulat is jár, tisztelgés.

– És mikor nyújtunk kezet?

– Köszönéskor, bemutatkozáskor. Kesztyű nélkül és tiszta kezet.

– Télen is?

– Ha nagy hideg van, fent hagyhatjuk a kesztyűt.

– És ki nyújtja előbb?

– Idősebb a fiatalnak, nő a férfinak.

– Többféle köszönés nincs?

– Előfordulhat, hogy több embernek köszönünk egyidejűleg. Mikor például a barátod megy a mamájával, és te odaköszönsz. Így: „*Kezét csókolom!*” Ez a mamának szól. „*Szervusz!*” Ez a barátodnak.

– És ha nem a mamájával megy?

– Ha egy ismeretlennel megy, akkor előbb a barátodnak köszönsz, utána az ismeretlennek.

Ugrifüles nyújtózkodott, hogy csak úgy ropogtak a csontjai. Tüskéshátú töprengett.

Igyekezett az agyába vésni a sok-sok illemszabályt. Végül megkérdezte:

– Mindent értek, csak még egyet nem: mi van a tegezéssel, magázással? Mikor tegezzünk, mikor magázunk? Ezt nagyon szeretném tudni, mert néha belegabalyodom!

– Igen, igen! Nagyon fontos kérdés. Azt mindenki érzi, hogy csak úgy nem tegezhetünk le valakit. Általában először

mindenkit magázni szoktunk. Várjuk meg, míg felajánlja a tegezést. Utána tegezhetjük.

- És a felnőttek? Ők mindig tegezik a kisebbet!
- Ez már így van, ezen nem kell megsértődni! Udvariasan magázzuk tovább is őket, ha nem ajánlják fel a tegezést!

(Csukás István meséje nyomán)

szolgalelkű – talpnyaló. A nálánál magasabb rangú, beosztású személyeket – egyéni érdekből vagy gyávaságból – (gondolkodás nélkül) kiszolgáló ember; **szolgálatkész** – másoknak előzékenyen segítségére levő ember

1. Hányféle köszönési forma van?
2. Mit kell tudni a kéznyújtás illemszabályairól?
3. Mikor köszönünk több embernek egyidejűleg?
4. Milyen szabályok vonatkoznak a tegezésre és a magázásra?

Közmondások

Amint köszönnek, úgy fogadják.

Aki bottal köszön, annak doronggal felelnek.

IV. ÉGIG ÉRŐ MESEFA

ÉGIG ÉRŐ MESEFA

Egyszer volt a világon egy öregember. Magányosan teltek-múltak a napjai, nem volt annak se fia, se borja. Egyszer aztán talált egy szem babot, el is ültette az udvarában.

Hát a bab kikelt, és elkezdett nőni. Nőtt, növekedett, mintha húzták volna, olyan egykettőre szárba szökkent. Addig-addig igyekezett, hogy egy szép magas fa lett belőle. De még akkor sem állt meg, hanem csak nőtt tovább.

No, a végén már fölért az égig. Annál magasabbra már nem nyújtózkodhatott, elkezdett hát szélteben terjeszkedni. Gyönyörű szép ágai lettek, aztán minden ágból kis ág is hajtott.

Az öregember nagyon megörült, mert az óriás fa hús árnyékot adott az udvarában. Még csak akkor lett nagyobb a boldogsága, mikor az égig érő fa elkezdte hullajtani a meséket. Szórta, szórta a sok szép mesét, utóbb már nem is győzte hallgatni az öreg.

Annyi mese termett a fán, hogy megtelt velük az udvar, a falu, a város, a világ. A gyerekek persze nem bánták, elhallgatták volna azok éjjel-nappal a meséket.

Egyszer aztán a fa tetején, de pont a kellős-közepén nőtt egy szem bab. Ez a bab megérett. Mint a barack, úgy leesett a fáról, és alig ért földet, hopp, kiugrott belőle egy szépséges kisfiú. Az öregember örömeiben meg elnevezte Babszem Jankónak. De hiába örült a kislegénynek, mert az bizony nem akart nála maradni, elindult a világba. Azt mondta, hogy neki nincsen maradása, mert várják a gyerekek. Amerre ment, ezer kaland, ezer csoda kísérte útján.

A nagy égig érő mesefán pedig még azóta is teremnek a mesék. Egyik szebb, mint a másik. Mindenki ismeri őket.

Babszem Jankó meg csak vándorol, mindenhová benéz, hátha még nem hallottak róla. Ti meg, gyerekek, ha elmentek az égig érő mesefa alá, olyan mesét hallotok, amit még eddig nem meséltek nektek.

(Magyar népmese)

HEGYEK, PUSZTÁK, RÉTEK

Hegyet mászni vágok
kőrisfahusángot,
megpörkölöm, úgy böködöm
a hegyi világot.

Pusztának ha vágok,
tépek gyöngyvirágot,
kalapomon gyöngyvirággal
szebb világot látok.

Igazat tenni tépek
mesefa-virágot —
hegyek, puszták, rétek,
szálltok, mint az álmok:
s én veletek szálllok!

(Kiss Benedek)

husáng – bot, pálca; **böködöm** – szurkálgatom

1. Olvasd el egyenként a versszakokat, és mondd el, miről szólnak! Ha helyesen válaszoltál a kérdésre, akkor elmondtad a vers tartalmát.
2. Milyen kapcsolat van a vers címe és tartalma között? Adj neki új címet!
3. Milyen szerepük van a növényeknek, virágoknak a különböző versszakokban?
4. Melyik versszak áll közel a valódi világhoz, és melyik a képzelet, a mese világához?

OLVASÁSI ÉS SZÖVEGÉRTÉSI SZINTFELMÉRŐ

HÁROM KÍVÁNSÁG

Egyszer volt, hol nem volt, hetedhét országon is túl, volt egyszer egy szegény ember meg annak a felesége.

Fiatalok voltak, szerették is egymást, de a nagy szegénység miatt sokszor összeperlekedtek.

Egyszer az asszony előbb került haza a mezőről, mint a férje, és azon főtt nagyon a feje, mit készítsen vacsorára. Megcsinálta a tüzet, egy kis leveshez tett föl vizet. Arra gondolt közben, hogy miért is olyan szegények, hogy miért nem tudja egyszer meglepni az urát egy jó vacsorával.

Amint ezt gondolta, hallott valami suhanást maga mellett, hát egy tündér száll eléje. Meg is szólalt, azt mondta:

– Na, nem bánom, te szegényasszony, legyen három kívánságod, majd meglátom, mennyi eszed lesz magadhoz. – Azzal el is tűnt, ahogyan jött, a tündér.

Az asszony hitt is meg nem is a szemének és a fülének, de azért az első kívánság már megszületett a fejében. Egy szál kolbászt kívánt. És abban a pillanatban már szállt is le a kéményből egy lábas, benne a szép szál kolbász. Oda kellett csak tenni a tűz fölé a lábast, volt abban zsír is bőven.

Mikor beállított az ember, volt szájtátás, mert már tele volt a konyha jó szagokkal. Amikor az asszony elmondta, mi történt, mindjárt elkezdtek tanakodni, mi legyen még a két kívánság. Az ember lovat, malacot, tehenet akart, az asszony meg mást, nem tudtak megegyezni. Csak vitáztak, mintha éhesek se lettek volna.

A szegény ember elővette a pipáját, teletömte dohány-nyal. Gondolta, ha pipára gyújt, majd valami okosabb jut az eszébe. Nyúlt a parázsért, de olyan ügyetlenül csinálta, hogy feldöntötte a lábast kolbászostul.

Felpattant az asszony, szidta az urát:

– Jaj, de ügyetlen kend, bárcsak az orrára nőne ez a kolbász.

Na hiszen, ez kellett csak! A kolbász már ott is lógott az ember orrán.

Meg is ijedt az asszony, próbálta, hogy leszakítja a kolbászt a férje orráról, de sehogy sem tudta. Tudták már mindketten, ha valami vagyont kívánnak harmadikban, az meglesz, de hát mi lesz akkor a kolbásszal?

– Majd levágjuk – mondta az asszony.

– De én nem engedem – felelt az ember –, most már ha így van, kívánjuk vissza a lábasba, aztán kész.

– De hát a tinó, a ló, meg a malac! – így az asszony.

Az ember erre ezt felelte:

– De hát ilyen bajusszal csak nem járhatok! Hamar kívánd, hogy a kolbász essék le az orromról!

Na, végül csakugyan az lett, az volt a harmadik kívánság, hogy a kolbász menjen vissza a lábasba.

Most láthattak csak vacsorához, úgy megették egy ültükben, hogy egy falat sem maradt belőle. Evés közben szépen megbékéltek, s többet a szegénység miatt nem veszekedtek, hanem dolgoztak sokat. Lett aztán ökör is, ló is, föld is, szép ház is.

Még ma is élnek, ha meg nem haltak.

(Magyar népmese)

Válaszoljatok a kérdésekre:

1. Keresd ki a következő szó rokon értelmű megfelelőjét a zárójelből!
összeperlekedtek
(összeverekedtek, összevitatkoztak, összefogtak)
2. Mondd másképp!
 - *azon főtt a feje*
 - *van magához való esze*

- *volt szájtátás*
 - *elkezdtek tanakodni*
3. Válaszd ki, mit akart volna kapni a tündértől az ember!
házat, szekeret, lovat, szép ruhát, tehenet, pipát, malacot
 4. Keresd ki a szövegből a következő kifejezések megfelelőjét!
 - *megrakta a tüzet*
 - *belépett az ember*
 - *felborította a lábast*
 5. Mi szállt a fiatalasszony elé, miközben vacsorát készített?
 - a) angyal
 - b) tündér
 - c) manó
 6. Honnan szállt le a lábas?
 - a) az égből
 - b) a tetőről
 - c) a kéményből
 7. Az alábbi mondatokba kis hiba csúszott. Javítsd ki az olvasmánynak megfelelően!
 - a) A szegény asszony két szál kolbászt kívánt a tündértől.
 - b) Az ember és az asszony egyetértettek abban, mi legyen a második kívánság.
 - c) A tündér megréfálta a szegény embert, és az orrára ragasztotta a kolbászt.
 8. Mit akart tenni az asszony az ember orrán lógó kolbással?
 9. Mi volt a házaspár harmadik kívánsága?
 10. Melyik közmondással fejezhető ki a mese tanulsága?
 - a) *Amilyen a mosdó, olyan a törülköző.*
 - b) *Aki sokat markol, keveset fog.*
 - c) *Ki a kicsit nem becsüli, az a nagyot nem érdemli.*
 11. Te mit kívántál volna a szegény asszony helyében?
 12. Miért szalasztották el szerencséjüket a mesehősök?

A MEGSZÁMLÁLHATATLAN SOK JUH

Hol volt, hol nem volt, volt a világon egy igen-igen gazdag ember, s annak annyi juha, mint a réten a fűszál s égen a csillag. Bizony mondom, annyi volt ott a juh, hogy a gazda sem tudta, hány van, de még a számadó juhász sem, pedig folyton-folyvást számolgatta.

Azt mondja egyszer a gazda a számadó juhásznak:

– Hallja-e kend, én többet ennyi juhot nem tartok, hogy meg se tudjuk számolni őket. Hajtsa a felét úgy szemre a vásárra, a másik felét aztán majd megszámloljuk valahogy.

A juhász csak úgy szemre kétfelé is választotta a nyáját, s egyik felével elindult a vásárra.

Mentek-mentek, mendegéltek, egyszerre csak egy akkora folyóhoz értek, hogy a juhásznak szeme-szája tátva maradt a csodálkozástól. Mert nagy folyó ám a Tisza, még nagyobb a Duna, de ez mind a kettőnek a nagyapja lehetett volna. Hanem az volt aztán az igazi baj, hogy ezen a nagy folyón olyan vékony palló volt, hogy egyszerre csak egy juh mehetett át rajta.

Hej, megállott a juhász, vakarta a füle tövét, s végignézett nagy keservesen a nyájon.

– No, itt öregszem meg, amíg ez a tengersok juh mind átmegy a túlsó partra!

De hát, ha már idáig jött, vissza nem fordulhatott. Terelni kezdte a juhokat a palló felé, s azok el is indultak egyesével. Reggel indult az első, s amikor a vacsoracsillag feljött az égen, még annyi volt a folyó innetső partján, hogy a szem nem győzte nézni őket.

Ha az a megszámlálhatatlan sok juh azon a keskeny pallón mind átmegy a túlsó partra, akkor majd én is tovább mondom ezt a mesét.

számadó juhász – a juhászok főnöke, az összes juh épségéért felelős pásztorember; **palló** – deszkából készült keskeny kis híd; **innetső** – innenső

1. Ugye más befejezést vártál? Miért volt furcsa ez a mese?
2. Alakítsátok át a mesét! Folytassátok és fejezzétek be úgy, hogy a tündérmesékhez hasonlítson!

Készítsetek rajzot az általatok kitalált meséhez!

Azokat a meséket, amelyekben a történet nem várt módon, furcsa, érdekes fordulattal fejeződik be, csalimesének nevezik.

KILINCS-MESE

Volt egyszer egy asszony, annak volt egy fia. Úgy hívták, hogy Kilincs. Tovább nincs.

VARJÚ-MESE

- Ismered a varjú-mesét?
- Nem.
- Kár.

BOLOND MESE

Egyszer volt, hol nem volt, felnyergeltem a fakót, kimentem a kerek erdőbe. Ott volt jó tűz, jó víz, jót ittam, jót melegedtem. Lefeküdtem, fejem alá tettem a fakót, kipányváltam a nyeret. Éjfél tájban felébredtem: – Uccu, fakó, hol a nyereg, talán a farkas ette meg?

Odamentem a csipkebokorhoz, megráztam az eperfát: úgy hullott róla a dió, majd agyonvert a mogyoró. Odajött egy vén anyó:

- Nem azért vetettem a retket, répát, csicsókát, hogy más egye le az uborkát.

Úgy hozzám vágott egy tököt, hogy még most is cse-reg-csattog a hátam a fejszefoktól.

Nyúltam a zsebembe, kivettem egy mogyorót, kétfelé haraptam. Egyikből lett evező, másikkól hajó. Áteveztem a Tiszán, kilenc orsókarikán. Tisza partján volt egy kis ház, ott főzték a jó juhhúsos káposztát. Úgy jól tartottak, hogy még a hasam is kicsucsorodott.

Jöttem visszafelé, hát nagylábú diákok felszántották a Tiszát, vetettek bele rókakutya tamburát.

Tamburásnak volt egy lánya, annak volt egy cipellője. Cipellője számbőrből, hetven gombra meg kettőre.

Aki ezt egy hallásból elmondja, egy akó a díja.

kipányváztam – kikötöttem; **csicsóka** – gumós növény, melynek szára a napraforgóhoz hasonlít; **kicsucsorodott** – kidudorodott; **tambura** – hosszú nyakú pengetős hangszer; **akó** – körülbelül 50 liter

Ez tréfás mese. A tréfás mesék ostoba emberekről vagy váratlan, furcsa, lehetetlen eseményekről szólnak. Az ilyen mesékben sok a szándékos hazudozás, füllentés.

1. Számoljátok meg, hány hihetetlen, furcsa állítást találtatok a mesében!

2. Milyen érzéssel olvastátok ezt a mesét? Válasszátok ki a megfelelő szavakat!

izgulva, vidáman, mérgesen, nevetve, csodálkozva, szomorúan

Készíts rajzot a mese legmulatságosabb részéről!

Illyés Gyula – magyar költő, író, drámaíró, műfordító, lapszerkesztő a pusztán született, így emlékezett vissza gyerekkori élményeire:

„A pusztán a mese még teljes erejével élt. Vasárnap délutánonként a béresek kitelepedtek a kis emelkedésen nyúló nagy istálló elé, és ott különféle történetekkel szórakoztatták egymást.

Legtöbbször persze katonadolgokról beszéltek, de népmesét is rengeteget mondtak el egymásnak, rövidet, csattanósat. Ezeknek az ér-

telme mindig az volt, hogy a szegénység valahogyan csak utat tör a boldogság felé; hogy az igazság valamiképp mégis tud győzni a rettentő zord valóságon. Emlékszem például Mátyás királynak és az igazmondó juhásznak a történetére, meg arra, hogy mint jár az, aki irigy. Ezt később én magam is nagy kedvvel dolgoztam át, dolgoztam föl, mondhatnám saját élményem alapján a **Hetvenhét magyar népmese** című könyvemben.”

MÁTYÁS KIRÁLY MEG AZ IGAZMONDÓ JUHÁSZ

Elment a burkus király Mátyás királyhoz. Mint pajtások köszöntötték egymást. Mondja a burkus király:

- Azt hallottam, hogy magának aranszörű báránya van!
- Igaz – mondja Mátyás –, van nekem a juhaim közt egy aranszörű bárányom, meg van egy olyan juhászom, hogy az még sohasem hazudott.

Mondja a burkus király:

- Én megmutatom, hogy fog hazudni!
- De – mondja Mátyás király – nem hazudik ez, olyan nincs!

- De én megmutatom, hogy hazudik, mert én megcsalom, de úgy, hogy muszáj, hogy hazudjon.

- Fogadok akármibe, hogy nem hazudik – mondja Mátyás király. – Fele országomat odaadom.

- Én is odaadom fele országomat, ha nem hazudik – mondja a burkus király.

Jó, kezét fognak. Avval jó éjszakát mond a burkus király, és megy haza, a szállására. Ott felöltözött a burkus király közönséges parasztgúnyába, és indult ki

rögtön a tanyára, a juhászokhoz. Köszönti a juhászt. Az visszaköszönti:

– Isten hozta, király uram!

– Honnét ismersz te engemet, hogy én király vagyok?

– Megismerem én a szaván, hogy maga király – mondja a juhász.

Azt mondja a burkus király:

– Adok én neked sok pénzt, ráadásul hat lovat meg hintőt, csak add nekem az aranyszörű bárányt.

– Jaj – mondja a juhász –, a világért se adnám, mert felakasztatna Mátyás király.

Még több pénzt ígért neki a burkus király. De nem, a juhász nem állt kötélnék.

Hazamegy nagy búsan a burkus király a szállásra, és csak búsul és búsul. Ott volt a lánya is.

– Ne búsuljon – mondja a lány –, mert elmegyek én ahhoz a juhászhoz egy csomó színarannyal: én majd megcsalom!

Vitt egy ládácska színaranyat a lány és egy üveg bort, jó mézesen, hogy a juhászt megcsalja. De azt mondja neki a juhász, hogy neki nem szűkös a pénz! Mátyás király meg felakasztatja, ha megtudja, hogy hova lett az aranyszörű bárány.

Addig-addig beszélt a lány, addig incselkedett, hogy végül megitták az üveg bort. A bortól olyan kedve kerekedett aztán a juhásznak, hogy utoljára azt mondja: odaadja a bárányt, ha a lány hozzámegy rögtön feleségül. Pénz néki nem kell, mert pénze van elég.

Sokat szabódott a leány, de végül mégis beleegyezett. Azt mondja aztán a lány a juhásznak:

– Nyúzd meg a bárányt, a húst edd meg, mert nékem a húsa nem kell, csak a bőre!

Megnyúzta a juhász. Hazavitte a lány nagy örömmel az apjának az aranyszörű báránynak a bőrét. No, örvendezett az apja, hogy a lánya meg tudta csalni a juhászt.

Eljött a reggel, búszult a juhász, hogy mit mondjon ő most Mátyás királynak, hogy ne tudja meg, hogy az aranyszőrű bárány elveszett. Indult a kastélyba, és útközben elpróbálta, hogyan is fog hazudni, ha a király elé kerül. Beszúrta a botját egy egérlyukba, a kalapját reá tette a botra. Elhátrált aztán tőle, meg feléje ment, köszöntötte király uramnak. Mondta a király nevében saját magának:

– Mi újság a tanyán?

Mondta erre ő a maga nevében:

– Ott bizony nincs más, csak az, hogy az aranyszőrű bárány elveszett; a farkas megette!

Mikor kimondta, megijedt.

– Hazudsz, mert akkor a többit is megette volna!

Avval kivette a botját, és ment tovább a király kastélya felé. Ismét talált egy egérlyukat, ismét beletette a pálcáját, reá a kalapját, és köszöntötte király uramnak a botot.

– Mi hír a tanyán?

– Nincs egyéb, csak az aranyszőrű bárány bedöglött a kútba.

– Hazudsz – vélte a király hangját –, mert a többi is bedöglött volna.

Ismét kivette a pálcáját, és ment tovább. Harmadszor is talált egy egérlyukat, belétette a pálcáját, reá a kalapját, és köszöntötte király uramnak a botot.

– Mi újság a tanyán?

– Ellopták az aranyszőrű bárányt.

– Hazudsz – mondta a király –, mert a többit is ellopták volna.

Kivette most is a kalapját meg a botját, és ment tovább, Mátyás király palotájába. A burkus király is ott ült az asztalnál a lányával. Bemegy a juhász, és köszönti a két királyt és a lányt is. A bőrt már odavitte volt Mátyás királynak a burkus király, és most várták mind, hogy hazudik-e a juhász. Mert ha hazudott volna, Mátyás király a fogadással elvesztette volna a fele királyságát.

- Mi újság a tanyán? – kérdi Mátyás király.
- Nincs semmi egyéb, mint hogy az aranyszörű bárányt egy szép fekete báránnyal elcseréltem.
- Nagy volt Mátyás király öröme.
- Hát hozd bé a bárányt! – mondja a juhásznak.
- De azt mondja a juhász:
- Ott ül középhelyt, a két király közt.
- Éljen! – mondta Mátyás király a juhásznak. – Nem hazudtál! Ezért néked adom a burkus királynak a fél országát, amit tőle elnyertem.
- No – mondja a burkus király –, én is odaadom a lányom, úgylis megszerették egymást.
- És így lett a juhászból burkus király.

(Magyar népmese)

burkus király – gazdag német király

1. Mi bizonyítja, hogy Mátyás király hitt juhásza igazmondásában?
2. Kinek sikerült elcsalnia a juhásztól az aranyszörű bárányt?
3. Kit nevezett a juhász fekete báránynak?
4. Milyen hasznot hozott a csere Mátyás királynak és a juhásznak?

AZ ARANYSZÖRŰ BÁRÁNY

Aranyharmat a fű szárán,
 én vagyok az aranybárány.
 Az én gazdám síppal hí,
 édes furulyával hí,
 táncolok, táncolok, táncolok neki.
 Az én gazdám Juhász Palkó,
 el nem húzna tőle hat ló.
 Az én gazdám síppal hí,
 édes furulyával hí,
 táncolok, táncolok, táncolok neki.

(Weöres Sándor)

MÁTYÁS KIRÁLY ÉS A HÁROM REST

Mátyás király udvarában éldegélt három rest. Azok bizony olyan lusták voltak, hogy még enni is a lakájok adtak nekik. Egyszer Mátyás király megsokallotta a szörnyű nagy lustaságukat, meggyújtotta felettük a háztetőt.

Megszólalt az egyik:

– Ég a ház.

– Majd kivetet belőle a király – mondta a másik.

Megszólalt a harmadik:

– Nem röstelltek annyit beszélni?

Így aztán mind a hárman bennégtek a házban.

(Népmonda)

KOPOGTATÓS-JÁTÉK

„Ki kopog?”

„Nagybendőjű Benedek
kér egy véka kenyeret.”

„Menj utadra Benedek,
másnak sütök kenyeret,
nem neked.”

„Ki kopog?”

„Tükörfényes Klára
pántlikát kér hajára.”

„Menj utadra Klára,
pántlikádnak egy napszám
az ára.”

„Ki kopog?”

„Déligalvó Ilona
a dunnádon alunna.”

„Menj utadra Ilona,
a dunnámnak elröpült
a tolla.”

„Ki kopog?”

„Mézesmázos Elemér
cukros tejszínhabot kér.”

„Menj utadra Elemér,
megette már részedet
az egér.”

„Ki kopog?”

„Hordóhasú Péter-Pál
kancsó vörösborra vár.”

„Menj utadra Péter-Pál,
vörösborom elfogyna,
ha innál.”

„Ki kopog?”

„Szeleverdi Erzsébet,
amihez nyúl, cserép lett.”

„Menj utadra Erzsébet,
szekrény mögé bújtak az
edények.”

„Ki kopog?”
„Válogatós Demeter,
nekem bíbictojás kell.”
„Menj utadra Demeter,
a tojásból a bíbic
épp most kel.”

„Ki kopog?”
„Fürge, szorgos, gyors Teréz,
kell-e néném, dolgos kéz?”
„Édes lányom, gyere be,
tied minden, amit látsz
idebe.”

(Weöres Sándor–Károly Amy)

bendő – *tréfásan* ember gyomra

1. Milyen összefüggés van a vers és az előző mese között?

Készítsétek el a szereposztást és adjátok elő a felelgetős verset! Ügyeljete a magyaros hangsúlyra és ritmusra!

EGY KIS ILLEMTAN

Jó étvágyat!

Ugrifüles elővett egy nagy sárgarépat, szagolgatta, majd megkínálta Tüskéshátút.

– Tessék, harapj belőle! Rágcsáljunk egy kicsit. Tele has-sal könnyebb a beszélgetés.

Tüskéshátú lassan rágt a répát, majd abbahagyta a rá-gást, s zavartan megkérdezte:

– Miért nézel olyan mereven, Ugrifüles? Rosszul eszem?

– Nem, nem! – mentegetőzött udvariasan Ugrifüles.

– Nem azért néztelek! Ellenkezőleg! Tetszik, hogy ilyen ét-vágyad van. Csak egy kicsit elgondolkoztam.

De Tüskéshátú megmakacsolta magát.

– Biztosan rosszul eszem..., és úgy hallottam, hogy van egy csomó szabály az evésről.

Ugrifüles mosolyogva nézett a barátjára.

– Van, van, de nem olyan nehezek! Edd nyugodtan a répát, én közben elsorolom az étkezés illemszabályait.

– Jó – mondta Tüskéshátú. – Sorold!

– A legfontosabb, hogy szépen együnk! Jó étvággyal, nem habzsolva, mint a hörcsög. Nem tömjük tele a szánkat. Nem szürcsölünk, nem szuszogunk, nem csámcsogunk, szép nyugodtan eszünk!

És mindig akkora falatot kapjunk be, amekkorát csukott szájjal kényelmesen meg tudunk rágni, és le tudunk nyelni. Így jobban esik az étel is, érezzük a finom ízeket. Minek szalasztanánk el ezt az élvezetet? Eddig érted?

Tüskéshátú bólintott.

– Ha evés közben vagy evés után iszunk, előbb nyeljük le a falatot! – folytatta Ugrifüles. – És ivás előtt töröljük meg a szánkat, hogy ne legyen zsíros a pohár! A poharat pedig fogjuk meg mind az öt ujjunkkal, ne tartsuk el a kisujjunkat!

Tüskéshátú újra bólintott.

– Értem. Szájtörlés, pohárfogás.

– Helyes! Most figyelj! Általában tányérból szoktunk enni. A levest mélytányérból, a többi lapostányérból. Használunk kanalat, kést, villát. A kanalat a jobb kézbe fogjuk, úgy kanalazunk vele. A kanalat ne kapjuk be, nem azt akarjuk megenni! A hegyéről öntsük ügyesen a szánkba a levest! A tányérba úgy merítsük be, hogy ne csörömpöljön az alján! Késsel-villával a húsételt szoktuk enni. Jobb kézbe fogjuk a kést, balba a villát. Egyiket se fogjuk marokra, mert úgy nehezebb vele enni. Elég hozzá három ujjunk is. A késsel vágunk egy falatot a húsból, a villára toljuk, a villával a szánkba tesszük. Ilyen egyszerű az egész. Újra vágunk, újra eszünk. Előre ne vágjuk fel a húst, nem szokás! A kést pedig sose vegyük a szánkba, mert nem illik, és elvághatja a szánkat vagy a nyelvünket.

Apróra vagdalt húshoz, például pörkölthöz, fasírthoz vagy halhoz, főzelékhez, tésztához elég a villa. Együk csak nyugodtan villával! Ilyenkor jobb kézbe fogjuk a villát. Legfeljebb egy kenyérdarabkával segítünk. A csirkecombot kézbe vehetjük. Ha zsíros, szalvétával fogjuk meg a végét. Kézzelek fogjuk meg a gyümölcsöt és a kenyeret, de amit megfog-

tunk, el is kell venni! Kézzel esszük a fánkot, a pogácsát, a szendvicset. A kenyérből is kézzel törünk le egy-egy darabot, és nem harapjuk. Ha megettük a húst, villára szúrt kenyérdarabbal kitörölhetjük a tányért. Kár lenne a finom szaftért!

Tüskéshátú figyelt, nehogy elszalasszon valami fontos illemszabályt. Majd töprengve megszólalt:

– Eddig mindent értek, nem is olyan nehezek ezek az illemszabályok! Csak azt nem értem, hogy ha villával, illetve csak kanállal eszünk, hol legyen a másik kezünk?

Ugrifüles kapásból válaszolt.

– Igen, igen! Tartsuk a kezünket az asztalon! Ne lógassuk le! Az evőeszközökkel ne csörögjünk, ne játsszunk, ne hadonásszunk! Együnk velük! Ha végeztünk az evéssel, az evőeszközöket, a kést és a villát egymás mellé fektetve az üres tányérunkra tegyük vissza! Ezzel jelezzük, hogy befejeztük az evést.

A használt evőeszközöket ne tegyük az abroszra, mert bepiszkítja! Éppen ezért a csontot, magot, halszálkát is a tányér szélére tegyük!

A tálból a levest merőkanállal szedjük! A húsos tálból villával és késsel vegyünk, de ne a sajátunkkal! Mi van még? A szalvéta! A szalvétával a szánkat, a kezünket töröljük meg! Kész! Ennyi az egész!

Ugrifüles vidáman hátba vágta Tüskéshátút.

– Látod, nem is olyan nehéz szépen enni! A kés, a villa használata nem boszorkányság! Gyorsan meg lehet tanulni! Egyszer megtanulod, és többet nincs rá gondod!

(Csukás István meséje nyomán)

1. Hogyan lehet szépen enni?
2. Milyen szabályok vonatkoznak az evőeszközök használatára?
3. Hogyan kell bánnunk a kenyérrel?
4. Hová kell tennünk az evőeszközt étkezés után? Miért?

V. EMLÉKEZZÜNK RÉGIEKRŐL

Emlékezzünk régiekről,
Szkítiából kijöttekről,
Magyaroknak eleikről,
És azoknak vitézségekről.

(Csáti Demeter)

A MAGYAR NÉP EREDETE

Körülbelül abban az időben, amikor a *Bibliában* leírt történetek megszülettek, az Urál hegység két oldalán finnugor népek éltek. A finnugor népek nagy családjába tartoztak az ősmagyarok is. Őseink azonban elváltak az ugoroktól, és hosszú vándorlás után értek el mai hazájukba.

A szétválás óta olyan hosszú idő telt el, hogy már nem értjük annak a 20 népnek a nyelvét, amely ma finnugor nyelven beszél. De azt nem feledtük el, hogy ők a mi rokonaink. Nyelvében legközelebb áll hozzánk az Ob folyó partvidékén élő, medvevadászairól híres két apró nép, a vogul és az osztják.

A magyar nép önálló élete során egyre délebbre húzódott. Életmódjukat a vándorlás, a sátorozó életmód jellemezte – nyáron állataikkal vándoroltak, télen a folyók mellé költöztek. Az állatállomány védelme és a területekért folyó küzdelem őseinket kiváló harcosokká tette. Bármerre is vándorolt a magyarság a honfoglalás idejéig, szinte mindenütt török népekkel találkozott, akiknek kultúrájából sokat merített, és nyelvéből is sok szót kölcsönzött.

1. Milyen életmódot folytattak az ősmagyarok az Urál vidékén?
2. Mikor ismerkedtek meg az állattenyésztéssel?
3. Kik a magyarok legközelebbi rokonai?
4. Hogyan változott meg a magyarság életmódja, amikor különváltak az ugoroktól?
5. Milyen kapcsolatban voltak a magyarok a honfoglalás előtt a török népekkel?

VOGUL VADÁSZDAL

Ohó-hohohohó-hoho!	Erdő vadat bőven ád,
Erdőt, lápot bejárok,	követem a nyuszt nyomát.
jó sok vadat találok.	Jávort nyíllal ütök át,
Nagy tó partján topogok,	nyusztnek állítok csapdát.
széles folyón átvágok.	

(Képes Géza fordítása)

láp – vízínövényekkel benőtt mocsár; **nyuszt** – körülbelül húsz centiméter hosszú erdei ragadozó állatka; **jávor** – jávorszarvas (nagy természetű lapátos agancsú szarvas)

Mondd el a vadászdal alapján, hogyan vadásznak a vogulok! Hasonló módon vadásztak az őshazában a magyarok is.

REGE A CSODASZARVASRÓL

Hol volt, hol nem volt, messze napkelet felé élt egyszer egy híres fejedelem, akit Nimródnak hívtak. Két fia volt, az idősebbet Hunornak, a fiatalabbat Magyarnak hívták. A fiúk nagyon szerettek vadászni. Egyszer a két testvér apjuk országának a határán vadászgatott.

Már éppen hazafelé indultak, mikor hirtelen egy szarvas bukkant fel előttük. De olyan ám, amelyet még sohasem láttak. Fehér volt a szőre, mint a hó, ragyogó szeme, mint a gyémánt, ágas-bogas két szarva pedig egymásba fonódva olyan, mint a koszorú.

– Ezt már csak ne hagyjuk itt! – kiáltott Hunor, lovára pattanva.

– Legjobb lenne elevenen elfogni és hazavinni édesanyánknak! – szökkent fel paripájára Magyar is.

Reggeltől napszállatig nyomában voltak, de csak nem érték el a szarvast. Amikor már úgy volt, hogy elfogják, nagyot szökkent a gyönyörű állat, s egy mocsaras ingoványban végképp elveszett a szemük elől.

A daliák egymásra néztek.

– Szeretném tudni bátyám, hova kerültünk – szólalt meg Magyar.

Körülnéztek, és csodaszép tájat láttak maguk körül.

– Hej öcsém, de szeretnék itt letelepedni! – sóhajtott Hunor.

– De megszakadna apánk és anyánk szíve – felelé Magyar.

– Szüleinkhez hazatérünk, és szándékunkra áldást kérünk – fordította hazafelé Hunor a lovát.

Haza is ment a két testvér. Nimród fejedelem helyben is hagyta szándékukat.

A fiúk útra keltek száz vitéz kíséretében.

A szigethez közeledve már messziről vidám muzsikaszó és ének fogadta őket. Egy szomszéd fejedelemnek, Dúl királynak a két lánya mulatott ott ötven-ötven lánypajtásával. Hunor és Magyar összenézett a vitézekkel.

– Na, fiúk, ebből majd lakodalom lesz!

Úgy is lett! Közibük vágtak, minden legény a nyeregbe kapott egy lányt, és azt mondta neki:

– Én az urad leszek, te a feleségem. Ásó, kapa válaszson el egymástól.

Hunornak és Magyarnek a két királynő jutott.

A szigetet pedig megfélemezte egymással a két testvér. Napnyugati fele jutott Hunor népének, ezek voltak a hunok. A keleti fele jutott Magyarnek és vitézeinek, ezek utódait nevezték magyaroknak.

(Magyar monda)

ingovány – az ember lába alatt ingadozó, süppedős, lápos terület; **dalia** – vitéz

1. Olvasd el a mondát, és felelj a kérdésekre!
 - a) Ki volt Hunor és Magyar?
 - b) Hova csalja őket a szarvas?
 - c) Milyen hely volt az, ahol végleg magára hagyta őket a gímszarvas?
 - d) Miért csalhatta őket odáig?
 - e) Kiket találtak a legények a pusztán?
2. Mondd el a mondát saját szavaiddal!

Régi szokás szerint a menyasszonyt a vőlegénynek el kellett rabolnia. Ez történt most is. A monda úgy tartja, hogy Hunor utódaiból lett a hun nemzet. Magyaréból a magyar nemzet.

FIGYELMEZTETÉS

Ne mocskold a vizet,
gunarunk, gunarunk,
ott iszik a Busa,
csontsovány szarvasunk.

Kutya, ne légy hozzá
haragos, haragos,
ha a vizet issza,
lábához ne kapdoss.

Ne fuss el előle,
almafa, almafa,
törzsöd ha dörzsöli
viszkető homloka.

Szelek, aludjatok,
ha lépked, ha lépked,
fején szalag nincsen,
nehogy ellökjétek.

(Nagy László)

A MAGYAROK ÚTRAKELNEK

László Gyula rajza

Ötszáz esztendeje volt már, hogy a hunok elváltak a magyaroktól, és elindultak új hazát keresni. Ötszáz esztendő alatt a magyarok is megszorodtak, és elég erősnek érezték magukat arra, hogy Attila örökét meghódítsák.

Mielőtt elindultak volna a nagy útra, a nép öregjei, vezérei, táltosai összegyűltek tanácsot tartani.

Hét törzsből állt a magyarság. A hét törzs hét vezére közül Álmost választották meg a magyarok fejének, aki a legöregebb és legbölcsebb volt köztük. A hét vezér aztán megvágta karját, és véré egy serlegbe folyatta annak jeléül, hogy amit fogadnak, vérükkel, életükkel is megvédelmezik.

Álmos aztán öregsége miatt fiára, Árpádra bízta a fő hatalmat. Elindultak, s el is jutottak hegyeken, vizeken, ellenséges országokon keresztül egészen addig a földre, amely Attiláé volt valaha. Lassú és sokáig tartó út volt ez. Elöl lovagoltak a fegyveres vitézek, utánuk következtek négyke-rekű ökrös szekereken a nők és a gyermekek. Ezek között terelgették a szolgák az óriási nyájakat, marhákat, juhokat, amelyek tejjel és hússal látták el a vándorló népet.

Amely ország népe barátságosan fogadta őket, azon békésen haladtak át, ahol ellenük szegültek, ott karddal nyitottak utat maguknak.

Így értek el sok harc és hosszú pihenők közt a Vereckei-szorosig. A rege szerint, mikor odáig értek, seregestül csaptak le rájuk a táborukat kísérő turulmadarak, s karmaikkal, csőreikkel vagdalkozva kényszerítették őket, hogy ne kanyarodjanak észak felé, hanem a hegyszoroson át nyomuljanak be mai hazájukba. Árpád seregei Munkács váránál ereszkedtek le a síkra, ott tartottak pihenőt. Álmos itt meghalt, eltemették; Árpád fejedelem pedig megkezdte a honfoglalás nagy munkáját.

(Móra Ferenc)

1. Bontsd az olvasmányt két részre! Ír hozzájuk vázlatpontokat!
2. Mondd meg, hol található a Vereckei-szoros!

A HONFOGLALÁS

Több nép lakta a Duna–Tisza táját, amikor honfoglaló őseink ideértek. A magyarok karddal és ésszel szereztek meg tőlük földjüket.

A monda úgy tartja, hogy Árpád aranyos nyergű, gyémántos fékű fehér paripát küldött az egyik ott élő nép fejedelemének. Nem kért cserébe mást, csak egy kulacs vizet a Tiszából, egy tarisznya földet a mezőből, egy marék fűvet a rétről. Megörült az értékes ajándéknak a fejedelem. Szívesen küldte cserébe a földet, vizet, fűvet. Csak akkor csodálkozott el nagyon, amikor Árpádtól újabb követ érkezett és

Honfoglalás-kori női lószerszám
(László Gyula rajza)

felszólította, hogy hagyja el ezt a földet, ha már eladta nekik.

– Hogyan adtam volna el?

– Bizony eladtad. Megvettük tőled az aranyos nyergű, gyémántos fékű, fehér paripán.

– A fehér lovat agyonütöttem, aranyos nyergét a vízbe vetettem, gyémántos fékét a fűbe rejtettem – válaszolta haragosan a kárvallott fejedelem.

– Nem ér az semmit – legyintett a követ. – Az agyonütött ló húsát a mi kutyáink eszik meg, az aranyos nyeret a mi halászaink fogják ki, a gyémántos féket a mi vitézeink találják meg.

Megfúvatta erre a harcra hívó kürtöt a pórul járt fejedelem, de seregét úgy szétkergették a magyarok, mint a forgószél a szénát.

(Magyar monda)

fék – (itt:) kötőfék, ennél fogva vezetik, irányítják a lovat

1. Mi ebben a mondában a történeti igazság? László Gyula ezt mondja róla:

„A fehér ló, az aranyos lószerszám és nyereg a fejedelmek között a legdrágább ajándék volt. De elfogadása azt jelentette, hogy az illető aláveti magát a küldőnek, szerződést köt vele. Másrészt az ajándék fejében kért föld, fű és víz magát az országot jelképezte. Aki az ajándékot elfogadta, és cserébe földjét, fűvét, vizét ajánlotta föl, voltaképpen országát adta oda. A Kárpát-medence elfoglalása nemcsak harccal történt, hanem szerződések kötésével is.”

2. Ki vezette a magyarokat az új hazába?

3. Mondd el, hogyan történt a honfoglalás!

4. Hasonlítsd össze a mondát a történeti igazsággal!

MUNKÁCS EREDETE

Amikor a magyarok a Vereckei-szoroson át megérkeztek az új haza földjére, éjnek idején átverekedtek a rengeteg erdőn, s a síkságra érve tábort ütöttek. Álmos vezér és főpapja egy-egy hegy tetején állította föl sátrát.

Hajnalhasadáskor, amikor a sereg felébredt, Álmos megsejmelte a tájat, s látta, hogy a szomszédos sziklahegyről vastag füst emelkedik az ég azúrkékje felé.

Álmos ezt egy ellenséges csapat jelzőtüzeinek vélte, s rögtön küldte kémeit, hogy megtudják a dolog mibenlétét. A visszatérő lovascsapat adta hírül Álmosnak, hogy a főpap mutat be hálaadó áldozatot a *Magyarok nagy Istenének*, amiért a vándorokat minden akadályon ide vezérelte. Ősi szokás szerint kövér fehér mént vágott le.

A fejedelem főembereivel maga is megjelent az áldomáson, s nagyon megtetszett neki a hely. Arra kérte a főpapot, hogy cserélje fel vele azzal a hellyel, ahol az ő sátra van felállítva. Sokáig vonakodott az ősz pap, míg végre engedett a sok unszolásnak, különösen, amikor egy szép fehér paripát is kapott jutalmul. Amikor megtörtént a csere, Álmos erre a hegyre vonta fel sátorát, s azonnal hozzákezdett a vár alapjának megvetéséhez. A sereg negyven napig pihent itt, s ez idő alatt meglehetősen előrehaladt a vár építése.

Amikor letelt a pihenésre szánt idő, az egész sereg Ungvár felé indult, csak az építők és a melléjük rendelt emberek maradtak hátra. Ekkor történt az, hogy az agg Álmos átadta a fejedelemséget Árpádnak, mivel a honszerzés nagy munkája erős vállakat igényelt. Árpádot ősi szokás szerint pajzsra emelték, és közakarattal vezérnek választották.

Ungvár bevétele után a magyarok Szerencsre értek, ahol ismét tábort vertek. Ide érkeztek meg azok, akik a munkácsi vár építésén dolgoztak, miután őket mások váltották fel a munkában. Tőlük kérdezték, hogy milyen állapotban van a vár, s mint folyt a munka. Mivel a követ, fát s egyebet csak nagy munkával a vállukon voltak kénytelenek a sziklahegy ormára felhordani, így feleltek: *„Isten mentse meg ellenségünket is az olyan helytől, felette munkás hely vala ez.”*

E hagyomány szerint nyerte a vár és városa a *Munkás* vagy *Munkács* nevet.

(Népmonda)

1. Olvasd el néma olvasással a mondát! Foglald össze egy mondatban, miről szól az olvasmány!
2. Adj más címet a mondának!

3. Számold össze, hány bekezdésből áll a monda!
4. Írd le tömören, egy mondatban minden bekezdés lényegét!
5. Mondd el a monda tartalmát a leírt mondatok alapján!
6. Sorold fel azokat a helységneveket, amelyek Kárpátalján találhatók!

Voltál-e már az említett helyszínek valamelyikén? Ha igen, meséld el élményeidet!

HOGYAN CSATÁZTAK A MAGYAROK?

Őseink karddal, vérttel, íjjal és lándzsával indultak a csatába, de leginkább a nyilat használták. Az ellenséget csellegyekeztek legyőzni. Erről már írásos emlék is fennmaradt.

A bizánci császár könyvében leírta, hogyan csatáztak a magyarok.

Idézzünk belőle néhány mondatot:

„Fegyverük a kard, dárda, nyíl, vért. Magukat és lovaikat vassal vértetik. Ha ellenségre bukkannak, nyilazni kezdik, s mikor soraik meginognak, harci kiáltással, mint a fergeteg, rárohannak, szétverik, levágják. Ha a támadás nem sikerült, újból kezdik a nyilazást, s ha az ellenséget megfutamtították, üzik, vágják, míg egészen tönkretették.

Jobbára a távolból való harcban és a lesvetésben lelik kedvüket. Kedvenc cselük, hogy a harc közben megfutmodnak, maguk után csalják az üldözőiket, aztán kétfelé válik a csapat, és bekerítik az ellenséget. Nyilazásban nincs párjuk a világban.”

LEHEL KÜRTJE

Árpád halála után a magyar vitézek gyakran át-átcsaptak idegen földre. Rémület szállotta meg a szomszéd népeket, pusztulás járt mindenütt a magyarok nyomán. De pusztult, fogyott a magyar is.

Németalföldön, Ágosta városa mellett, szörnyű vereség érte a magyarokat. A rettentő csatából csak hét magyar került vissza magyar földre, azok is levágott füllel és orral.

Lehel kürtje Jászberényben

Nem is fogadta be őket senki a sátorába. Gyászvitézeknek csúfolták őket, s senki sem adott helyet nekik a sátorában.

Fogságba esett a két vezér is: Lehel és Bulcsú. Szégyen és harag tüze lángolt Lehel és Bulcsú arcán, mikor a győzedelmes német császár elé vezették, hogy hallják ítéletüket.

Ott ült a császár sátora előtt, körötte a főemberek. Összeráncolta a homlokát, sokáig nézte szótlanul a két vezért, aztán rájuk förmedett, mint valami gonosztevőkre:

– Ti vagytok a magyarok vezérei?

– Mi! – felelte büszkén, fölemelt fejjel Lehel.

– Halál reátok – kiáltotta a német császár. – Hé, katonák! Fogjátok és vigyétek a vesztőhelyre!

– Hallod-e, császár, németek császára – mondotta Lehel –, nem kérek kegyelmet! Megérdemlem a halált, mert elvesztettem a csatát. Csak egyet kérek tőled.

– Beszélj!

– Adasd vissza kedves kürtömet, hogy még egyszer belefújhassak.

– A császár intett, s előhozták Lehel kürtjét.

– Nesze, fújj kedves kürtödbe!

– Hej, édes Istenem! Aki hallotta ezt a kürtszót, megreszketett a szíve, könnybe borult a szeme, olyan búsan, bánatosan bűgött. Összeverődtek a német vitézek, s könnyes szemmel, lehajtott fővel hallgatták a szomorú nótát.

– Hanem, amikor a szomorú nótának vége volt – mi történt! Kétszer-háromszor megforgatta Lehel a kürtöt, hogy csak úgy surrogott-burrogott a levegő, s úgy vágta a német császár fejéhez, hogy az menten szörnyethalt.

– Most már vihetek a vesztőhelyre – mennydörgött Lehel –, szolgám lesz a császárotok a másvilágon!

(Benedek Elek nyomán)

összeverődik – itt: összegyűlik

1. Kik voltak a magyarok vezérei, mi volt a szándékuk?
2. Hogyan zajlott le a csata?
3. Hogyan bántak a magyarokkal?
4. Kiket nevezünk gyászvitézeknek?
5. Mit tudunk meg a mondából a magyarok hitéről?

Játsszátok el a császár és a magyar vezér közötti jelenetet!

LEHEL

(részlet)

Megkapta kürtjét s úgy megfújta a hős,
 Hogy a császár megsiketült bele,
 Megsiketült és eldőlt... innenonnan
 Kilencszáz éve, s még föl sem kele.
 Nem is kel ő fel többé. – Jászberényben
 Még megvan a kürt csorba élivel,
 Mit megcsorbított a császár fején a
 Győzöttek is még győzelmes Lehel.

(Petőfi Sándor)

1. Hol őrzik Lehel kürtjét?
2. Magyarázd meg, hogyan kell érteni a vers utolsó sorát!

ISTVÁN KIRÁLY ÍTÉLETE

Messze földön emlegették István király igazságos ítéletét, ezért idegen országokból is sokan eljöttek, hogy szavát meghallgassák.

Történt egyszer, hogy hatvan besenyő férfiú útnak indult István király udvarába. Sok ajándékot vittek.

Amikor az őrségen álló magyar katonák meglátták a besenyőök megrakott szekereit, megrohanták őket, sokat megsebesítettek közülük, és a szekereket kifosztották. A sebe-

sülteket az országúton hagyták, ők pedig szélesebben elvágattak.

Amint a besenyők magukhoz tértek, tanácskozni kezdtek, hogy mitévők legyenek. Végre úgy határoztak, hogy útjukat folytatják, és István király ítéletére bízzák magukat.

Véresen, piszkosan álltak a király színe elé. Miután a király megszólította őket, a lába elé borultak. István király csodálkozva nézte a porlepte, véres alakokat, és azt kérdezte tőlük:

– Mi a bajotok oka? Szóljatok!

Amint meghallotta, hogy elvetemült katonák megtámadták őket, nagyon felháborodott. Mindjárt parancsot adott, hogy állítsák a színe elé azokat, akik a rablásban részt vettek.

A király szigorúan végigmérte őket és így ítélkezett:

– Ti a törvényt megszegettétek, ártatlan férfiakat meggyilkoltatok, az ország vendégeit kifosztottátok. Aki a törvényt megszegi, meg kell azt büntetni.

Ahogy a halálos ítélet elhangzott, megragadták a rablókat, és az út mentén felakasztották őket.

A király a besenyőket bőségesen kárpótolta, minden veszteségüket megtérítette. Mindezt azért cselekedte, mert Magyarországot minden külföldi menedékének szánta, olyan országnak, ahol a vendéget nem bántalmazták, nem sértegetik.

(Szent István legendája nyomán)

besenyők – régi török nyelvű nép, amely a magyarokat többször háborgatta, később egyes csoportjaik Magyarország különböző részein letelepedtek, és a magyarságba olvadtak

1. Miért álltak a besenyők véresen, piszkosan a király színe elé?

2. Miért büntette meg olyan szigorúan a király a garázda katonákat?

HOL SZÜLETETT ISTVÁN KIRÁLY?

A honfoglaló magyarok vándorló életmódot folytattak: még nem volt fővárosuk. A fejedelmeknek több szállása is volt az országban. Géza fejedelem mintegy 1000 éve választotta lakhelyéül Esztergomot. A Várhegyen erődített palotát épített. Ebben született fia, a későbbi Szent István király. A város az első Árpád-házi királyok idején élte virágkorát. Később az a szokás alakult ki, hogy a királyok Esztergomban éltek, de a koronázások és temetkezések színhelye Székesfehérvár volt. 1241-ben Esztergom városát a tatárok elpusztították.

Miért kellenek törvények?

Nem teheti mindenki azt, amihez éppen kedve van, vagy amire indulata ragadja. Ezzel veszélyeztetné mások érdekeit, esetleg még az életét is. Az országokban zűrzavar keletkezne. Ezért törvényekben határozzák meg, hogy mihez van jogunk, mit kell megtennünk és mi tilos. Törvény írja elő, hogy minden 6–7 éves gyereknek iskolába kell mennie és azt, hogy tilos lopni, csalni, embert ölni.

A törvények koronként és országonként különbözőek. A régi időkben büntetésül levághatták a tolvaj kezét. Ma ilyen törvény nálunk nincs, de egyes mohamedán országokban ma is él.

Ma viszont környezetünk védelmére kell hozni új törvényeket, amire régen nem volt szükség.

MONDÁK SZENT LÁSZLÓ KIRÁLYRÓL

A magyarnak sem azelőtt, sem azóta nem volt királya, aki Szent Lászlóval vetekedhetnék vitézségben.

Egyetlenegyszer kényszerült megfutamodni a világhíres vitéz László király az ellenség elől, mert egymagára maradt,

s amint körülnézett, látta, hogy hiábavaló nagy ereje, vitézsége; nem verhet le százakat egyedül. Érezte, hogy szüksége van rá még a magyarnak, megsarkantyúzta hát kedves Szög paripáját, s nekivágatott a tordai hegyeknek.

– Utána! Utána! – ordítottak a kunok, hogy ég-föld zúgott az ordításuktól.

Ha Lászlót kézre keríthetik, övük lesz a magyar föld. Mind László után vetették hát magukat. Véres hab vert ki a paripán,

már-már utolérték a kunok. Még egy pillanat, s a magyarok aztán sirathatják Szent László királyt.

– Oh Uram, segélj! – fohászkodott föl László, szemét az égre emelvén.

S ím, abban a pillanatban kettéhasadt a tordai hegy. László háta mögött rettentő hasadék tátongott. A kunok döbbenve állottak meg a hasadék partján, tehetetlenül néztek erre, arra, hol kerülhetnének ismét László nyomába, de amerre néztek, nagy hosszúságban húzódott a hasadék, László meg csöndes, lassú léptekben mendegélt tovább, vissza az ő népéhez.

Többet aztán nem is történt, hogy László a kunok előtt fusson. Mindig a kunok futottak előtte. Egyszer azonban a nagy diadalnak majdnem szörnyű kudarc lett a vége. Eszök nélkül szaladtak a kunok hegyen-völgyön át, s talán kiszaladnak a világból, ha a kunok vezérének ördöngös gondolata nem támad. Egyszerre csak mit gondolt, mit nem a kun vezér, szórni kezdte tarsolyából a csengő aranyat, ezüstöt, s intett a vitézeinek is, hogy csak hányják el azok is, ami pénzük van, majd meglátják, mi nagy haszna lesz ennek.

Na, az ármányos vezér jól számított, mert a magyarok egyszeribe félbehagyták az üldözést s mohón szedték föl a pénzt.

– Hagyjátok! Hagyjátok! – csendült végig a magyarok sorain László hangja.

– Ráérték erre később is! Utánam! Hajtsuk a kunt, hajtsuk!

De hiába, a magyarok nem hallották László szavait. A pénzre gondoltak most mind. Hát nem is csoda, hogy eltántorította, különösen a szegényebb rendű vitézeket, hiszen csak úgy ragyogott, fénylett a föld a tenger aranytól, ezüsttől. Csak ez kellett a kunoknak. Amint a magyarok a pénznek estek, megállapodtak a futásban s visszafordultak, hogy rácsapjanak a pénzszedő magyarokra.

László szomorúan tekintett föl az égre. Onnan várt segídelmet.

– Édes jó Istenem, tégy csodát! – könyörgött László.

Isten meghallgatta a szent életű király imádságát, s ím, halljatok csudát: azok a ragyogó sárga aranyak, azok a tejfehér ezüstök egytől-egyig kővé változtak. Ez volt a magyarok szerencséje. Megértették Istennek csudás intését, lóra kaptak mind s haj, kun, haj! – kiáltással újra űzőbe fogták a kunokat s meg sem pihentek, míg az országból ki nem kergették.

(*Benedek Elek* nyomán)

kun – régi, török eredetű nép; Magyarországon a Kis- és Nagykunságban telepedtek le; **ördöngös** – furfangos, ravasz; **ármányos** – fondorlatos, cselszövő; **megállapodik a futásban** – abbahagyja a futást

1. Az olvasmány két mondatot tartalmaz. Mondd meg, hol ér véget az első, és hol kezdődik a második mondat!

2. Mi az, ami meseszerű a két mondatban? Mi az, ami valóban megtörténhetett?

Írj négy kérdést mindkét mondatához!

NÁNDORFEHÉRVÁR OSTROMA

(...) Folyt is az ostrom, rettenetes erővel folyt. Néhány nap múlva minden torony ledőlt, és a falak nagy része is romokban hevert. Az árkok eltűntek, szíinig megteltek földdel – most már szabad volt az ostromlók útja!

Az ostrom tizenötödik napján, ahogy a török császár előre megígérte, megindult a nagy támadás.

Hajnalhasadáskor szörnyű dobpergéssel, erős trombitaszóval és harsány kiáltozással rohamra indult a török.

Már az első rohammal betört a vár belsejébe, és elseperte a gyenge magyar védelmet.

De a belső várban nagy közelharc folyt, a magyar vitézek végső elszántsággal verekedtek, viaszorították a törököt, aztán ismét meghátráltak, majd újra előretörték.

Hunyadi János mindenütt ott volt: buzdított, fenyegetett és harcolt; ahol ő járt, mindig fellángolt a küzdelem. (...)

Ekkor történt, hogy egy torony védelmében az egyik vitéz, Dugovics Titusz birokra kelt egy törökkel, aki zászlóját ki akarta tűzni a bástyára. Amikor látta, hogy kifáradt erejével nem bírja a törököt legyőzni, átnyalábolta ellenfelét, és a mélybe vetette magát.

Háromszor kiűzték a törököt a várból, de mindig újra visszatért, mert győzte erővel: sok volt a tartaléka.

Mint a hullámozó tenger, úgy elborította a sok török a várat, a védőket viaszorította, a házakat felgyújtotta, és mindenütt kitűzte a török zászlót.

Már felharsant a török táborban az örömkialtás, a győzelmi zene, már készült az egész sereg a felvonulásra, amikor a magyar vitézek még egy kétségbeesett támadásra indultak. (...)

A törökök pedig, akik már nem vártak támadást, hirtelen úgy megzavarodtak, hogy futásnak eredtek.

Erre a magyarok visszanyerték bátorságukat, (...) és kardjuk élével üldözni kezdték az ellenséget. (...)

A gögös Mahomet, a törökök elbizakodott császára vágatva menekült, futva futott a magyar vitézek előtt. (...)

(Lengyel Dénes)

Mondd el az olvasmány tartalmát a következő vázlatpontok segítségével:

1. Az ostrom kezdete
2. Az első török roham
 - a) Harc Hunyadi János irányításával
 - b) Dugovics Titusz hőstette
 - c) A törökök öröme
3. A magyarok győzelme

Miért harangoznak délben?

A nándorfehérvári győzelmet egész Európa megünnevelte. Ez a győzelem hosszú időre megmentette Európa népeit a török támadásoktól. A pápa elrendelte, hogy a győzelem emlékére a templomokban minden délben harangozzanak. Ezért hangzik fel ma is a déli harangszó.

TÖRÖKVERŐ

Futni fogsz majd buggyos török,
ha bokromról botot török.
Kard lesz abból, kard lesz biz' ám,
én vagyok a Dobó István!
Ütöm, úzom a kontyosát,
valamennyi álljon odább.

Futni fogsz majd buggyos török,
ha bokromról botot török.
Hajlítok én abból íjat,
ne húzzon hát velem ujjat
senki fia, mert nyilamtól
lesz belőle sündisznótor.

Futni fogsz majd buggyos török,
ha bokromról botot török.
Lesz abból még olyan dárda,
a világot általjárja.

Futni fogsz majd buggyos török,
ha bokromról botot török.
Faragok szép ostor nyelet,
eltángálom Mehemedet,
verem a port agán, bégen,
a janicsárt sem kímélem.

Tanuljanak a törökök,
ha bokromról botot török,
leveléből vetek ágyat,
lepkepárnak, katicának.

(Döbrentei Kornél)

buggyos – bő nadrág (bugyogó); **kontyos** – lófarkszerű hajat viselő török férfi; **eltángál** – alaposan elver

1. Folytasd a versszakok tartalmának leírását az első versszak mintája alapján:

- Karddal üzőm ki a törököt

2. Miben tér el az utolsó versszak a többitől? Mire tanítja benne a vers szereplője a törököt?

3. Miért tréfás a második versszakban található *sündisznótor*? Próbáld megmagyarázni a szó jelentését!

Ki volt Dobó István?

Több mint négyszáz évvel ezelőtt a török el akarta foglalni Eger várát. A várat Dobó István kapitány védte vitézeivel. Jegyezd meg a kapitány nevét, mert nagy hős volt! Amikor a török közeledett, összegyűjtötte seregét, és berendezkedett a vár védelmére. A török valóban jött is. Gárdonyi Géza így ír erről *Egri csillagok* című regényében:

„Jönnek!

Mit érezhetett Dobó e hírnek hallatára? Az a török had jön, amelyik elfoglalta Drégelyt, Hollókőt, Salgót, Bujákot, Ságot, Balassagyarmatot...

Jönnek, mint a dübörgő istenítélet, világromboló tűz- és vérvihar. Százötvenezer emberarcú tigris, pusztító fenevad. Van talán kétszázezer is. Nagyobb részüket a zsenge gyermekkortól nyilazásra, lövésre, falmászásra, tábori életre nevelték...

S velük szemben?

Itt áll a kis vár, s alig hat régi, hitvány ágyú..."

Dobó István

A várat mégis megvédték. Dobó vitézeit még az asszonyok is segítették. Követ zúdítottak a létrán felmászó törökre, meg forró szurkot öntöttek a nyakukba.

* * *

Dobó István vidékünk szülőtte. Egy Ungvárhoz közel fekvő falucskában, Dobóruszkan született. Halála után ide temették el az ősi Dobó család kriptájába. Dobóruszka ma a Felvidéken, Szlovákiában található.

A szerednyei vár romjai

A Dobó család ősi birtokához tartozott a szerednyei vár. Ennek romjait ma is megtekinthetitek Szerednye község mellett.

Miért piros-fehér-zöld a magyar zászló?

A honfoglaló Árpád vezér utódai voltak az első magyar királyok, akiket ősük után Árpád-házi királyoknak nevezünk. Az ő zászlaikon és pajzsaikon szerepeltek először vörös és fehér, vagy vörös és ezüst sávok. Az Árpád-ház kialakulása után a magyar királyok más zászlókat is használtak. A pogány török ellen például a mohácsi csatában Szűz Mária képével díszített fehér zászló alatt harcoltak a magyar vitézek.

Amikor pedig az osztrák Habsburgok lettek Magyarország királyai, az ő zászlajuk fekete-sárga színű volt.

A nemzet zászlója kb. 150 évvel ezelőtt, Kossuth Lajos és Széchenyi István korában alakult ki. Ekkor illesztették a piros-fehér mellé a magyar címerben látható zöld színt. Piros-fehér-zöld kokárdát készítettek maguknak a márciusi ifjak, Petőfi és társai 1848. március 15-én. 1848-ban mondták ki törvényben, hogy a magyar zászló ezentúl a piros-fehér-zöld lesz. Az 1848-as honvédek úgy gondolták, hogy a piros szín az erőt, a fehér a hűséget, a zöld pedig a reményt jelenti.

(Jávorné Szirtes Ágota)

ZÁSZLÓ

Magyarország

Magyarorszá

Magyarorsz

Magyarors

Magyaror

Magyaro

Magyar

Magya

Magy

Mag

Ma

M

M

M

M

M

M

M

M

M

M

(Örkény István)

1. Így hangoztasd a verset:

a) Alulról fölfelé. Először hosszan kitarva **m** hangot züm-mögsz – ez lesz a zászlórúd. Majd magát a zászlóvásznat, a zászló selymét formálsz meg.

A hangsorokat folyamatosan, megszakítás nélkül kapcsold egybe. Ne törekedj arra, hogy rögtön az első alkalommal végigzüm-mögd-végig-mondd a zászló összes hangját. Tartsd be a fokozatosság elvét!

b) Hangoztasd a verset fölülről lefelé is!

HIMNUSZ

(részlet)

Isten, áldd meg a magyart
Jó kedvvel, bőséggel,
Nyújts feléje védő kart,
Ha küzd ellenséggel;
Bal sors akit régen tép,
Hozz rá víg esztendőt,
Megbünhödte már e nép
A multat s jövődőt!

(Kölcsey Ferenc)

SZÓZAT

(részlet)

Hazádnak rendületlenül
Légy híve, oh magyar;
Bölcsőd az s majdan sírod is,
Mely ápol s eltakar.

A nagy világon e kívül
Nincsen számodra hely;
Áldjon vagy verjen sors keze:
Itt élned, halnod kell.

(Vörösmarty Mihály)

Minden népnek van himnusza. A himnuszt megzenésítik, és ünnepélyes alkalmakon eljátssza a zenekar vagy elének-

lik. A magyar nép himnuszát **Kölcsey Ferenc** írta. Zenéjét **Erkel Ferenc** szerezte.

Ugyancsak ünnepélyes alkalmakon szavalják vagy énekelik a *Szózatot*. Ezt a hazaszeretetre buzdító költeményt **Vörösmarty Mihály** írta, és **Egressy Béni** zenésítette meg.

OLVASÁSI ÉS SZÖVEGÉRTÉSI SZINTFELMÉRŐ

KINIZSI

Kinizsi Pál

Egy forró augusztusi napon porlepte vadászcsapat érkezett a nagyvázsonyi völgybe. Élén sashorú, hosszú hajú, éles tekintetű nagyúr lovagolt.

Nagyon elfáradtak, megszomjaztak. Amikor egy vízimalomhoz értek, bekiáltottak.

Öles termetű, széles vállú ifjú lépett ki a malom kapuján.

– Megszomjaztunk, fiam, adnál-e nekünk egy korsó vizet? – szolt a sashorú.

– Miért ne? – válaszolta szűkszavúan a fiú. Egy pillanatig sóvárogva nézte a fé-

nyes, fegyveres vitézeket, a simaszőrű paripákat. Aztán úgy, ahogy volt, vállán a hatalmas zsákkal, megindult az udvar felé. Az ágasról zöld cserépkorsót emelt le. Fél kézzel meghajtotta a kerek kutat. A zsákot csak akkor dobta le válláról, amikor tálcá után nézett. Ott hevert a földön egy mázsás malomkő. A legény felemelte. Ráhelyezte a friss vízzel megtöltött korsót. Aztán fél kézzel nyújtotta fel a sashorú vitéznek.

A csodálkozás moraja zúgott végig a vadászok között. A vezér mosolyogva vette kezébe a korsót.

– Köszönöm, fiam. Ha bor volna, egész ségedre üríteném – mondta nyájasan.

– Hogy hívnak?

– Kinizsi Pál a nevem – mondta a legény, egyenest a lovag szemébe nézve –, a nagyvázsonyi vízimolnár fia vagyok.

– Pedig ilyen legénynek nem malomban a helye, mikor négyfelől tör ellenség az országra – mondta komolyan a nagyúr. – Nem volna kedved katonának állni?

– Ki törődik a szegény ember kedvével, uram? – kérdezte keserűen a fiú.

– A király – felelt keményen a lovag.

– A király messze van, s a szükség közel – felelt a legény.

– Hogy beszélsz, kölyök? – kiáltott rá egy ősz vitéz. – Hiszen...

– A király nincs messze – vágott szavába a lovag –, előtted áll.

A legény halálsápadtan ereszkedett fél térdre:

– Uram! Mátyás király! – rebegte megilletődötten.

– Állj fel, fiam! – mosolygott a király. – Ilyen legénynek talpon vagy lovon a helye. S ha kedved tartja, állj be seregembe! Keresd meg Budán szavammal kedves kapitányomat, Magyar Balázst! Három nap múlva otthon leszünk.

A legény magához sem tért még a csodálkozásból. A fényes csapat máris elvágtatott. Akkor vette csak észre, hogy a malomkő tálcát még mindig ott tartja a kezében.

Az út, amelyen a nagyvázsonyi molnárlegény elindult, messze vezetett. Kinizsi Pálból híres vitéz lett, s pár évvel később már Mátyás seregében harcolt. Ott volt mindenütt, ahol veszedelem fenyegette az országot.

Kinizsi címere

(Népmonda)
(Lipták Gábor nyomán)

Válaszoljatok a kérdésekre:

1. Kik a monda szereplői?
2. Hol játszódik a történet?
3. Mit emelt le az ágasról a fiú?
 - a) malomkövet
 - b) cserépkorsót
 - c) zsákot
4. Hogy hívták a molnárlegényt?
 - a) Magyar Balázs
 - b) Kinizsi Pál
 - c) Dobó István
5. Keresd ki a szövegből a következő szavak rokon értelmű megfelelőjét!
vágyakozva felfehéren
kedvesen meghatódva
6. Mely jellemvonások illenek a királyra, és melyek a molnárlegényre?
öles termetű, éles tekintetű, sasorrú, széles vállú, hosszú hajú
7. Állítsd helyes sorrendbe a monda eseményeit!
 - Nem volna kedved katonának állni?
 - A fényes csapat máris elvágtatott.
 - A legény halásápadtan ereszkedett fél térdre.
 - A vezér mosolyogva vette kezébe a korsót.
8. Mondd meg, hogyan érted a következő mondatot:
„Keresd meg Budán szavammal kedves kapitányomat, Magyar Balázst!”
9. Írd le, milyennek képzeled el a monda alapján Kinizsit!

VÍZIMALOM

(részlet)

Áll a malom, él a malom,
roskatagon, hallgatagon.

Minek él az ilyen öreg?
csak nyikorog, csak nyekereg.

Áll a malom, él a malom,
roskatagon, hallgatagon.

Hogyha arra jár valaki,
marok búzát vigyen neki,

Szórja bele garatjába,
szórja bele utoljára.

Kegyeletből, irgalomból,
tán még egyszer földorombol.

(Rab Zsuzsa)

roskatag – düledező; **garat** – a szájüregnek a nyelvcső felé folytatódó része; malomnak az a része, ahová a megőrlendő magot öntik

A BECSEI MOLNÁROK

Valamikor, van annak már háromszáz esztendeje is, ha nem négyszáz, két vízimalom őrölte a becseiek búzáját a Tiszán. Egyik a felvégen, a másik az alvégen. Csendes, szelíd nyári éjszakákon elhallatszott a szavuk a harmadik határig. A felvégi malom mindig ezt hajtogatta nagy haragosan:

– Vidd, ördög, vidd, ördög, törököt, törököt!

Amire csendesen visszakattogott az alvégi:

Magyar Pál, Magyar Pál,
liszteszsák, liszteszsák!

Nagy oka volt annak, hogy így feleselgettek egymással akkoriban a becsei vízimalmok. Török világ volt már akkor errefelé. Vegyest laktak a falukban a magyarok a turbános atyafiakkal.

Amilyen embertelen volt a török a háborúban ellenség gyanánt, olyan békességes cimbora vált belőle, ha letelepedett valahol. Nem garázdálkodott, szépen végezte a maga dolgát, és nem avatkozott a máséba.

Becsén az alsóvárosban fészkeltek meg magukat a törökök. A felsővárosi magyaroknak nem csináltak semmi galibát. Volt nekik külön templomuk, külön mészárosuk, külön boltosuk, külön csizmadiájuk. Még vízimolnárjuk is, aki megörölte a kenyérnek valót.

Tahir bégnek hívták az öreget. Katona volt valamikor, de vénségére könnyebb munkának találta a hadakozásnál a vízimolnárságot.

Áldott jó ember volt máskülönben, **a légynek sem vétett**. Koldusnak, vándorlónak mindig öntött egy kis fehér lisztecskét a tarisznyájába, akármilyen nemzetiségbeli volt: hanem ha a magyar molnárt meglátta, mindig elfogta a szívét a bosszúság:

– Minek is van ez a magyar molnár a világon?! Ha egymagam volnék a becsei molnár, mindennap kétszer annyi rézgarast hányhatnék az erszényembe.

A magyar molnárt Pál gazdának hívták.

Ez is **olyan ember volt, mint a falat kenyér**. Egész nap danolt, füttyölt, meg nem szidta volna még az inasát sem. Hanem mikor átpillantott a Tahir bég malmára, akkor mindig ökölbe szorult a keze:

– Hej, ha az a török molnár nem volna a világon, akkor egymagam volnék a becsei molnár! Azóta tele volna a ládafia ezüsthúszassal.

Hát ezért feleseltek egymással a becsei malmok éjjel-nappal. Ha az egyik elhagyta, a másik mindjárt rákezdté. Néha még a harangszót se lehetett hallani a nagy lármájuktól.

Hanem egyszer aztán ugyancsak elhallgatott mind a kettő, alvégi malom, felvégi malom, török molnár, magyar molnár. Jött valami ellenséges gyülevész had nagy robajjal, mint a jeges eső. A becsei jámbor polgárok, ami drágább

portékájuk volt, eldugták, ki hova tudta, aztán mentek világgá. Az ellenség nem talált egyebet a puszta falunál, de ki is töltötte rajta a bosszúját, mert az egészet fölégette.

Pál gazda zacskóba hányta, ami pénzecskéje volt, s elindult a Tisza parton, hogy elrejtse valahová. Olyan biztos helyre, ahol nem találja meg az ellenség, de rátalál ő, ha valamikor visszakerül.

Ahogy kémlelődött ott a víz mentén, egyszer csak neki ment egy odvas, öreg fűzfának. Töve a vízben volt, derekáról úgy lebegett le a hosszú moha, mintha szakáll volna. A fehér szakáll közt tátogott a száj, a vénhedt fa fekete odva. Pál gazda nem sokat gondolkozott: beledugta az odúba a pénzes zacskót.

– Ezt az Isten is arra teremtette, hogy megőrizze a pénzecskémet, míg visszakerülök erre a tájra.

Azzal levágott a fáról egy ágat vándorbotnak, és nekiindult a világnak.

Kebelén kenyere, hátán háza, így ment ez akkoriban Magyarországon.

De bizony a török molnár se várta házához a hívatlan vendégeket. Belerakta a megtakarított pénzét egy vászontarisznyába, s ő is a Tisza parton keresett neki helyet. Nem talált jobbat az odvas fűzfánál. Csörrent a pénz, ahogy a másik zacskóba ütődött. Tahir bég kíváncsi lett, mi lehet a fában. Belenyúlt az odúba, s kihúzta a magyar molnár pénzét.

– Nini! – örvendezett a török, hosszú fehér szakállát simogatva. – Csakugyan nem tehetném jobb helyre a vagyonkámat! Más okos ember is ide tette az övét, nagyon alkalmas helynek kell ennek lenni.

Azzal szépen visszaeresztette az odúba mind a két zacskót, betakargatta száraz falevéllal, összecsattantotta a papucsát, s úgy megindult, hogy meg se állt Belgrádig.

Ahogy kitavaszkodott, lassanként hazaszállingóztak a becseiek. Ámbátor nemigen volt haza a haza, mert a kormos

falakon kívül semmi se maradt a régi Becséből. Újra kellett építeni az egészet.

Egy mosolygó hajnalon Pál gazda is hazakerült. Bizony ő sem találta meg malmát a felvégen. Elpusztította azt az ellenség az alvégivel együtt.

Nem sokat törődött vele, csak a pénzét meglelje.

Az öreg fűzfa megfrissült koronájával ott bólogatott a víz-szélen, mintha mondaná:

– Ne búsulj, megőriztem a pénzed!

Benyúlt a molnár az odúba. Úgy megörült, mikor megmarkolta a zacskót! Csak akkor hűlt el, mikor kihúzta. Ez nem az ő zacskója! Megint belenyúlt, s addig kotorászott benne, míg ki nem húzta a magáét is. Csak azután esett gondolkodóba:

– Rúgja meg a kakas, mitévő legyek most ezzel az idegen pénzzel? Talált jószág, nekem szánta az Isten. Csináltak rajta olyan malmot, hogy a király se örleti különben a vasárnapi kalácsnak valóját.

S már nyúlt a pénzért, de hirtelen visszarántotta a kezét, mert megdobbant a szíve:

– Pál, Pál, te **nem jársz igaz úton**. Aki ide rejtette azt a pénzt, vissza is jön érte. Ő se vitte el a tiedet, te se bántsd az övét!

Elszégyellte magát a molnár, visszatette helyére az idegen zacskót. Hóna alá csapta a magáét, s elindult hazafelé. Hát, ahogy megfordul, megy ám szembe vele Tahir bég. Szakad róla a verejték a nagy igyekezetben.

– No, te is megkerültél, te török? – mordult rá Pál gazda mérgesen.

A török molnár sietett előkeríteni a zacskóját a fa odvából, csak azután adta meg a választ:

– Meg ám, te magyar!

Mikor Pál meglátta, mit csinál a török, csodálkozva csapta össze a kezét:

– Hát a tied volt a másik zacskó, Tahir bég?

- Hát a tied volt az egyik, Pál gazda?
- Hát ilyen emberséges ember vagy te, szomszéd?
- Hát van tenálad becsületesebb ember, testvér?

Török molnár, magyar molnár karonfogva mentek be Becsére. Szét se váltak többet. Összetették a pénzüket, ketten építettek egy malmot, közösbe kerestek halálukig. Csendes nyári éjszakákon a harmadik határig elhallatszik a malom kattogása:

- Becsület, tisztesség, szeretet, békesség...

(Móra Ferenc)

1. Hogyan csúfolták a vízimalmok a molnárokat?

2. Milyennek ismerte egymást a két molnár az elbeszélés elején?

3. Mi volt az oka annak, hogy csak rosszat képzeltek egymásról?

4. Sorold fel Tahir bég és Pál gazda valódi tulajdonságait!

5. Mondd el, hogyan ismerte meg egymás jó tulajdonságait a két haragos!

6. Melyik négy szót kattogta a közös malom? Kapcsold össze ezeket a szavakat Tahir bég és Pál gazda életével, viselkedésével!

Magyarázd meg az elbeszélés vastag betűs kifejezéseit!

A KOLOZSVÁRI BÍRÓ

Nemhiába szerette a nép Mátyás királyt: nem volt több hozzá hasonlitos királya a magyarnak. Amint neszét vette, hogy itt vagy ott erősen sanyargatják a szegény földnépét, nem volt nyugodalma Budavárában: álruhába öltözött, s úgy ment színről színre látni a valóságot.

A többek közt hírül adják, hogy a kolozsvári bíró ugyancsak sanyargatja a szegény népet. Hiszen nem kellett több Mátyás királynak. Majd megnézi azt ő a maga szemével, s jaj lesz annak a bírónak, ha igaznak látja a sok sűrű pa-

naszt. Máskülönben is rég vágyódott Kolozsvárra. Hogyne vágyódott volna, hisz ebben a városban látta meg először Isten áldott napját. (Még most is ott áll az ő szülőháza, nézzétek meg, ha Kolozsvárt jártok.)

De hogy szavamat össze ne keverjem, Mátyás király be-
ment Kolozsvárra paraszti ruhában s ottan leült a mészár-
szék elé, éppen szembe a bíró házával. Hiszen jókor ült
a mészárszék elé! Nagy sereg nép hordotta a fát a bíró
udvarára, egy csomó ember meg vágta a fát az udvaron. A
hajdúk pálcával biztatták a szegény népet: hordjad, vágjad
paraszt!

Egyszerre csak egy hajdú megpillantja Mátyás királyt.

– Ne, te, ne! – mordult rá a hajdú – hát te mit lopod
Isten áldott napját? Kelj fel, ne lógasd a hosszú orrodát,
hitvány paraszt!

S hogy szavának nagyobb foganatja legyen, pálcájával
jót húzott a „hosszú orrú” paraszt hátára.

Mátyás felállott, megvakarta a hátát, de nem indult.

– Indulj már!

– Jó, jó, de mit fizet kend?

– Ezt né! – ordította a hajdú s még jobbat húzott Mátyás
hátára. – Indulj előttem!

Mit volt, mit nem tenni, Mátyás elindult a hajdú előtt.

– Be a bíró udvarára, vágjad a fát, hosszú orrú!

A bíró ott könyökölt a tornácon. Mátyás megszólította.

– Kegyelmed a bíró?

– Én hát, mi közöd hozzá?

– Ahhoz nekem semmi közöm, de szeretném tudni, mit
fizet a favágásért?

– Ejnye, ilyen-olyan, szedte-vette parasztja – káromkodott
a bíró –, mindjárt fizetek én neked. Húzz rá! – parancsolta
a hajdúnak.

No, annak nem kellett parancsolni, harmadszor is ráhú-
zott, hogy csak úgy porzott Mátyás zekéje.

Jól van... Mátyás többet egy szót sem szólt, vágta a fát, meg hordta a bíró pincéjébe, de közben, mikor senki sem látta, veres krétával három hasábra ráírta a nevét. Este csendesen tovább kullogott, de másnap megint beállított Kolozsvárra, most már nem zekében, hanem királyi ruhában, s nem ült le a mészárszék elé, hanem felment az ő palotájába.

Egyszeribe hívatta a bírót s az egész tanácsot. A bíróhoz volt az első szava:

– Mi hír a városban, bíró uram?

– Semmi nevezetes, felséges uram. Csöndben, békében élünk, amiért áldjuk is felséges nevét lefektünkben, felkelünkben.

– Úgy? Hát a szegény földnépe? Nem sanyargatják az elöljárók?

– Nem sanyargatja senki, felséges uram. Soha nem volt ilyen jó dolga a földnépének.

– Jól van, bíró uram. Hanem szeretnék végigsétálni a városon, hadd lássak mindent színről színre.

Elindult Mátyás király, utána a bíró s mind a tanácsbeliek. Mennek utcáról utcára, s egyszerre csak megáll a bíró udvara előtt.

– Ej, de nagy kazal fája van, bíró uram.

– Isten megsegített, – mondotta a bíró alázatosan.

– Hát az Istenen kívül más nem segített? Kik hordták ide ezt a sok fát?

– A népek, felséges uram.

– S mit fizetett nekik?

– Ingyen, szeretetből tették, – mondotta a bíró.

– Na, én mintha másként hallottam volna... Hé, legények – fordult a király a szolgálaihoz –, hányjátok szét a kazalt!

A legények serényen munkához láttak, széthányták a kazalt, Mátyás meg csak nézte erősen, hogy mikor kerül elő az ő három fája. Előkerültek azok is.

– Nézzen ide, bíró uram. Tud-e olvasni?

– Tudok, felséges uram, – hebegett a bíró, akinek már akkor égett a föld a talpa alatt.

– Olvassa, mi áll ezen a három hasábon?

– Mátyás... Mátyás... Mátyás... – dadogott a bíró.

– Bizony, ha Mátyás, úgy tudja meg kend, hogy azt én írtam oda. Én voltam az a hosszú orrú paraszt, akire háromszor vágott a hajdú, mert fizetés nélkül nem akartam hordani a fát!

– Ó, felséges uram! Kegyelem árva fejemnek!

Térdre borult a bíró, térdre a hajdú is. Mondta Mátyás a hajdúnak:

– Te állj fel. Szolga vagy, azt tetted, amit az urad parancsolt. Hanem kendet, bíró uram, példásan megbüntettem. Akasztófát érdemelnél, de fejedet üttetem, szegény népnek sanyargatója!

A népek, kik ezt hallották, lelkesen kiálták:

– Éljen Mátyás király! Ez az igazság!

... Hanem Mátyás halálával meg is halt az igazság... Még ma is kesereg a nép: Meghalt Mátyás király, oda az igazság...

(Benedek Elek feldolgozása)

1. Miért szerette a nép Mátyás királyt?

2. Mondd el, hogyan fogadták az álház királyt Kolozsvárott!

3. Hogyan bizonyította be Mátyás a bíró bűnösségét?

Játsszátok el, milyen hangnemben folytatott párbeszédet a bíró az álház királlyal, majd az igazi királlyal!

Mondd el a monda alapján, miért tartották Mátyást igazságos királynak!

VI. JÓL CSAK A SZÍVÉVEL LÁT AZ EMBER

KICSI SZÍVEM

Kicsi szívem kicsit ér,
mégis minden belefér,
befér a nagyvilág,
befér a rügyes ág,
befér a kerek ég,
sivatagban a tevék,
hajókkal az óceán,
labdával a kisleány,
erdő alján suta nyúl,
a farkas, ha lelapul,
kicsi szívem kicsit ér,
a fájás is belefér,
befér a temető
búcsút intő keszkenő,
mély ránc a homlokomon
befér, ha akarom.
Jaj, hogy is van, hogy te nem
kopogtatsz a szívemen?

Csinálok én ott helyet,
puha ágyat is vetek,
betakarlak felhővel,
elringatlak szellővel,
szegény szívem megdobban,
megcsókollak álmodban.
Kicsi szívem kicsit ér,
Neked adom semmiért.

(Szentmihályi Szabó Péter)

1. Magyarázd meg az első versszak utolsó mondatát!
2. Mi szerez örömet, és mi okoz bánatot egy gyereknek?
3. Magyarázd meg a vers utolsó mondatát!

Mi a szeretet? Élhetünk-e szeretet nélkül?

A KOLDUSASSZONY

A Lipót utcáról egy koldusasszony jut eszembe.

Vén volt és vak. Az utca keleti oldalán haladt egy kis bottal. Az utca sáros volt. Én megálltam a járdán. Néztam őt, hogyan megy a bottal tapogatózva, szépen, csendesen, rendesen.

Mikor a Borz utcához ért, a járda sarkán megállt, és a templom felé fordult. Világos volt az asszony szándéka, hogy át szeretne menni.

Nekem egy olyan érzés kelt a szívemben, hogy át kellene vezetnem. De bántott, hogy az asszony rongyos volt.

Amíg így haboztam, egy elegánsan öltözött úr megfogta a koldusasszony kezét, és szépen átvezette a kocsíúton a templomig.

Úgy éreztem, mintha mellbe szorítottak volna. Megvető szavakat hallottam magamra lelkem mélységében. A mélységben, ahová akkor hatolt be először a jézusi szeretetnek első sugara. (...)

Talán még azon a héten történt egy este. A Sebestyén téren egy öreg puttonyos asszony vánszorgott. A puttonyban fa volt. Egy darab leesett. Én azonnal fölvettem neki, és a kezébe adtam.

– Isten áldja meg, kisfiú – szólt hálás hangon az asszony. És én boldogan mentem haza.

(Gárdonyi Géza)

puttony – háti kosár

1. Oszd a történetet két részre! Adj mindegyiknek címet!
2. Mondd el külön-külön mindkét rész tartalmát!
3. Milyen esemény ébresztette fel a gyerek lelkiismeretét?
4. Mi bizonyítja, hogy a későbbiekben hallgatott lelkiismeretére?
5. Gárdonyi több mint száz évvel ezelőtt volt gyerek. Változott-e azóta valamit a világ?

Emlékszel-e olyan esetre, amikor segíthetél volna valakin, de mégsem tetted? Írd le, hogyan történt!

FEKETE PONT, PIROS PONT

Át akartam segíteni egy
öreg nénit az úttesten.

Rámripakodott: „Nem
szégyelled magad?
Nyúlkálni a zsebemhez?”

El akartam venni egy
idős bácsitól a csomagot.
„Adok én neked csomagot
mindjárt! Mondd csak meg
hányas iskolába jársz?”

Be akartam állni egy
néni helyett a sorba.
„Mécc oda hátul te,
a sor végére,
a nyakkendőddel!”

Most már
nem akarok segíteni
többé senkinek.
És piros pontot sem
akarok.

És nem is leszek felnőtt.
Soha.

(Kenéz Ferenc)

rámripakodott – mérgesen rám szólt, rámförmedt

1. Mondd el a vers tartalmát!

2. Mit gondolsz, valóban megtörténhetett, amit a költő versbe
szedett?

3. Mi lehetett az oka az idős emberek elutasító viselkedésének?
4. Mit tudsz az emberek egymás iránti bizalmáról?

Neked milyen tapasztalataid vannak? Elfogadják-e az idős emberek ismeretlen fiatalok segítségét?

AZ ELVESZETT KISKUTYA

Tíz nap múlt el azon vasárnap reggel óta, amikor Tücsök nem jött haza a földekről szokásos hancúrozásából. Jay (e.: dzsáj) egész délután kereste a kutyáját, de nem találta.

Mostanra a férjemmel együtt biztosra vettük, hogy Tücsköt vagy vadász lőtte le, vagy autó gázolta el.

Még jól emlékeztem arra a négy évvel ezelőtti napra, amikor hazahoztuk Jaynek (a ficánkoló, fekete-fehér-barna kölyköt. Hamarosan elválaszthatatlanok lettek. Tücsöknek a garázsban kellett volna aludnia, nemsokára mégis Jay ágyának lábánál találtam békésen szuszogva.

Annak ellenére, hogy tudtam, mennyire ragaszkodnak egymáshoz, meg akartam győzni fiamat a további kutatás reménytelenségéről. Nagyon hideg volt, s egyre nőtt bennem a bizonyosság, hogy az elkóborolt állat nem élte túl a fagyokat.

– Mami, lehet, hogy te reménytelennek gondolod, de én hiszem, hogy Tücsök él, csak nem tud hazajönni.

Nem tehettem mást, szorosan magamhoz öleltem. Másnap, miután elengedtem az iskolába, én is bementem a munkahelyemre. Két órakor csengett a telefon. Jay hívott.

– Mami, korábban hazaengedtek bennünket. Arra gondoltam, elmegyek megkeresni Tücsköt.

Elszorult a szívem. Nagyon vigyáztam, hogy ne hallja ki hangomból az ingerültséget.

– Jay, kérlek, ne makacskodj. Legalább mínusz tíz fok van, és semmi esély arra, hogy...

– De mami, muszáj mennem, Tücsök vár rám!

– Hát... úgysem tudnálak lebeszélni róla, igaz?

– Köszönöm, mami – csak ennyit mondott, de hangjából boldogság áradt.

Telefonbeszélgetésünk után bejárta azokat a földeket, ahol Tücsökkel barangolni szoktak. Úgy egy kilométer gyaloglás után elhaló, kétségbeesett kutyaugatást hallott a távolból. Elindult a hang irányába.

Aztán váratlanul minden elcsendesedett. Valami azt súgta Jaynek, hogy álljon meg, s hallgatózzék. A közeli, összegabalyodott drótkerítés felől halk nyöszörgést hallott.

Zakatoló szívvel rohant oda. A kerítésnél, a bokrok kusza ágai mögött meglátta a szánamelegesen legyengült Tücsköt. A szerencsétlen kiskutya a bal hátsó lábán lógott az ócska kerítés gubancos drótján. Mellső lábai alig érintették a talajt. Felfalta maga körül a havat, ez mentette meg a szomszárától.

Jay hazacipelte, s izgatottan telefonált. Megdöbbenve sziettem haza. A nagyon lesoványodott Tücsköt a konyhában találtam. Túláradóan boldog fiam mellette térdelt, s etette.

Miután jóllakott, Tücsök felnézett Jayre. Rajongó szemében megláttam azt a jámbor hitet, amely életben tartotta a szörnyű napokban, a végtelen bizalmat, hogy a gazdája érte megy.

Ránéztem fiamra, aki ugyanezzel a hittel indult el kutyája keresésére, s szíve és lelke vezette el Tücsökhöz.

(Donna Chaney (e.: dona cséni) nyomán)

1. Mit gondoltak a szülők a kiskutya eltűnéséről?

2. Miért nem értett velük egyet a fiuk?

3. Hol, és milyen állapotban találta meg a fiú Tücsköt? Keresd ki és olvasd fel ezt a részt!

4. Adjatok más címet az olvasmánynak!

Olvassátok el Jay és édesanyja telefonbeszélgetését szereposztásban!

Mi adott erőt Jaynek és a kiskutyának ahhoz, hogy újra egymásra találjanak?

MESE AZ EMBERRŐL, AKI ELFELEJTETTE A SZOMORÚSÁGÁT

Egyszer egy ember nagyon szomorú volt.

És nem tudom, mitől volt szomorú, bizonyára valami olyasmitől, amitől mi, emberek rendszeren szomorúak leszünk. Lehet, hogy éppen rossz volt a kisfia, s az ember azért volt szomorú akkor.

Szóval egy ember nagyon szomorú volt. Járt-kelt a házbán, az udvaron, az utcán, járt-kelt a maga nagy szomorúságával az emberek között, de senki sem tudta megvigasztalni, és az ember sokáig-sokáig szomorú volt.

S ahogy úgy járt-kelt magányosan, valamiképpen oda tévedt a tó mellé. Esteledett éppen, s a csend olyan nagy volt és olyan szép, hogy az ember csodálkozva megállt a tó partján, és figyelni kezdett.

Akkor ment le a nap, s a tó a maga külön esti életét élte, és az ember soha még olyant nem látott, és soha még olyant nem hallott, és csodálkozott módfelett a dolgokon, amiket látott és hallott.

Egy nádirigó énekelni kezdett, és messzebből visszadalolt egy nádi poszáta, és Csupafej, a kis jégmadár alacsonyan átrepült az ember feje fölött, és az ember még soha olyan kék madarat nem látott addig.

Szille éppen akkor adta meg a jelt, és a nád mélyében elindult az a legcsöndesebbik szellő, ami van a világon, és a nádas és a szúnyogok és a békák és a tücskök elkezdtek zsongító hangversenyüket, és az ember, aki a parton állt, abban a percben elfelejtette minden szomorúságát.

Nagyot és mélyet lélegzett, beszívta az este friss szagát, s a feje és a szíve, mintha egyszerre megtisztult volna: nem érezte a szomorúságot többet. És akkor, mert okos és jó ember volt, olyan, amilyen egy igazi ember kell legyen, kiállt a tó partjára, s jó hangosan így szólt:

– Ide hallgasson mindenki, akit érdekel! Én, az ember, ígéretet teszek!

Jó hangosan mondta, meg is hallotta minden madár és minden állat, aki azon az estén a tavon volt.

(...) Ígéretet teszek nektek a magam és minden utánam következő igaz ember nevében, hogy nem bántalak és nem zavarlak benneteket semmiféle játékaikban. Ha ti ezzel szemben megígéritek, hogy valahányszor szomorú leszek, vagy bármelyik utánam következő ember szomorú lesz, megvigasztaljátok, mint ahogyan most tettétek velem. Szólottam, és az én szavam szerződés. Így teszek én, és így fog tenni utánam is minden igaz ember. Most pedig szóljatok ti!

– Rendben van – mondotta a nádas, aki nagyon jószívű nádas volt és sajnálta a szomorú embert –, én megteszem, amit kívánsz. Neked és minden utánad következő igazi embernek, ha szomorú lesz.

– Rendben van – mondotta Csupafej, a jégmadár, aki nagyon jószívű és bölcs volt, és tudta, hogy az ember barátsága sokat ér –, hasonlóan cselekszem én is.

– Rendben van – mondták a rigók és a poszáta.

– Rendben van – mondották a békák, a szúnyogok és a tücskök.

– Rendben van – mondották a vízimadarak egyenként valamennyien –, ez így nagyon helyes és igazságos dolog.

(...) Az ígéretet, amit tett azon az estén, megtartotta, és megtartja ma is minden igazi ember. És a tó lakói is megtartották az ígéretet szóról szóra, és tartják azt mind a mai napig. És valahány szomorú ember este tájt a tó mellé lemegy, és ott megáll és figyelni kezd: minden nádirigó és minden nádi poszáta és minden, minden, ami csak van ottan, nem tesz egyebet, mint vigasztalja.

S ha Te is egyszer-másszor szomorú leszel, s hasztalanul jársz-kelsz az emberek között, a szomorúságodon nem segít senki, és úgy érzed, mintha valami nagy-nagy súly ülne a lelkeden, és napról napra jobban belefáradsz, s talán már azt is hiszed, hogy nem bírod tovább: egy este szökj le titokban a tóhoz.

És meglátod akkor, hogy ez a szerződés, amiről szóltam, több már, mint mese. Ha szomorúságoddal a tó partján megállsz: olyan kék lesz a víz, mint még sohase volt. A legcsöndesebb szellő indulását meghallhatod, akkora lesz a csend, s ameddig ér a nádas: minden nádszál csak neked muzsikál akkor.

És látni fogod az estét, ahogy leszáll a tóra. És hallani fogod a madarakat és a békákat és a szúnyogokat és a tücsköket egyszerre megszólalni, és tudni fogod akkor, hogy Szille fölemelte a kezét.

Hunyd be a szemed, ha látásod már nagyon gyönges lesz, akkor és egyszeribe látni fogod a madarak táncát bent a tocsogóban. És akkor, azon a csöndes estén maga a tó mesél neked tovább, folytatja ott, ahol én abbahagytam.

És akkor, azon a csöndes estén Te elfelejted, egészen biztosan elfelejted, hogy szomorú voltál.

(Wass Albert)

Szille – a Tókirály tündérlánya; **tocsogó** – a tó süppedékes, mocsaras része

1. Mondd el, mitől múlt el az ember szomorúsága?
2. Mely állatokkal kötött alkut az ember?
3. Olvasd fel hangosan az alku szövegét!
4. Milyen szerepe van a természetnek a kikapcsolódásban, a pihenésben?
5. A te családod hogyan szokott pihenni?

A SZÁNKÓ

Kegyetlen hideg tél volt. A háztetőkről olyan vastag jég-csapok meredeztek, hogy kővel is alig tudtuk lehajítani. Nagyon szerettünk a hóban játszani. De legkülönb mulatság mégis a szánkózás volt. Pedig nekem és szegény Favágó Jóskának nem jutott ebből egyéb, mint az, hogy a bíró fiának szánkóját húzhattuk. Húztuk is egy hétig, de a fél vilá- gért sem engedték, hogy egyszer mi is beleüljünk.

Ekkor egy gondolatom támadt. Elmentünk a szenes boltba, és kértünk egy szenesládát. A ládát félig megraktuk szalmával, a fene- kére szegeztünk két gyalult deszkát, ki- kerítettünk egy ruha- szárító kötelet, s azt ráerősítettük a láda két oldalára. Megvolt a szánkó.

Biz az nem egé- szen olyan volt, mint a bíró fiáé, de csúszni szintén csúszott.

Megegyeztünk, hogy kimegyünk a

falu végére, ahol senki sem lát. Fújt a szél kegyetlenül, sodorta a tetőkről az arcunkba a havat, de nem törődtünk vele. Csak arra gondoltunk, milyen jó lesz szánkóba ülni. Először Jóska ül bele, én elhúzom a kiserdőig, ő meg engem vissza. De jó lesz!

Kiértünk a falu végére. Az utolsó házban az öreg Kati néni lakott. Nem is volt az ház, csak rogyott szalmás viskó, sem udvara, sem kerítése. Most csupán hó és jégcsap az egész viskó, csupa dér még az ajtó kilincse is. A Kati néni kutyája, a szegény Morzsa, ott nyöszörgött a küszöbön.

– Megállj, Ferkó, eresszük be a szegény kutyát...

Belöktük az ajtót. Morzsa csaholva szaladt előre. A néni ott gubbasztott elkékült arcával, dideregve vékony kendőjében. Olyan hideg volt odabent, hogy még a tűzhely sarkait is kivirágozta a dér.

– Nem égett abban tűz, lelkeim, már három nap óta. Sem egy marék szalmám, sem egy gyújtat fám. Majd megfagyok, lelkeim – sóhajtott az öregasszony.

Jóska rám nézett, én meg őrá. Előhúzta a sarokból a baltát, kiment, csattogott, pattogott odakint, föl vágta tűzrevalónak a szánkót.

Kisvártatva hatalmas tűz lobogott a kunyhóban. Égett a szánkó. A mi szánkónk, amelyikbe egyszer sem ültünk bele.

Az öregasszony fagyos arca színesedni kezdett. Ahogy ránc vetette hálás tekintetét, a mi szívünkben is valami melegség támadt...

(Móra Ferenc nyomán)

1. Miért készítettek a fiúk szenesládából szánkót maguknak?
2. Hogyan ítéled meg a két kisfiú cselekedetét? Milyen belső tulajdonságuk jut kifejezésre tetteikben?
3. Olvasd el a szöveg két utolsó bekezdését! Mondd el, mit érezhetett a két gyerek, amikor rájuk nézett az öreg néni!

Rajzold le az olvasmánybeli leírás alapján Kati néni házát!

HARAGOS SZÉL

Haragos szél dudorászgat,
Tördeli a száraz ágot,
Zokog, reszket a fa halkan:
Minek bántod az én gallyam?
Minek töltöd mérged rajtam?

Öreg anyó nagy kendőben
Tört gallyat szed az erdőben.
Hálálkodva szól a szélnek:
Áldottja vagy te a télnek,
Favágója a szegénynek!

(Móra Ferenc)

1. Mondd el a két versszak tartalmát!

2. Te kinek a pártján állsz: a fáén vagy az öregasszonyén?
Válaszodat indokold meg!

A NEHÉZ KÉTGARASOS

A Balázs bácsi arany óraláncán egy régi, vörösre kopott, vaskos négykrajcáros fityegett.

Vajon miért viseli azt az ormóttan jószágot, ezt a kétgarasost Balázs bácsi? Sokszor töprengtünk rajta gyerekésszel.

Egy szép nyári estén a lugasban, mikor nagyon is bizalmas volt hozzánk, letelepedtünk körülötte, ki székre, ki kőre, ki a füves párkányra és mesélt:

– Hej, gyerekek, a ti Balázs bátyátok édesapjának nem volt ám arany óralánca, amelyről csak így hiúságból csüggjön egy rézgaras. De még a zsebében se sok négykrajcáros csörömpölt. Pedig lett volna szüksége rá, mert mindennap tíz gyerek kért enni az asztalnál.

Szegény mesterember volt az én apám, tisztességes asztalosmester. Sokat dolgozott, keveset keresett. Nem is

jártunk kackiásan, mezítláb szaladgáltunk nyaranta a jó meleg porban.

Pirosak voltunk, erősek, de holmi nyalánkságra, cukorra, csemegére sohase kaptunk egy fillért se.

Én bizony, mi tűrés-tagadás, nem voltam megelégedve a sorsommal. Roppant szerettem volna legalább egyszer egy krajcárra szert tenni, hogy azt vehessek rajta, amit akarok. Gondoltam magamban: rögtön vennék piros nyelvű bicskát, tarka falovat, bőrlabdát és egy marék cukrot. Ezekre vágytam abban az időben, és azt hittem, hogy ha egy krajcárt lelnék, mind megvehetném rajta.

De nem kedvezett a szerencse. A mi kis falunkban, úgy látszik, senkinek sem volt elveszteni való krajcárja, legalább én sose találtam egyet sem.

Hanem egyszer nagy dolog történt. Édesapám egyszer egy zsebkendő pénzt hozott haza. Valami nagy fizetést kapott meg, éspedig csupa négykrajcárosokban. Kiöntötte az asztalra. Még ma is látom, milyen nagy rakás volt. Száználhármas darab összesen.

A testvéreim nem voltak odahaza, ezért megengedte most az egyszer édesapám, hogy a pénzzel játszom. Szétraktam egymás mellé, beborítva vele az egész asztalt.

Hosszú sorban állítottam fel egymással szembe, mintha katonák volnának, csillagot, falut, tornyot csináltam belőlük.

Végre rám szólt édesapám, hogy seperjem egy zacskóba mind. Bele is raktam, hanem az utolsó darab a markomban maradt, onnan a zsebembe csúszott... Elgondolkodtam, hogy istenem, ha ezt az egyet is beleteszem, azzal már az a nagy rakás nem lesz nagyobb, én meg milyen gazdaggá lehetnék ezzel az eggyel.

Azzal a zacskót bekötöttem, átadtam apámnak, és kisurrantam az ajtón.

Egyenesen a boltba vágtattam. Ott sokan voltak, és én félreálltam, hogy míg várakoznom kell, kiválasztom, amit akarok.

Míg várakoztam, azalatt csuda történt. A négykrajcáros a markomban eleinte csak meghúzta magát – hanem aztán elkezdett roppant nehéz lenni.

Minél tovább gondolkoztam, az arcom annál jobban égett s annál nehezebb lett a kétgarasos. Már fájt a kezem, a karom, a vállam, a hátam, a fejem, de kivált a szívem.

Végre rám került a sor. Már csak egy leány volt előttem. Hanem akkor aztán úgy megijedtem, hogy uzsgyé! – ki a boltból. Meg se álltam hazáig.

Berontottam a szobába, odarohantam édesapámhoz, és sírva tettem a tenyerébe a borzasztóan nehéz kétgarasost.

Nem tudtam egy szót se szólani, de ő kitalált mindent.

– Miért hoztad vissza? – kérdezte komolyan.

– Mert nagyon nehéz... – zokogtam.

Ekkor aztán így szólt hozzám édesapám:

– Ez a kétgarasos a tied lesz, őrizd meg, és emlékezzél a mai napra, és jusson eszedbe, hogy milyen nehéz az ilyen kétgarasos.

– Hát, fiaim – végezte beszédét Balázs bácsi –, így jutott hozzám a kétgarasos, hogy örökre nyomja a lelkemet.

(Móricz Zsigmond)

fillér – a legkevesebbet érő pénzeszköz; **kétgarasos**, **négykrajcáros** – ugyanannak a régi pénznek kétféle neve; **ormótlan** – nagy darab, idomtalan; **lugas** – szőlővel, vagy más növényvel befuttatott árnyékos pihenőhely; **kackiás** – hetyke, nyalka

1. Magyarázd meg, miért kapta az olvasmány *A nehéz kétgarasos* címet! Adj más címet neki!

2. Mi volt a kisfiú vágya?

3. Milyen vétket követett el?

4. Hogyan tette jóvá a bűnét?

Te mit tettél volna a helyében? Írd le!

AZ ÉN HALAM

Szürkült, lassan sötétedett. A tulsó part már nem is látszott. A fiú meredten figyelte az úszót, az vidáman lebegett a vízen. Csöndes volt a tájék. „Nem állhatok itt estig. Nem jön a hal. Jó lett volna valami nagy hal. Még várok.” Nagyon izgatta a hal. Megint csúfolni fogják, megint semmi. Legalább egy kis hal. Kis keszeg. Kékszélű pikkelyekkel, nem is beszélve, piros uszonyokkal, jó lenne egy kis hal. „Még várok tíz percreig.” Az úszó bukdácsolt, de nem merült el. „Biztosan korán rántom be, és elmegy róla a hal. Majd vigyázok.” Telt az idő. A fiú kihúzta a zsineget, és rajta volt a hal. Jó termetű, vastag, szép keszeg ficánkolt a bot végén, a szürkületi fény csillogott rajta. Boldog volt a fiú, kezéhez eresztette a halacskát, kiakasztotta a horogból, a földre kellett letenni, nem is tudta egy kézzel tartani. Ott feküdt a fűvön, szeme körül sárga karikával nézte őt a szép hal. A fiú vidáman szedelőzködött, tört egy vékony nádszálat, arra fűzte föl a halat. Aztán a kis szűk úton ment befelé a parthoz, hajtogatta maga előtt a bokrokat, vitte a zsákmányát meg a horgászbót. A homokparton meggyorsította a lépteit, igyekezett haza. Dúdolt, még a fejét is ingatta.

– Szervusz! – Egy mély hang köszönt rá az út menti bokrok közül. – Hova igyekszel?

– Haza – mondta fojtott hangon a fiú. Nézte az idegen embert, borostás volt az arca, nagy kemény szőr ütközött ki rajta. Valami rongyos katonazubbony fedte felsőtestét, de alatta nem volt ing. A lábán bakancs fűző

nélkül, harisnya nem látszott. A fiú óvatosan tovább lépett. „Tolvaj – gondolta –, katonaszökevény, rabló. Agyonüt, elveszi a halamat.”

– Hova tetszik menni? – „Jobb, ha én kérdezem” – gondolta a fiú.

– Sehova. Messze van a hazám, majd még megyek egy darabig. – Állt ott a férfi, gyámoltalanabbnak látszott, mint a fiú. Kezét dörzsölte össze, didergett.

– Én hazamegyek – mondta nagy hangon a fiú. – Fogtam ezt a halat, szép hal, otthon megsütjük. Sietnem kell – hadarta.

– Siess csak. – A férfi a víz felé nézett, mintha várna onnan valamit.

A fiú meglendítette a botot meg a halat és előrement. Törtetett tovább a bokrok közt. „Most leüt – gondolta –, kicsavarja a kezemből a halat.” Aztán eszébe jutott a férfi éles szeme, égette a szem, mély szomorúság, barangolás, fáradság lakott benne. Nagy messziről visszafordult, szaladt.

– Bácsi! – Semmi hang. – Bácsi! – A férfi ott állt még a bokrok közt, szinte meglapulva.

– Arra gondoltam, arra gondoltam... Nem kell nekem ez a hal. Ha elfogadja. Nekünk rengeteg halunk van. Apám mindig hoz halat, én csak úgy fogom ezt... – Nyújtotta a férfinak, a szép hal ezüstje köztük lebegett.

A férfi lassan mozdult meg. – Meg lehet sütni. Ez már komoly hal. Ehető. – A férfi bizonytalanul vette át, bólintott. Ő is nézte a halat, majd megint a bokrok közé fülelt.

A fiú szaladt hazafelé. Végigfutott az úton, átröpült a kiálló nagy gyökereken, a drótkaput bevágta maga mögött.

– Na, rád aztán számíthatunk – mondta neki az anyja. – Hol a csudában kóborolsz ilyen sokáig? És persze, semmi. Sose fogsz te semmit. Érteni kell ehhez. Azt hiszed, csak rákötsz a botra egy zsineget, és kész. Na, gyere, edd meg

ezt a kis puliszkát. Nem engedlek többé a vízre, arra számíts.

A bátyja is ott állt fölötte.

– Na, nagylegény? Semmi, igaz? Mert olyan ügyetlen vagy, amelyet még nem láttam! Add ide azt a botot. Ezt nem látod többé, ne félj. – Kiragadta a kezéből a botot, és vitte a kamrába. – Mafla. Nem mész horgászni többé, ne félj!

„Nem félek – gondolta a fiú. Maga előtt látta a férfi éles tekintetét, ahogy meredt a halra. – Szép halat fogtam” – gondolta. És ette a puliszkát.

(Gyurkovics Tibor)

1. Mondd el, miről szól az elbeszélés bevezető része!
2. Olvasd fel hangosan a fiú beszélgetését önmagával!
3. Mi történt a kislíúval hazafelé menet?
4. Miért döntött úgy, hogy odaadja a halat az éhes férfinak?
5. Milyen hasonlóság van az elbeszélés és Gárdonyi Géza *A koldus-asszony* c. írása között?
6. Mi történt a líúval, amikor hazaért?
7. Vajon miért viselte el könnyű szíível a bántást?

Szerinted, miért hallgatott a kifogott halról és az idegennel való találkozásáról? Írd le véleményedet!

EGY KIS ILLEMTAN

És mi van a lányokkal?

Tüskeshátú megint hümgetett meg kráíogott, majd végre kibökte.

– És, hm, mi van a lányokkal? Állandóan azt hallja az ember, hogy legyél udvarias, meg lovagias, meg szolgálatkész! Velük nem lehet tréfálni?

Ugrifüles mosolyogva ingatta a fejét.

– Dehogy nem lehet! Miért hagynánk ki a lányokat a vídamsáígból? Egyéíbként jó, hogy erről beszélünk, mert róluk

kevés szó esett. Azért nem beszéltünk róluk eddig külön, mert minden eddigi illemszabály rájuk is vonatkozott. Természetesen a lányok is ugyanúgy köszönnek, öltözködnek, esznek, táboroznak, játszanak, szórakoznak, mint a fiúk. Mégis van egy kis különbség!

– És mi az a különbség?

– Az a különbség, hogy például a lányok általában nem olyan erősek, mint a fiúk.

– Ez így van, de ezzel sose szabad visszaélni! Mint ahogy általában nem szabad visszaélni az erőnkel! Ellenkezőleg. Segíteni kell a gyengébbeket, udvariasan, tapintatosan. Ezért kell a lányokkal lovagiasan, szolgálatkészen viselkedni.

– Nem lesznek beképzelték tőle? Nem fogják azt hinni, hogy... – Tüskéshátú megint krárogott meg hűmmögött, de ráadásul el is pirult.

Ugrifüles a segítségére sietett, és befejezte helyette a mondatot.

– Vagyis, hogy udvarolni akarsz?

– Igen – nyögte ki Tüskéshátú.

– Én azt hiszem, hogy normális lány nem lesz beképzelt egy-két táskahordástól vagy köszönéstől. Azonkívül pedig nem minden dolog kölcsönös. Előfordulhat, hogy neked tetszik egy lány, de te nem tetszel neki. Vagy te tetszel valakinek, de neked nem tetszik az illető. Ilyenkor mi a teendő? Nem kell megsértődni, nem kell gorombáskodni. Nem szabad bosszút állni. Attól még lehetnek jó barátok is, ha nem kölcsönös a vonzalom. Érted?

– Értem. De mi van akkor, ha mind a ketten tetszünk egymásnak?

– Az a legszebb dolog! Én jól tudom, hogy azért szoktak a legkomiszabbul csúfolni egy fiút vagy egy lányt, amiért tetszenek egymásnak. Pedig ez nem bűn és nem szégyen! A legszebb érzés! Erre gondolj mindig, ha csúfolnak! Büszkén és önérzetesen ne vegyél tudomást róla!

Ugrifüles nagy lendülettel folytatta tovább. Olyan volt, mint egy szónok, mint egy szónokló híres illemtanár.

– És nehogy gyáván megfutamodj! Mennyi szép érzést tesznek tönkre csúfolódással és gyávasággal! Ostoba és gyáva az, aki szégyelli a vonzódását és az érzelmeit! Persze, a vonzódással is vigyázni kell! Legyen szívből jövő, tiszta, önzetlen, de ne legyen komikus! Érted?

– Értem. Komikus, mikor folyton egymást lesik, féltékenyek, vagy az egyik csúfot úz a másikkal. Láttam már elég ilyeneket!

– És ha sikerünk van, ne hancegjünk! Se a fiúk, se a lányok! Az előbb arra céloztam, hogy mi az illem magasiskolája. Én azt hiszem, hogy két ember vonzódása, kapcsolata az illem magasiskolája. Ilyenkor a legőszintébb és a legérzékenyebb az ember. Mert ilyenkor kell a legtöbb lelki finomság.

– Tapintat! – vágta rá Tüskéshátú.

– Udvariasság! – mondta Ugrifüles.

– És önérzet! – fejezte be Tüskéshátú.

Mosolyogtak, és nagyon elégedettek voltak egymással, a tanár és a tanítvány. Egy illemtanár és egy illedelmes tanítvány. Tüskéshátú a végén nagyot sóhajtott.

– Jaj, de jó! Most már illedelmes vagyok! Nem is olyan nehéz!

(Csukás István meséje nyomán)

1. Olvasd el, miért kell a lányokkal udvariasan bánni!

2. Miért nem kell szégyellnünk vonzódásunkat és érzelmeinket egymás iránt?

Értelmezd: „Amit örömet cselekszünk, nem esik nehezünkre.”!

VII. HÓVILÁG, HÓVIRÁG

A TÉL

Jégpalotája ott lehet valahol messze északon, a jéghegyek között. Onnan indul el hozzánk, de senki sem tudja, hogy mikor érkezik. Néha hirtelen-váratlan már október végén bekukkant. Aztán megint eltűnik néhány hónapra.

Máskor sokáig késik. Hetek, hónapok múlnak, és az égről még egyre ragyog az őszi napsugár. Télapó lassan, kényelmesen utazik. Csak hírnökei érkeznek sorban! Szürkeruhás fellegek járnak előtte szálláscsinálónak. Korán sötétedő délutánokon varjak beszélgetnek róla.

Egy este aztán beállít ő maga is. Puha hópihék fehér szőnyeget terítenek lába elé. Az ablakokra cifra jégvirág-bokrétákat köt tiszteletére az északi szél.

Az első hírnökök szavára útnak indul egy sereg könnyű szárnyú vándor. Messze, délvidékre repülnek, hegyeken túl, sötétkék tengeren túl, ahol nem kell félniük Télapó haragjától. Idehaza pedig álomba merül erdő-mező. Elalusznak a fák és a bokrok. Lábuknál hálóhelyet készít magának egész sereg állat.

Mikor ritkulni kezd a lomb, és októberi eső kopog a leveleken, a csigabiga is befurakodik a jó meleg, illatos avarba. Tavaszig fel sem ébred.

Ott kuksol a bokrok alján a sündisznó. Szénából van a derékalja, száraz levél a takarója...

A mókus rossz alvó. Tél idején gyakran felébred arra, hogy nagyon megéhezett. Ilyenkor nekilát az összegyűjtött csemegének. Ha jóllakott, ismét összekuporodik meleg fészkébe, és újra elalszik.

Hát a többi állat vajon mit csinál? Mit csinál a nyuszi? Mit csinálnak a madarak?

Szegény kis árva tapsifüles! Bizony, ő csak afféle hajléktalan földönfutó! Valamilyik barázdában kuporodik össze éjszakára. Ott tépázza a szél, veri az eső, betakarja a hó. De jó meleg bundát ölt magára, az védi a hideg ellen. Minden szabadban telelő állatnak vastag, meleg új bundája nő télre! Nem is vetik le, csak akkor, ha beköszönt a tavasz!

Nagyon sok állat és madár menekül télen az emberi hajlék közelébe. Megfigyeltétek-e, mennyi téli vendég látható hideg, havas napokon a házak körül? Odahúzódnak a varjak, a jajgató pipiskék, ott ugrándoznak a cinkék. Szánjátok meg szegényeket! Meglátjátok, tavasszal meghálálják gondoskodásotokat!

(Szondy György)

1. Miért nem tudhatjuk előre, mikor köszönt be a tél?
2. Mik a tél hírnökei az olvasmány szerint?
3. Mi újat tudtatok meg a sünről, a csigabigáról, a mókusról?
4. Miért húzódnak az itthon telelő madarak az emberi hajlék közelébe?
5. Az olvasmányban említett madarakon kívül melyek telelnek még itthon?

Te hogyan gondoskodsز télen a madarokról?

MADÁRETETŐ

Apám, van szöged, léced?
Fúrjunk-faragjunk ketten,
csináljunk házikókat,
fákra aggassuk ketten,
tegyünk bele rongyot, szénát,
a madár hadd melegedjen,
jó dolga lesz a madárnak!
Ugye, örülünk ketten?

Anyám, adj magot, morzsát,
madáretetőt csinálunk,
jönnek majd a madárcák,
ha magot, morzsát kínálunk!

Apám ismeri mindet:
a mátyásmadarat, szarkát,
megetetjük a vadgalambot,
rigót meg cinkefajtát,
jönnek, akik itt maradtak,
mindegyiket szeretjük,
anyám, adj magot, morzsát,
a verebet is megetetjük.

(Hajnal Anna)

1. Szüleid segítségével készíts te is madáretetőt!
2. Milyen madarokról van szó a versben?

Mesél a téli erdő

Gondoltatok már arra, hogy hány fehér hópihe szállingózik a szürke fellegekből erdőre, mezőre? Nincs olyan ember, aki meg tudná számolni, de az biztos, hogy nagyon sok. Ha éppen az erdőben jártok havazás idején, figyeljétek meg, hogyan zizeg, milyen finoman muzsikál a sok ezernyi lefelé hulló hópihe!

Januárban néha nagyon hideg van, mégis csodálatosan szép és érdekes a séta a behavazott erdőben. A friss hótakaró olyan, mint egy óriási nyitott képeskönyv, de ha olvasni akartok benne, meg kell ismerkednetek a hóba írt különös „betűkkel” is.

Télen a rövid nappalok és a hosszú, zord éjszakák kemény próba elé állítják a növényeket és az állatokat. A madarak nappal gyakran vegyes csapatokba verődve keresgélnek a fák kérge alatt vagy az avarban elrejtett rovarpetéket és bábokat. Felborzolja tollaikat, és együtt éjszakáznak, hogy melegen tartsák magukat.

Az őzek is csoportokban keresnek menedéket, és hajtásokkal táplálkoznak. Az erdei pocok levelekért és gyökerekért csatornákat ás a hó alatt. A sün levelekből és füvekből készített fészekben alszik. A túlevelű erdők melegen tartják a növényeket, de akadályozzák az állatokat, például a szarvasokat abban, hogy táplálékukat megtalálják.

Érdekes nyomokat is láthattok a hóban.

A téli erdőt járva figyeljétek ezeket, mérjétek meg, és próbáljátok őket azonosítani.

(Schmidt Egon nyomán)

VADKACSA BALLAG...

Vadkacsa ballag,
zizzen a nádas,
nyúl feni bajszát:
neszre figyel.

Alszik a csíbor,
lenn az iszapban,
hóban a nádas,
rejtve csapás.

Szél birodalmát,
búzamag álmát
hó fedi el.

Tó birodalmát,
kishalak álmát
jég fedi el.

(Jung Károly)

csíbor – nagy fekete vízibogár

1. Mely versszak szól az ébren levő állatokról, és melyek szólnak az alvókról?
2. Sorold fel a vers állatszereplőit!
3. Növényekről is szó van a versben. Melyekről?

Találós kérdések

*Fehér pokróc egész földön,
nem itt szövik, felhőkből jön.*

(Mi az?)

*Csillag fent a fellegekben,
s vízzé válik tenyeredben.*

(Mi az?)

MAGVAS BESZÉLGETÉS

Alvás előtt a hó alatt
cseveg sok csöppnyi búzamazag.

Az egyik szól: „Ha felnövök,
egy szál leszek sok szál között,
a száram szalma lesz, alom,
fázó borjaknak oltalom.”

Tódít a másik: „Semmi az!
Egybekelünk, én s egy pipacs,
szőkén pirosuló pár leszünk,
s szemeket gyönyörködtetünk!”

A harmadik halkán rebeg:
„Én mindenképp kalász leszek,
terméssel terhes, színarany...”

S kenyérré áldozom magam.”

Télapó átsuhan puhán
az országnyi gyerekszobán,
betakarja a sok magot:
„Lesz végre csönd? Aludjatok!”

(Baranyi Ferenc)

1. A költő úgy beszél a búzamagokról, mintha gyerekek lennének. Mivel tudnád ezt bizonyítani?

2. Mihez hasonlítja a költő a búzaföldeket az utolsó versszakban? Gondolj családod tagjaira, és mondd meg, kinek a szerepét tölti be a Télapó!

Olvassátok el szereposztásban mindhárom búzamag beszédét!

Neked melyik búzamag elhatározása tetszik? Véleményedet indokold!

Találós kérdés

*Csillog is, villog is,
hullik is, múlik is,
a füstös háztetőn
ezüstös fény ragyogó!
Hűvös is, befed is,
vetésen meleg is,
jó takaró.*

(Mi az?)

ÍRÁS, OLVASÁS A TÉLI ERDŐBEN

Egész éjjel havazott. Reggelre fehér lett a föld. A háztetők, a fák is fehérek lettek, s hófehéren áll az erdő is.

Az erdei úton emberek mennek. Lábuk alatt ropog a frissen esett hó. Csendes az erdő, hallgatnak az emberek is.

Amint az erdei tisztáshoz érnek, megáll a legidősebb, Kovács János. Odafordul a kis Janihoz:

- Tudsz-e olvasni, Jani? – kérdezi.
- Tudok én! Miért kérdezi, János bátyám?
- Itt az írás, olvasd! – és Kovács János az előttük levő tisztásra mutat.

A sima hóban nyomok vannak, mint fehér papíron a betűk. Csak másformák: két kis pont egymás mellett, utána két vonás. Két pont, két vonás egymás után, hosszan.

- Itt nyúl szaladt – mondja Jani.

– Eltaláltad. De ott a másik írás. Azt is olvasd el!

Két pont, mögötte két vonal. Olyan, mint a nyúlnyom, de mélyebb és nagyobb. A pontok és vonások között helyenként egy-egy szélesebb vonal.

Mintha seprűvel húzták volna közbe. Jani nézi az írást, gondolkodik.

– Na, mit olvasol ki belőle?

– Nem tudom elolvasni. Olvasson róla, János bátyám!

– Elolvasom, ha csakugyan nem tudod. Ez a róka nyoma. A tisztás közepéig a nyomok egyenletesek. A farkával is söpörte a havat. A dombon azonban nekirugaszkodott. Onnan kezdve már mélyebbek és nagyobbak a nyomok. Amikor ugrott, nemcsak a lábával, hanem a hasával és a farkával is nyomot hagyott a hóban.

A tisztás sima hótakaróján újabb jeleket láttak.

– Itt a szarka nyoma – magyarázta Kovács János. – Három lábujjával keresztet írt, a negyedikkel meg pontot tett alá. Még a farka tolla is jelet hagyott. A lábnyomai egyenletesek, szép egyformák. Itt azonban meglátta a rókát, ugrott néhányat, megrázta a farkát, megcsapkodta a szárnyát és felrepült.

– Tényleg úgy lehetett! – helyeselték az emberek Kovács János okoskodását.

Ezek a nyomok elárulják, ami az erdőben történik: az ugrándozást, a menekülést, a játékot, a futás irányát, csak meg kell tanulni olvasni belőlük.

Délután újból szálltak, szállingóztak a hópelyhek.

Puhán, fehéren esett az erdőre a hó. A sok írás mind letörlődött. Újból sima lett az erdei tisztás.

(Bársony István nyomán)

1. Miért nevezte Kovács János írásnak a havon látott nyomokat?

2. Mit olvasott ki a kis Jani az első írásból?

3. Milyen nyomot hagyott maga után a róka? Olvassátok el!

4. Mi mindent lehet kiolvasni az erdőben hagyott nyomokból?

Ejtsétek helyesen a hosszú mássalhangzós szavakat: *éjjel, mennek, frissen, mellett, hosszan, mélyebbek, szállingóztak!*

Rajzold le, milyen nyomot hagy a hóban a varjú!

Írd, le, milyen nyomokat figyeltetek már meg a frissen esett havon!

TÉLI FÁK

Elhullatta leveleit
kertek, erdők minden fája,
szélnek, télnek vad szigorát
egyedül a fenyő állja.

Egyedül a fenyőerdő
nem hódol meg hónak, fagynak:
zöldell akkor is, ha a nap
sugarai meghervadnak.

Fölfogja a hulló havat,
a szeleket megakasztja.
Sátra alatt menedéket
lel az erdő minden vadja.

Hunyorgó nap, pislogó ég
gyűjt az ágakon gyertyákat.
Szarvas, farkas s a szelíd őz
mind egy-egy szép téli fát kap.

(Kányádi Sándor)

1. Melyik fát dicséri a költő? Miért?
2. Mihez hasonlítja az utolsó versszakban a fenyőfát? (Gondolj a karácsonyra!)

A KIRÁLY, AKI JÁSZOLBAN SZÜLETETT

József, az ács aggódni kezdett, hiszen jegyese, Mária, akit nagyon szeretett, állapotos lett. De nem tőle volt a gyermek, és még össze sem házasodtak. A pletyka viszont máris elindult. „Talán legjobb lenne felbontani a jegyességet!” – gondolta. Azon az éjjelen azonban egy érdekes álma volt. Isten angyala szólította meg:

– Ne bontsd fel Máriával fennálló jegyességedet! Nem tett semmi rosszat. Isten maga választotta ki arra, hogy Fiának édesanyja legyen. Ő ad életet a megígért Szabadító Királynak. A gyermeket Jézusnak nevezd, mert ő fogja megszabadítani népét bűneiből!

Amikor József felébredt, úgy érezte, mintha egy hatalmas súly hullott volna le róla. Többé már nem számított, mit mondanak az emberek! Feleségül veszi Máriát, és gondoskodni fog róla és a gyermekről.

Nem sokkal ezután Augustus római császár rendeletet adott ki. Az egész Római Birodalomban mindenkinek el kellett mennie abba a városba, ahonnan a családja származott, hogy nyilvántartásba vegyék. Augustusnak ez azért volt fontos, hogy az összeírás alapján mindenkitől behajthassák az adót.

József és családja Dávid királytól származott. Ezért neki Betlehembe kellett mennie, ahol Dávid született. Máriát is magával vitte a hosszú útra. Dél felé haladtak, és mintegy százharminc kilométert tettek meg poros hegyi utakon. A szamaruk cipelte az ennivalót, meleg ruhákat a hűvös éjszakákra, és ruhácskákat a születendő gyermek számára, akinek érkezése bármelyik napon várható volt.

Mária teljesen kimerült, mire végre megérkeztek. Szálláshelyet

azonban sehol sem találtak, mert a fogadó már megtelt utasokkal. Az istálló volt az egyetlen hely, ahol meghúzódhattak. Ez elég piszkos volt, és csak úgy bűzlött az állatok szagától, de nem volt más választásuk. Itt született meg Jézus. Mária melegen bepólyálta az előre elkészített ruhácskába, és a jászolba fektette.

A város körüli hegyek között pásztorok őrizték a nyájukat. Az éjszaka sötét volt, és teljes csend honolt, melyet csak néha szakított meg egy-egy bárány bégetése.

Hirtelen vakító fény tűnt fel, amely olyan erős volt, hogy a pásztorok kénytelenek voltak eltakarni a szemüket. A nagy fényből Isten angyala szólította meg őket:

– Ne féljete! Jó hírt hozok az egész világnak. Eljött a Szabadító, az Istentől ígért Király! Ma született meg, itt, Betlehemben, egy jászolban találjátok a gyermeket.

Ekkor a pásztorok nagy sereg angyalt pillantottak meg, akik Istent dicsérték.

– Dicsőség a magasban Istenünknek, és béke a földön a jóakarátú embernek!

Amikor az angyalok eltávoztak, és ismét elsötétült az ég, a pásztorok így szóltak egymáshoz:

– El kell mennünk Betlehembe, hogy saját szemünkkel győződjünk meg arról, ami történt.

Biblia. Máté evangéliuma (Újszövetség)

jászol – szarvasmarhának, lónak vályúszerű etetője

1. Az alábbi vázlatpontok hiányosak. Egészítsd ki a szövegnek megfelelően!

1. József kétségei
2. József elhatározása
3. A császár rendelete
4. Jézus születése
5. A pásztorok látomása

2. Mondd el a szöveg tartalmát a vázlatpontok segítségével!

BETLEHEMI KIRÁLYOK

Adjonisten, Jézusunk, Jézusunk!
Három király mi vagyunk.
Lángos csillag állt felettünk,
gyalog jöttünk, mert siettünk,
kis juhocska mondta – biztos
itt lakik a Jézus Krisztus.
Menyhárt király a nevem.
Segíts, édes istenem.

Istenfia, jó napot, jó napot!
Nem vagyunk mi vén papok.
Úgy hallottuk, megszületél,
szegények királya lettél.
Benéztünk hát kicsit hozzád,
Üdvösségünk, égi ország!
Gáspár volnék, afféle
földi király személye.

Adjonisten, Megváltó, Megváltó!
Jöttünk meleg országból.
Főtt kolbászunk mind elfogyott,
fényes csizmánk is megrogyott,
hoztunk aranyat hat marékkal,
tömjént egész vassfazékkal.
Én vagyok a Boldizsár,
aki szerecseny király.

Irul-pirul Mária, Mária,
 boldogságos kis mama.
 Hulló könnye záporán át
 alig látja Jézuskáját.
 A sok pásztor mind muzsikál.
 Meg is kéne szoptatni már.
 Kedves három királyok,
 jóéjszakát kívánok!

(József Attila)

Jézus Krisztus – a keresztény egyházak tanítása szerint Isten fia, akit keresztre feszítettek. Halálával megszabadította, megváltotta az emberiséget bűneitől. Ezért hívják Megváltónak; **szerecseny** (helyesen: szerecsen) – néger

1. Sorold fel a három király nevét!
2. Hogyan találták meg a királyok a Kisjézust?
3. Honnan tudjuk, hogy hosszú utat tettek meg, amíg elérték céljukat?
4. Milyen ajándékot hoztak magukkal a királyok?
5. Mit gondoltok, ki lehet a versben szereplő Mária?

Adjátok elő szerepenként a verset!

Tanuld meg a verset!

NŐL A DÉR, ÁLOM JÁR

Nől a dér, álom jár,
 hó kering az ág közt.
 Karácsonynak ünnepe
 lépeget a fák közt.

Hó fölött, ég alatt
 nagy könyvből dalolnék
 fehér ingben, mezitláb,
 ha karácsony volnék.

Én is, ládd, én is ládd,
 hóban lépegetnék,
 ha a jeges táj fölött
 karácsony lehetnék.

Viaszszín, kénsárga
 mennybolt alatt járnék,
 körülvenne kék eres
 halvány téli árnyék.

Kis ágat öntöznék
fönn a messze Holdban.
Fagyott cinkék helyébe
lefeküdnék holtan.

Csak sírnék, csak sírnék,
ha karácsony volnék,
vagy legalább utolsó
fia-lánya volnék.

(Weöres Sándor)

SZÉP A FENYŐ

Szép a fenyő télen-nyáron,
sose lepi dermedt álom:
míg az ágán jég szikrázik,
üde zöldje csak pompázik.
Nagykarácsony immár eljő,
érkezik az új esztendő.
Míg a mező dermed, fázik,
a zöld fenyves csak pompázik.

(Weöres Sándor)

1. Milyen hangulatú a vers? Keresd ki a megfelelő választ!
szomorú, haragos, vidám, komoly

2. Tapsoljátok és kopogjátok le a vers ritmusát, majd olvassátok
el ritmizálva a szöveget!

3. Mondjátok másképpen:
jég szikrázik, pompázik, dermed!

Tanuljátok meg a verset!

ÚJÉVI KÖSZÖNTŐ

Ez újév reggelén minden jót kívánok,
ahová csak nézel, nyíljanak virágok!
Még a hó felett is virág nyiladozzon,
dalos madár zengjen minden rózsabokron!
Minden szép, minden jó legyen mindig bőven,
szálljon áldás rátok ebben az új évben!

(Magyar népköltés)

Milyen újévi köszöntőket ismertek? Mondjátok el!

OLVASÁSI ÉS SZÖVEGÉRTÉSI SZINTFELMÉRŐ

MIÓTA ÁLLÍTUNK KARÁCSONYFÁT?

Ez a szokás pár száz esztendőös. Első nyomát Strassburgban (e.: straszburg) találjuk, ahol is minden valószínűség szerint 1605-ben díszítettek először karácsonyfát. Új dolog volt ez, és minden bizonnyal népi eredetű. A szokás elterjedésének nem lehetett gátat vetni. Elindult hódító útján nyugatról kelet felé. Drezdában 1807-ben tűnik fel a piacon. Berlinben 1816-ban honosul meg, Bécsbe 1821-ben hozza be egy Anschütz Henrik (e.: ansüc) nevű színész.

És Magyarországra mikor érkezik el?

Podmaniczky Frigyes emlékirataiban olvashatjuk, hogy 1825-ben egy osztrák nőrokona állított karácsonyfát először Magyarországon. Innen terjedt volna szét ez a szokás? Ez lehetséges, de nem bizonyos. Tény az, hogy a népi *misztériumokban*, betlehemes játékokban már korábban szerepel a „tudás fája”, az almával díszített karácsonyfa. Ez persze végső soron rokona az ősrégi *mítoszokban* szereplő „életfának”. Azt mondhatjuk tehát, hogy a karácsonyfa ősi mítoszokra emlékeztet, de mai értelmű használata újabb keletű, nyugatról elterjedt szokás.

(Földes Gézáné – Bélley Pálné (szerk.): Kíváncsiak klubja)

Válaszolatok a kérdésekre:

1. Az alábbi címek közül melyik a legmegfelelőbb?
Az ősi mítosz *A szokás elterjedése*
A karácsonyfa története *Az almával díszített karácsonyfa*
2. Mikor, és hol állítottak először karácsonyfát?
a) 1605-ben állítottak először karácsonyfát Magyarországon.
b) 1605-ben díszítettek először karácsonyfát Strassburgban.
c) 1605-ben tűt fel Drezdában a karácsonyfa.
3. Melyik állítás igaz, melyik hamis?

- 1) A karácsonyfa ősi mítoszokra emlékeztet, de újabb, keletről elterjedt szokás.
- 2) A karácsonyfa ősi mítoszokra emlékeztet, de újabb keletű, nyugatról elterjedt szokás.
- 3) A karácsonyfa ősi mítoszokra emlékeztet, de régebbi keletű, nyugatról elterjedt szokás.
4. Másold le azt a mondatot, amelyből kiderül, hogy a karácsonyfa rokona az életfának!
5. Foglald pontokba, hogyan készültök a szentestére!

A FEBRUÁRI HÓ DALOL

Fehér testem fagyban feszül,
hajnal körül jegesre hűl.

A rókatalp, a nyúlköröm
megcsúszik sima bőrömon.

De dermedt testem érzi már,
hogy egyszer eljön egy sugár.

Ezer sugár jön, millió,
s dalolni kezdek én, a hó!

Ma még erecskét csörgetek,
de holnap rönköt görgetek.

A vízmosáson, szirtközön
lerontok, mint zúgó özön.

Reszkess, te part, hökkenj, te gát,
száguldok már a síkon át.

Tengerré nő folyó, patak,
s a vészharangok konganak.

(Áprily Lajos)

1. Figyeld meg, milyen átváltozáson megy át versszakról versszakra a télvégi hó!
2. Mit tudunk meg a hóról az első két versszakban?
3. Melyik versszakban érződik először a változás? Olvasd fel!
4. Mitől kezd dalolni a hó?
5. Miről szól az utolsó négy versszak?

Keresd ki a versből azokat a szavakat, amelyek bizonyítják, hogy a költő emberi tulajdonságokkal ruházza fel a havat!

HÓVILÁG, HÓVIRÁG

Hóvilág,
holdvilág –
alszik még a
hóvirág.

Félöles,
méteres
paplan alatt
aluszik:

számoljuk ki,
hányat kell még
alunnia
tavaszig.

(Kányádi Sándor)

1. Mely versszakokban ír a költő a hóvirágról? Olvasd fel!
2. Mire szólítja fel olvasóit a költő? Olvasd fel ezt a versszakot!
3. Van-e humor a versben? Mondd el róla a véleményed!

EGY KIS ILLEMTAN

Tapintat és egyéb lelki finomságok

Tüskeshátú hümmgetett meg krákogott, majd kibökte végre, ami a lelkét nyomta.

– Tudod, Ugrifüles, én mindig azt hittem, hogy az illem csupa unalmas szabályból áll. Hogy ne tedd ezt, ne tedd azt! De most már látom, hogy minden szabálynak van értelme. És amit megértek, azt szívesebben csinálom. Csak, csak, van itt valami...

– Mi az? Bökd ki! – biztatta Ugrifüles.
– Mi van a hazugsággal? Hazudhatunk, mondjuk, például udvariasságból?

Ugrifüles megvakarta a fejét.

– Nem hazudhatunk. De...

– De? – fülelt Tüskéshátú.

– Örülök, hogy erre terelődött a szó, Tüskéshátú barátom. Mert eddig csupa kézzelfogható illemszabályról beszélünk. De van egypár olyan illemszabály, ami a tapintatról és egyéb lelki finomságról szól. Ez a rész a legnehezebb! Úgy is mondhatnám, hogy az illem „magasiskolája”.

Tüskéshátú elcsodálkozott.

– Tapintat? És lelki finomság? Mit jelentenek ezek?

– A tapintatot úgy értjük meg, ha megnézzük, hogy mi az ellentéte. A tapintat ellentéte a tapintatlanság. Más szóval: gorombaság, durvaság, modortalanság. Mondjunk a tapintatra példát! „Nagyon sajnálom, de nem tudom kölcsönadni a zseblámpámat.” Ha így tagadod meg a szívességet, nem sértesz vele. Nem úgy, ha ezt mondod: „Egy frászt adom oda a zseblámpámat, amilyen fakezű vagy, biztos elrontod, meg kiégeted a körtét, különben is irigy vagyok!” Vagy egy másik példa. Észreveszed, hogy az egyik gyerek nadrágja elszakadt. Ez előfordul. Hogyan közlöd vele tapintatosan? Intesz neki, s megsúgod, hogy csak ő hallja. Nem pedig úgy, hogy hangosan röhögve mutogatsz, s szétkürtölöd, hogy kilátszik a feneke. Érted?

Tüskéshátú mosolygott, s bólogatott.

– Igen. Vagyis nem szégyenítem meg!

Ugrifüles megdicsérte.

– Pontosan! Nagyon jól mondod!

– És milyen lelki finomság van még? Kezdek kíváncsi lenni.

– Vegyük például az ajándékozást! Milyen nagy öröm ajándékot kapni! És nagy öröm ajándékot adni is. Erősíti a barátságot. De ajándékozni is tapintatosan kell. Nem is

hinné az ember, hogy rossz, tapintatlan ajándékozással vagy ajándék elfogadásával is lehet sérteni.

Tüskeshátú nem értette.

– Az ajándékkal sérteni?

– Igen. Mondok egy példát. Egy nagy durvaságot. Valakinek valami szépséghibája van, mondjuk erősen szeplős az arca. És a neve napjára szeplő elleni kenőcsöt ajándékozunk. Miért sértő ez? Mert a szeplőire céloztunk az ajándékkal.

– És az elfogadással hogyan lehet sérteni?

– Úgy, hogy például fitymálod, lekicsinyled. Hogy ilyen vacak, meg olyan vacak! Vagy ki se csomagolod, esetleg hanyag mozdulattal a sarokba dobod.

– És ha tréfából csinálom? Lehet egyáltalán tréfálni?

– Hogyne lehetne! A tréfa sok öröm forrása. De csak az a tréfa, amelyik ötletes, szellemes, nem túlzó, s nem okoz fájdalmat. Bizony, elég nehéz eltalálni a finom egyensúlyt. Hogy a tréfa vidám legyen, de meg ne bántsa a másikat!

– Másokkal akkor nem is tréfálhatunk?

– Dehogynem! És az a jó tréfa, ha a megtréfált maga is jót nevet a tréfán.

(Csukás István meséje nyomán)

1. Mi a különbség tapintat és tapintatlanság között? Mondj példákat saját tapasztalatodból!

2. Mi a lelki finomság? Mikor van rá szükség?

3. Hogyan kell ajándékozni és ajándékot átvenni?

4. Milyen a jó tréfa?

5. Mondj olyan példát, amikor félresikerült, sértővé vált a tréfa!

Közmondások

Tréfa is a maga helyén jó.

Jó a tréfa, de nem mindig.

Ajándék lónak ne nézd a fogát.

Kéretlen ajándék a legkedvesebb.

VIII. NAPSUGÁR-HÍVOGATÓ

A TAVASZ HARANGJA

Kicsi hóvirágharang
leng a szélben, ging-galang.
Napsugár a kötele.
Tavasz harangoz vele.

Huncut napfény csókolja,
s mosolyog az ibolya.
Csupa illat a mosoly.
Száz pacsirta hangja szól.

Serken rá a búzaszál.
A seregély hazaszáll.
Dalba fog a cinege.
Nyílni kezd a rügy szeme.

Szőlőt nyitó lánysereg
dalát hordják a szelek.
Zöldül a völgy, hegyoldal.
Nő az illat, zeng a dal.

Zölden égnek tör a lomb.
A dal fecskeszárnyat bont.
S ő, az ébresztőharang
hallgat szerényen alatt.

(Horváth István)

1. Mit gondolsz, miért hasonlítja a költő haranghoz a hóvirágot?
2. Írd ki a versben szereplő madarak, virágok, növények neveit!

Értelmezd a következő mondatot!

A dal fecskeszárnyat bont.

HÓVIRÁG

A föld még füvetlen, barna, szomorú. A dombok horpadásain, az árkokban, a bokrok között még ott a tél csillogó köpenyének egy-egy fehér foszlánya.

Sehol egy bogár, sehol egy lepke, sehol semmi élet. Csak a varjak keringenek és kiáltják:

– Kár, kár!

S tovaszállnak.

Imitt-amott lomha szél kószál, és megfordít olykor az avar tetején egy-egy elszáradt falevelet.

S ím, ebben a csendes világban egy csoport apró, fehér virágot pillantottam meg egy kis földszüppedék oldalán. Egy csoport friss virágot, amint üdefehéren állnak kis kétleveles zöld ruhájukban egy fahéjszínű öklömnyi rög mellett.

Hóvirág! A tavasz első hírnöke!

Elgondolkozva nézem a bájos kis virágcsoportot.

Mennyire siettek, hogy arcukra süssön a nap!

Ki tudja, micsoda türelmetlenség van már mindenfelé a föld alatt!

Talán a virágok meg a bogarak is úgy vannak odalent, mint az emberek a szobában. Amint elzajlottak a januári hóförgetegek, s beállt a hóolvadás, odalent a föld alatt is egyre sóhajtják:

„Ó, bárcsak tavasz lenne már!”

De a tavasz nem jön madárszárnyon. Valami szünet van a tél meg a tavasz között, aminek neve nincsen. Mintha gondolkodna a Tél, hogy engedjen-e vagy örök ura maradjon a világnak? Mintha gondolkoznék a Tavasz, hogy érdemes-e teleszórni virággal újra a földet?

Csak a hóvirág nem vár tovább a föld alatt. Kibújik, és úgy várja a tavasz érkezését.

(Gárdonyi Géza)

1. Keressétek ki, és olvassátok el a szövegnek azt a részét, amelyben a kora tavaszi táj van leírva! Milyen szavakkal fejezi ki az író ezt a gondolatot: *helyenként még fehérlik a hó?*

2. Miért nevezzük a hóvirágot a tavasz első hírnökének?

Milyen rokon értelmű szót használnátok ezek helyett: *lomha, kószál, bájos?*

Értelmezd a mondatot: „*De a tavasz nem jön madárszárnyon.*”!

TAVASZVÁRÓ

Domboldalon somvirág,
feltündöklő sárga láng.
Berken gyúló lámpafény,
Körülötte feketén
zúg az erdő, mély vadon.
Benne páros patanyom.

Kipattantod szirmodat
moha-lepte fák alatt,
szél-ringatta ág hegyén
pislákoló, tünde fény.
Sűrű berken sárga láng,
tavaszváró somvirág!

(Szepesi Attila)

1. Mihez hasonlítja a költő a somfavirágot?
2. Keresd a *kipattantod* rokon értelmű párját!

A TERMÉSZET ÚJJÁÉLEDÉSE

A mezőkön már olvad a hó, de az erdőkben még nem szakadozik a puha fehér hótakaró. A vékony ágak szinte földig hajolnak a hó súlya alatt, alig várják már szabadulásukat. Aztán lassan beköszönt a várva várt meleg, amelyet már oly régen áhítottak a látszólag mozdulatlan fák...

Szemlátomást zsugorodik a hó... S az erdő csendjében nagy zajjal fölegyenesedik egy fenyőág. Végre megszabadult a hó fogságából! Álmából riad a szundikáló nyúl! Rémműlten körülnéz. Vajon mitől mozdult meg a védelmet nyújtó fenyőág?...

Gyorsan eliramodik, majd távolabb két hátsó lábára ülve fülelni kezd. Honnan jön a veszély, merre meneküljön?

S amint így nézelődik, pontosan az orra előtt fölegyenesedik egy kicsinyke nyírfácska. Ő is levetette magáról a

hó bilincset. Aztán egy másik fenyőág dobja le magáról a havat, s felszabadultan ide-oda hintázik.

Lassan megmozdul az egész erdő, kitépi magát a hó fogságából. S a nap éltető sugarainak hatására szemlátomást újjáéled a természet.

(M. Pristin nyomán)

1. Miért olvad el a hó az erdőben később, mint a mezőn?
2. Mondjátok el az olvasmány alapján, hogyan köszöntött be a tavasz az erdőbe! Használjátok az olvasmány szavait és kifejezéseit!
3. Mondjátok el saját szavaitokkal, amit a nyúlról olvastatok!
4. Hogyan értelmezték ezt a kifejezést?
szemlátomást zsugorodik a hó
5. Keress rokon értelmű kifejezéseket a következő szavakhoz!
szundikáló, eliramodik, fülelni kezd

Értelmezd az olvasmány címét! Milyen más címet tudnál adni a szövegnek?

Szólások

Úgy alszik, mint a nyúl.

Meghúzza magát, mint nyúl a bokorban.

Találós kérdés

*Erdőn lakom, házban élek,
még az árnyéktól is félek,
ellenségem a vadász,
szemem piros faparázs.
Kedves étkem torzsa, répa,
fekvőhelyem puha széna,
bundám van és hosszú bajszom,
szimatolok, ritkán alszom.*

(Mi az?)

Közhiedés

A tavasz ravasz. (Miért tartják a tavaszt ravasznak?)

TI-TI-TI!

Párás a reggel. Szól a nyaktekercs.
Milyen egyszerű, édes kicsi vers:
Ti-ti-ti-ti-ti! S mindig ugyanaz.
De benne lobog az egész tavasz.

(Áprily Lajos)

1. Milyen kedve van az éneklő madárnak? Olvasd el az énekét!
2. Magyarázd meg az utolsó sort!

MÁRCIUS

Köszöntelek, kedves, szép március! Ibolyaillatú, langyos leheleted érzem már a levegőben. Zöld szőnyegeidet látom már kiterítve a halmokon. Lábad nyomán kizöldül a fű, előfehérlik a hóvirág, és előkéklik az ibolya.

Kedves hónapom vagy te nékem. Te vagy az, akit hívunk, és akit epedve vár mindenki. Felőled álmodozunk télen a kályha mellett. El-eltűnődtünk: hol vannak virágaid? Hol vannak madaraid? Mit csinál most a fecskénk? Mit csinál most a gólyánk?

A virágok a föld mélyén aludtak, és álmodtak a tavaszi napsugárról. A gólyánk és a fecskénk pedig messze idegenből hazagondolt.

Mert a gólyának is, fecskének is ez a hazája. Csak itt rak fészket mind a kettő: a gólya a kéményeken, a fecske meg szanaszét az ereszek alatt.

Azóta már úton is vannak. Valahol a tenger felett száll felénk egy nagy fehér felhő. Azok a gólyáink. És száll egy nagy fekete felhő. Azok a fecskéink.

(Gárdonyi Géza)

1. Kit szólít meg az író a szövegben?
2. Keresd meg az első bekezdésben azokat a szavakat és szókapcsolatokat, amelyek olyannak mutatják be márciust, mintha élőlény volna!

3. Mely sorokból tudod meg, hogy a virágok, a gólyák és a fecskék is nagyon várták már a tavaszt? Olvasd fel őket!
4. Mi bizonyítja, hogy a gólyának és a fecskének nálunk van az igazi hazája? Keresd ki ezt a részt!

Olvasás közben ejtsd helyesen ezeket a szavakat:
ibolyaillatú, eltűnődünk, úton!

TAVASZKÖSZÖNTŐ

Sándor napján megszakad a tél,
József napján eltűnik a szél,
zsákban Benedek
hoz majd meleget,
nincs több fázás, boldog, aki él.
Már közhírré szétdoboltatik:
minden kislány férjhez adatik,
szőkék legelébb,
aztán feketék,
végül barnák és a maradék.

(Weöres Sándor)

1. Mondd el saját szavaiddal a vers első négy sorát!
2. Tudod-e melyik hónapban vannak ezek a névnapok?

ARANYESŐ

Kinyílt a tavasz-leső
kertekben az aranyeső.
Megjöttek a „kell-e dió”-t
kiabáló sárgarigók.
Már a szarka is itt csörög,
és mint hajdanán a török,
virradattól alkonyatig

harácsot szed, basáskodik.
Csupa fitty-fütyty, csupa triccs-traccs,
„azért mit kérsz?” „ezért mit adsz?”
Kert és erdő most egy zajos
zsibvásárhoz hasonlatos.
Jönnek újra új érkezők,
csivitelők, kerepelők,
s túlharsogják a berekedt,
ágrólszakadt verebeket.

(Kányádi Sándor)

aranyeső – tavasszal nyíló sárga, csüngő virágú díszcserje;
harácsot szed – *itt:* rabol; **basáskodik** – hatalmaskodik;
zsibvásár – ócskapiac

1. Sorold fel az erdő versből megismert hangjait!
2. Melyek azok a csivitelő, kerepelő „új érkezők”?

ITT VANNAK A FECSKÉK

Mikor szép csendesen leszállott az este,
érkezett meg hozzánk a legelső fecske,
fáradt volt szegényke. Leszállt, aztán nézte,
vajon megvan-e még az ő puha fészke.

És jött a második, és jött a harmadik.
Aztán jöttek többen. Mondottak valamit.
Mit? Azt én nem tudom. Talán vitatkoztak.
Íme, beteljesült, mire vágyakoztak.

Ki-ki reátalált a maga fészkére,
mindegyikben egy pár pompásan elfére.
Ottan meghúzódtak, halkan csicseregtek,
aztán szépen, lassan mind elszenderedtek.

(Benedek Elek)

elfére – elfért

1. Mondd el a vers alapján, hogyan érkeztek meg a fecskék!
2. Vajon a fecskék milyen vágya vált valóra?
3. A vers mely sorai tetszettek nektek a legjobban? Miért?
4. Olvassátok el a verset úgy, hogy csak az írásjeleknél tartsatok szünetet!

Találós kérdés

*Vászon a nyaka,
muzsika a szája,
bársony a háta,
villa a farka.*

(Mi az?)

MEGJÖTTEK A FECSKÉK

(részlet)

Ma délután a *Bibliáról* magyaráztam az iskolában. A gyermekek keresztbefont karral ültek. A padokról lelógott a sok kis mezítelen láb. A szemek nyitva és egynémelyik buzgó hallgatónak a szája is.

Egyszer csak beereszkedik az ablakon a napnak egy széles, fényes sugara, mint egy kifeszített sárga selyem-szőnyeg. A gyermekek arca felderül. Mind arra fordítja a fejét. Kibámulnak a kéklő, fényes levegőbe.

Az egyik Gál gyerek megrezzen:

– Fecske!

Csakugyan egy fecske röpdös az ablak előtt, aztán egy második.

Az én fecskéim.

– Pihenjünk – mondtam a gyerekeknek.

(Ez más szóval annyit tesz: mozoghattok, beszélgethettek.)

S kinyitottam az ablakot.

A fecskék ide-oda kerengve kiáltozták:

– *Csivis! csivis!*

Ami fecskenyelven bizonyosan annyit jelent, hogy:

– Jó napot kívánok!

A sok gyerek keresztbe tette mellén a kezét, és a fecskék felé hajlongva énekelték:

*Fecskét látok,
szeplőt hányok,
selymet gombolyítok!*

És mind mosolygott. Egymásra tekintettek, meg a fecskékre. A Dacsó gyerek fölállt négykézláb a pad tetejére, és úgy nevetett ki az ablakon.

(Gárdonyi Géza: Március)

1. Milyen változás történt az osztályban, amikor megjelentek a fecskék?
2. Mit gondoltok, miért mosolyogtak a gyerekek a fecskék érkezésekor?
3. Milyen gondolatokat ébreszthettek a gyerekekben a villás farkúak?

JÖNNEK A GÓLYÁK

A rét a patak mentén tele van már sárga, fényes levelű virággal: a gólyavirág az. Mikor a gólyavirág megjelenik, már akkor várjuk a gólyát. Az igazi tavaszt a gólya hozza meg.

Tavaly már József-napkor virított a gólyavirág, s néhány nap múlva megérkezett a gólya. Az idén csak gyümölcsoltókor láttam az első gólyavirágot a Tuli-gyerek kalapján. De késett a gólya is.

– Valami bajba kerülhetett – vélekedett Fodor András.

Mert csak egy gólyapár lakik nálunk, és az a Fodor Andrásék házában lakik. Gólyameggondolás szerint Fodor András a legbecsületesebb ember a faluban, s a vadász a leggonoszabb. Ha Fodorék járnak a réten, a gólya

Gólyavirág (gólyahír)

nem is repül fel a vízből, csak éppen hogy rájuk tekint. De ha a vadász megy arra, bármilyen messze jár is tőle, ijedten kanyarodik fel a magasba. Az nem is jó ember: villámlani tud meg mennydörögni.

Hát egy nap hallom ám a veres Gál gyerek hangját, amint kiabálja az ablakom alatt:

– A gólya! A gólya!

Hát csakugyan itt a gólya. A nyakát meg a lábát hosszan elnyújtva, lassan és méltósággal kering a magasban. Egyre alább-alább ereszkedik, és leszáll egyenesen a Fodorék házára. Megáll ott a fészke szélén, és elégedetten, vidáman kelepel.

A szomszédok összefutnak. A kis Szabó Magda is kiáll a konyhaajtóba. A tenyerét a szeméhez tartja: nézi mosolyogva a gólyát. A gólya lengő ugrásokkal jár ide-oda a fészke körül.

– Hát a feleséged hol marad, hej! – kiáltja fel hozzá a bakter.

– Az később jön – magyarázza Fodor András. – Később jön az asszonyokkal.

És míg a gólya a fészkének örülve ugrál a háztetőn, a gyerekek lent az udvaron fél lábon táncolva éneklik:

*Gólya, gólya, gilice!
Mitől véres a lábad?
Török gyerek megvágta,
magyar gyerek gyógyítja.
Síppal, dobbal, nádi hegedűvel.*

(Gárdonyi Géza)

gyümölcsoltókor – március 25-én, Gyümölcsoltó Boldogasszony napján

1. Hol telelnek a gólyák?
2. Milyen hasznot hoz a gólya az embereknek?
3. Milyen mondókát vagy éneket ismersz a gólyáról?

Régen sok olyan babonában hittek az emberek, amelyek a madarakhoz fűződtek:

A gólya szerencsét hoz.

Ha a fészkrét leverik, a fecske felgyújtja a házat.

A szarka vendéget hoz.

Mondóka

*Ugyan biza, gólya néni,
miért olyan kényes?*

*Talán bizony békahúsrá
két nap óta éhes?*

*Békahús, brekeke,
ugyan biza, jó lenne!*

NAPSUGÁR-HÍVOGATÓ

Tavaszutó, nyárelő,
meggyet érlelő,
mézillatú napsugár,
bújj elő!

Tavaszutó, nyárelő,
búzát érlelő,
barna bőrű napsugár,
bújj elő!

Tavaszutó, nyárelő,
mézet pergető,
búzasárga napsugár
bújj elő!

Meggyet, búzát érlelő,
bőrünk perzselő,
júniusi napsugár,
bújj elő!

(Kányádi Sándor)

1. Sorold fel, milyen tulajdonságokkal ruházza fel a költő a napsugarat az első három versszakban!
2. Hányféle napsugárról szól a költő az utolsó versszakban?
3. Sorold fel valamennyit így: meggyet érlelő napsugár...
4. Magyarázd meg, miért nevezi a költő a napsugarat mézillatúnak, búzasárgának, barna bőrűnek!
5. Mondd meg, melyik naptári hónappal ér véget a tavasz, és mikor kezdődik a nyár!
6. Magyarázd meg, mit jelent a következő szókapcsolat: *mézet perget!*

ANYÁM CSEVEGŐ KERTJE

Anyám csevegő kertje
köszön rám reggelente...

Szól a sárga peremizs:
— Kérlek, törődj velem is!

Gyúl a piros tulipán:
— Mint a szívem, légy vidám!

Kéken cseveg a csenkesz:
— Mosollyal megmelengess!

Súg a fehér madárhúr:
— Beszélj hozzám madárul.

Hahó — kiált a hérics —,
tavaszhiért hozok én is!

Kacsingatnak a hunyorok:
— Legyen virágos humorod!

Ordibál a szamárkenyér:
— De nagyra vagy, szamár legény!

Károgja a varjúháj:
— Ügyelj, nehogy póruul járj!

Tátika némán tátoogat:
— Ugye, megőrzöd titkomat?

... Anyám csevegő kertje
beleszürkül az estbe.

Sötétben csak az estikék
illatozzák szeretetét.

(Simai Mihály)

Peremizs

Hérics

Estike

1. Melyik napszakkal kezdődik a vers, és melyikkel fejeződik be?

2. Írd ki a versben szereplő virágok, növények nevét!

Osszátok szét a szerepeket, és adjátok elő a virágok beszélgetését!

Melyik virágnak nincs mondanivalója?

Ellenségek és jóbarátok

Kössünk bokrétát! De vajon milyen virágokból? Hogyan válogassuk össze őket? Színük, alakjuk szerint? Tudjátok-e, hogy a virágok között is vannak ellenségek és jóbarátok?

Nem mindegy ám, hogy milyen virágot teszünk együtt a vázába! A gyöngyvirág például „ki nem állhatja” a tulipánt, s közös edényben a tulipán néhány nap alatt szomorúan „lehorgasztja a fejét”.

Igazi „méregkeverőnek” számít a vadmák, a pipacs. Nemhiába hívják az összeférhetetlen, büntetést érdemlő embert „mákvirágnak”. Jóformán minden más virágnak árt, akár csak a különleges orchidea.

A parkokba, zöldövezetekbe ültetett tuját viszont találóan hívják életfának, mivel sok növénynek segítségére van. A tulipán kétszer olyan sokáig marad szép a vázában, ha kis tujaágat teszünk mellé. A kényes sarkantyúka, amelyik vágott virágnak alig alkalmas, hisz vázában egyetlen nap alatt elhervad, tuja ágacska társaságában 2–3 napig is friss marad.

(Bátay Éva nyomán)

1. Melyik virágot nem szereti a tulipán?

2. Mely virágok ártalmasak?

3. Miért nevezik életfának a tuját?

HÚSVÉT

A húsvét időpontja változó, április elejére, közepére esik. Vallási ünnep, az újjászületés, a feltámadás ünnepe. Húsvéti népszokás a tojásfestés és a locsolkodás. A locsolkodás napja húsvéthétfő. Régen vízbevető

hétfőnek is nevezték, mert a lányokat ilyenkor a tó vagy a patak vizébe mártották. Később vödörrel locsolták őket. Ez a szokás ma is él, de napjainkban kölnivel locsolnak a fiúk. A lányok hímes tojással vagy kaláccsal várták a locsolókat. A locsolás előtt verset mondtak a legények:

Húsvét másodnapján mi jutott eszembe,
teli vízipuskát fogtam a kezembe,
elindultam véle piros tojást szedni,
szőke lányt locsolni, barnát keltegetni.
Kelj fel, kislány, kelj fel, ugorj ki az ágyból,
adj egy piros tojást a ládafiából,
mert ha nem így légyen,
vízipuskám készen,
de ha piros tojást kapok,
rózsavízzel locsolgatok.

Én kis kertész legény vagyok,
virágokat locsolgatok.
Azt hallottam, hogy egy rózsza
el akar hervadni.
Szabad meglocsolni?
Szépen kérem az anyját:
engedje meg énnekem,
meglocsolni a haját.

Húsvét másodnapján,
régi szokás szerint,
fogadják szívesen
az öntöző legényt.
Én még a legénységhez
igaz, kicsi vagyok,
de azért öntöző legénynek
mégiscsak felcsapok.
Eszendő ilyenkor
megint csak itt vagyok,
ha e locsolásért
piros tojást kapok!

(Népköltések)

ládafia – ládának olyan rekesze, amelyben az értékesebb holmit (főleg pénzt) tartották; **rózsavíz** – vízzel hígított kölni

Hol alusznak a madarak?

A pacsirták egy fűcsomó védelmében a mezőn vagy a legelőn, a harkályok a maguk ácsolta odú mélyén. A fácánok esténként a fák ágaira ülnek fel (felgallyaznak). Magas fákon alszanak nappal az erdei fülesbaglyok, éjszaka az egerészölyvek. A hosszú farkú őszapók a legsűrűbb ágak között keresnek pihenőhelyet, hatan, nyolcan vagy még többen ülnek egymás mellé, és tollaikat kissé felborzolva, szorosan összebújva alszanak.

FÜLEMÜLÉK

Estefelé megszólal az első fülemüle. Szerényen szólal meg, de mire a feketerigók elhallgatnak, már zengővé bátorodik az ének.

Erdő alatt, magányos völgyben lakunk, a nagyvárostól messze. Hangversenyekre nem járhatunk, de a fülemüle-koncert heteken át kárpótol érte. Van olyan fülemüle is, amelyik nem hallgat el reggel, nappal is folytatja az éneklést mámoros telhetetlenséggel. A kicsi szíve telis-tele van, a dalt csak úgy önti, önti, önti. Mikor pihen meg? Mert este újra beáll a nagy koncertbe. S van egy csodálatos esti óra; az az idő, amikor a feketerigók még énekelnek, s a fülemülék már rákezdik az éneket. Olyan ez, mintha fuvolák kísérnék egy karének vezetőszólamait.

Az ilyen estét ne szalaszd el: ülj le a patakparton, ahova utánad száll az almafák virágillata, s nyisd ki szívedet annak a muzsikának.

(Áprily Lajos)

karének vezetőszólama – énekkart irányító dallam

Mihez hasonlítja Áprily Lajos a madarak esti énekét?
Jó, ha tudod, hogy nálunk a fülemüle népies neve csalogány.

BUBA ÉNEKE

Ó, ha cinke volnék,
útra kelnék,
hömpölygő sugárban
énekelnék –
minden este
morzsára, búzára
visszaszállnék
anyám ablakára.
Ó, ha szellő volnék,
mindig fújnék,
minden bő kabátba
belebújnék –

nyári éjen,
fehér holdsütésben
elcsitulnék
jó anyám ölében.
Ó, ha csillag volnék
kerek égen,
csorogna a földre
sárga fényem –
jaj, de onnan
vissza sose járnék,
anyám nélkül
mindig sírdogálnék.

(Weöres Sándor)

1. Kinek a nevében mondja el a költő mindazt, ami a versben le van írva?

2. Mit csinálna a versben szereplő kislány, ha cinke volna, és mit, ha szellő volna?

3. Miért nem szeretne Buba csillag lenni? Mondjátok el saját szavaitokkal!

4. Hogyan értelmezték ezeket a kifejezéseket?

„hömpölygő sugárban énekelnék”

„csorogna a földre sárga fényem”

Tanuljátok meg kifejezően olvasni a verset!

Május első vasárnapja: anyák napja.

AMIKOR MÉG KICSI VOLTAM

Mama mondogatja, amikor senki sincs otthon csak ő meg én, és ülünk és hallgatunk:

– Amikor még kicsi voltál... – és hirtelen abbahagyja.

– Mi volt akkor?

Néha elmosolyodik, néha sóhajt egyet. Leereszti a kötést, a kötőtűket az ölébe. Engem néz.

– Olyan voltál, mint egy kis méregduda. Ha nem azt adták a kezedbe, amit kértél, majd szétrobbantál.

– De mikor tudtam meg azt, hogy engem hogy hívnak?

– Még nem tudtál beszélni, de amikor azt kérdeztük, hogy hol van a kisfiú, magadra mutattál.

– Tudtam rögtön, hogy van egy vezetéknévem meg egy utónevem?

– Minden kisgyerek előbb az utónevét tanulja meg.

– Miért azt?

– Mert azt könnyebb.

Mama már le se teszi a kötést, csak úgy a tű mellől mondja:

– Egyéves születésnapodra egy nagyon szép fehérszőrű nyuszit hozott apád. Nagyon megrémültél tőle. Sokáig nem merted megfogni, pedig csak játéknyszit volt.

– Nem emlékszem.
– Hát arra emlékszel-e, amikor fekete cipőkrémmel összekented magad? Bokszos volt még a fejed búbja is. Sokáig nem tudtuk lemosni rólad.

Életedben nem ordítottál annyit, mint akkor.

– Mert nagyon kikaptam?
– Súroltuk volna le rólad a zsíros krémet, de nem ment.
– Nem emlékszem.
– Arra se, amikor elmentél egy nagy kutya után?
– Amikor egy rossz fészkerben találtatok meg bennünket.
Csak arra emlékszem, hogy milyen sokszor elmeséltétek ezt nekem. De semmi másra.

– Elfelejtetted.
– Hogyhogy?
– Hát úgy. Van, amit elfelejt az ember, van, amit nem. A jót könnyebben, a rosszat nehezebben.

– Rossz gyerek voltam?
Mama megint az ölébe eresztette a kötőtűt. Úgy nézett rám, eltűnődve.

– Jó kisfiú voltál – mondta. – Olyan voltál, mint amilyen most vagy.

Nekünk mindig te voltál a legjobb kisfiú.

(Németh István nyomán)

1. Milyen volt a kisfiú egészen kicsi korában, egyéves korában és később, amikor nagyobb lett?

2. A fiúcska milyen csínytevéseiről olvastál? Melyiket tartod mulatságosnak? Miért? Történt-e veled hasonló eset?

3. Hogyan fogalmaznád meg az olvasmány alap gondolatát? Van-e a szövegben olyan mondat, amely ezt kifejezi? Keresd meg!

Készülj fel az olvasmány szerepenkénti olvasására!

HOGYAN VÁRTALAK?

Azt kédezed tőlem,
hogyan vártalak?

Mint az éjszakára
fölvirrad a nap,
mint a délutánra
jó az alkonyat,
mint ha szellő jelzi
a fürgeteget —
ezer pici jeltől
tudtam jöttödet.

Mint tavaszi reggel
a nap sugarát,
fagyos téli este

jégcsap csillagát,
mint az alma ízét,
tejet, kenyeret —
pedig nem is láttalak még,
úgy ismertelek.

Mint a fény az árnyat,
záport a virág,
mint patak a medrét,
madarat az ág,
mint sóhajos nyári éjjel
a fák az eget —
mindenkinél jobban téged
így szerettelek.

(Beney Zsuzsa)

1. A költő elmondja nekünk, hogyan várta gyermeke megszületését. Olyan biztosan tudta, hogy meg fog születni, amilyen biztosak vagyunk abban, hogy az éjszaka után nappal következik. Milyen természeti jelenségekben vagyunk még biztosak? Folytasd a sort a vers alapján!

2. Miről ír a harmadik versszakban? Sorold fel, milyen természeti jelenségekkel szemlélteti, hogyan ismerte gyermekét már születése előtt? Úgy ismerte, mint ...

3. Miről ír az utolsó versszakban? Sorold fel a hasonlatokat az előző versszakokhoz hasonlóan!

ANYÁMNAK

Hogyha virág lennék,
ölelnélek jó illattal;
hogyha madár lennék,
dicsérnélek zengő dallal;
hogyha mennybolt lennék,
aranynappal, ezüstholddal,
beragyognám életedet csillagokkal.

Virág vagyok: ékes,
piros szirmú, gyöngye rózsaaág;
madár vagyok: fényes
dalt fütyülő csöpp rigócskád;
eged is: szépséges
aranynappal, ezüstholddal,
beragyogom életedet csillagokkal.

(Pákolitz István)

1. Miről szól az első versszak? Folytasd a megkezdett mondatot!

- Arról, hogyan szeretné édesanyját a gyerek, ha

2. A második versszakban megtörténik a gyerek képzeletbeli átváltozása. Sorold fel, mivé változik át!

3. Magyarázd meg, milyen kapcsolat van a vers és a következő ismert mondás között: *a szeretet csodákra képes.*

MÁJUSDICSÉRŐ

Május,
mosolygó,
békák torkát
megoldó,
gyöngyvirág-nyitogató,
cserebogár-zúgató –
röptetsz
madarat,
meghozod
a nyarat,
pölyhös
fecskét,
hólyagos cseresznyét.

(Csanádi Imre)

megoldó – felnyitó; **pölyhös** – pelyhes

1. Sorold fel, milyen tulajdonságokkal, képességekkel ruházza fel a költő a májusi hónapot!

2. Válaszolj a vers szavaival a következő kérdésre írásban! Mit csinál május?

HULLÁMOK HÁTÁN

Süt a nap. Rajta.
Gyerünk a partra!
Kart karba fűzve
bele a vízbe.
Előbb csak térdig,
aztán derékig.
Föl-földobódva,

le-leguggolva,
langyosan, locskán
fölkap a hullám.
Fölkap és ringat,
s végtelen hátán
úszni tanítgat.

(Kányádi Sándor)

1. Mire biztat bennünket a költő? Arra, hogy
Folytasd a választ!

2. Milyen emberi tulajdonsággal ruházza fel a vizet?

3. Mondj példát arra, amikor nem ennyire jószágos hozzánk a víz!

EGY KIS ILLEMTAN

Hogyan viselkedjünk nyilvános helyen?

Ugrifüles összeráncolt homlokkal járkált föl-alá. Tüskés-hátú kíváncsian nézte, majd udvariasan megkérdezte:

– Ha nem zavarlak, min gondolkozol?

– Azon gondolkodom, hogyan kell viselkedni azokon a helyeken, ahová többen is járunk. Vagyis a nyilvános helyeken, mint például a moziban, a sátortáborban.

Tüskés-hátú nagyon elcsodálkozott.

– Ott is kell viselkedni? De hát oda szórakozni járunk, meg pihenni!

– Szórakozás közben is meg kell tartani egy-két szabályt! Ne felejtsd, hogy az illem az egymással való érintkezés tudománya! Márpedig ezeken a helyeken elég sokan szoktak lenni.

Tüskés-hátú ezt elismerte.

– Az igaz! De azért kíváncsi vagyok, hogy a moziban mit kell csinálnom.

– Beszéljünk inkább arról, hogy mit nem illik csinálnod! Először is nem illik elkésni. Nem azért, mert lemaradsz a film elejéről. Hanem, mert a későn jövő zavarja a többieket, amíg bemászik a helyére a sor közepére! Az már szinte törvényszerű, hogy a későn jövőknek mindig középre szól a jegyük!

Tüskéshátú a vállát vonogatta.

– Jó. Tegyük fel, hogy elkésem. Akkor mit csináljak? Nem állhatok az ajtó mellett! Megvettem a jegyet!

– Akkor udvariasan kérj elnézést, és köszönd meg, ha felállnak! És még egyet! Lehetőleg az arcodat mutasd feléjük, míg befelé igyekszel a sorban, ne a hátsó feledet!

– Értem. És mit nem illik még csinálnom?

– Hangoskodni, másokat zavarni, zacskót zörgetni, előre bekiabálni a poént, ha már esetleg láttad a filmet. Nem illik még elfoglalni a teljes karfát, az nemcsak a tied. Mindig arra gondold, hogy téged is zavarja, ha mindezt más csinálná.

– És izgulni sem szabad?

– Dehogynem! Az ember nem unatkozni jár a moziba! Csak halkan izgulj!

– Akkor jó! Már megijedtem, hogy a sok szabálytól nem lesz időm a filmet nézni! – sóhajtott nagyot Tüskéshátú.

– Ha senki se zavarja az előadást, akkor lehet igazán figyelni!

– Hogy kell viselkedni a színházban?

– Nagyjából ugyanúgy, mint a moziban. Annyi különbséggel, hogy ott tapsolni is lehet, ha tetszik az előadás.

– És ha nem tetszik?

– Akkor nem tapsolsz. Udvariasan néma maradsz.

Tüskéshátú ravaszul mosolygott. Az jutott eszébe, hogy most azután egy igazán fogós kérdés következik! Kíváncsi volt rá, hogy a nagy illetanár tud-e majd erre is válaszolni! Meg is kérdezte rögtön.

– És a táborozásnál? Ott milyen illemszabályok vannak?

De Ugrifüles nem jött zavarba. Egy pillanatig gondolkodott csak, és már mondta is.

– Kezdjük ott, hogy a táborozáskor kint vagyunk a természetben. Épp ezért a természettel szemben is illedelmesen kell viselkedni!

Tüskéshátú nagyon elcsodálkozott.

– A természettel?

– Igen. A fával, a vízzel, a hegygel!

– Na, erre kíváncsi vagyok. Erre aztán igazán kíváncsi vagyok, hogyan legyek udvarias egy fával?!

– Például nem töröd le az ágát, csak hogy közelebbről megnézd a levelét! Mi lenne, ha mindenki letörne egyet? Nem rázod ki a madarakat a fészükéből! Nem vésed a nedvet a fa törzsébe, hogy így örökítsd meg emlékedet! Nem dobálsz kővel a termését! Nem gyújtasz tüzet a tövében!

– És a vízzel?

– Nem piszkítod be, hátha más is fürödni akar benne! Nem lármázol a horgászok háta mögött! Nem nyomsz a víz alá, nem spriccelsz le senkit, nem csúzlizol a sirályokra!

– És a hegy? A hegygel hogyan legyek udvarias?

– A hegy magas. Éppen ezért nem zúdítasz kőlavínát a völgybe! Nem irtod a növényzetet, nem firkálsz a sziklákra! Nem vakarod le a turistajelzéseket! Nem vadászol erdei lakókra, úgymint gyorsabbak nálad! Ehelyett gyönyörködsz a fában, vízben, hegyoromban! Teleszívod a tüdődet jó levegővel!

– És nem is játszhatok?

– Végtelenül sok izgalmas játékot játszatsz anélkül, hogy kárt okoznál vagy zavarnál valakit! Van elég hely!

Tüskéshátú hosszan elmerengett, majd így szólt:

– Ígérem, hogy udvarias leszek a természettel!

(Csukás István meséje nyomán)

1. Hogyan kell viselkednünk a moziban?

2. Hogyan viselkedjünk színházban?

Lehet-e udvariasan viselkedni a természettel? Fejtsd ki erről a véleményed!

IX. NÉPEK MESÉJE

A BAKKECSKE ÉS A KOS

Élt egyszer egy öregember meg egy öregasszony. Volt egy bakkecskéjük meg egy kosuk. A bakkecske meg a kos jó barátságban voltak: ahova a bakkecske ment, odament a kos is. Ha a bakkecske a veteményeskertbe ment káposztát lopni, a kos követte. Ha pedig a virágoskertbe füvet legelni, a kos oda is utánament.

– Azt mondom én neked, asszony – szólt az ember a feleségéhez –, hajtsuk el a háztól ezt a kecskét meg a kost, mert sem a veteményeskert, sem a virágoskert nem marad meg tőlük.

– Hordjátok el magatokat, ne lássalak benneteket többé az udvaromon! – kiáltott a gazda a két jó barátra.

Amint a bakkecske meg a kos meghallották ezt, tarisznyát varrtak maguknak, és elindultak világgá.

Mennek, mennek, mendegélnek, hát egyszer csak egy farkaskoponyát találnak a mező közepén. A kos erős volt, de igen félénk, a bakkecske viszont bátor, de igen gyenge.

– Emeld fel a farkaskoponyát, kos barátom, te vagy az erősebb – szólt a bakkecske.

– Vedd fel inkább te, te vagy a bátrabb!

Addig vitatkoztak, amíg aztán közös erővel fel nem emelték és bedobták a tarisznyába.

Tovább mennek, mendegélnek, hát látják: tűz lángol az egyik mezőn.

– Menjünk mi is oda, ott töltjük az éjszakát, hogy a farkasok fel ne faljanak.

Odamennek a tűzhöz. A tűz körül három farkas ült, kását főztek. Mit tehetett a két jó barát, jó estét kívánt a farkasoknak.

– Jó estét, jó estét! – örültek meg a farkasok. – Még nem fő a kásánk, de most már hús is lesz hozzá belőletek!

Megijedt a bakkecske, a kos is igen megrémült. Eszébe jut a bakkecskének a farkaskoponya:

– Vedd csak elő, kos barátom, azt a farkaskoponyát!

A kos benyúlt a tarisznyába és kivette a koponyát.

– Nem ezt, hanem a nagyobbikat! – mondja a bakkecske.

A bárány megint kihúzza ugyanazt.

– Van ott még nagyobb is, azt add ide!

Megrémültek a farkasok, azon kezdték törni a fejüket, hogyan szökhetnének meg innen: „Mert ez olyan két jószág, hogy a fejünket veszi, lámcsak, egyre-másra húzzák elő a tarisznyából a farkaskoponyákat!”

Megszólal az egyik farkas:

– Úgy látom, nagyszerű társaságunk lesz a vacsorához, a kása is szépen fő már, de fel kellene még önteni egy kis vízzel. Elszaladok vízért a kútra.

Azzal fogta magát és már szaladt is. Közben gondolja magában: „Süllyedjen a pokol fenekére a társaságotok!” Várja a másik két farkas, mikor tér vissza a társuk, de közben ők is azon gondolkoznak, miként illanhatnának el innen.

– Elment az a gézengúz, aztán bizonyára leült valahol, a kását meg nincs mivel felönteni. Török egy vesszőt, megyek, visszakergetem.

Ezzel szedte is a lábát, többé vissza se tért. A harmadik farkas tovább üldögélt nagy rémülten:

– Utánuk megyek már, megnézem, mi történt velük!

Már szaladt is, örült, hogy elmenekülhet. Ekkor azt mondja a bakkecske a kosnak.

– Na komám, most már kapjuk be egy-kettőre ezt a kását, aztán szedjük mi is a lábunkat.

Hamarosan bekapkodták, aztán uccu neki, vesd el magad.

Az első farkas ezalatt így gondolkodott:

– Hát nem szégyen három farkasnak megijedni egy bakkecskétől meg egy kostól? Menjünk csak vissza, faljuk fel a bitangokat!

Mire a farkasok visszatértek, a két jó barát már kiürítette az üstöt, kereket oldott és felmászott egy magas tölgyfára. Törlik a fejüket a farkasok, hol találhatnák meg a bakkecskét meg a kost. Elindultak a nyomukban és megtalálták őket a tölgyfán. A bátor bakkecske felmászott egészen a tölgyfa tetejére, a kos pedig, mivel félénkebb volt, lejjebb maradt.

– Te vagy az idősebb – mondja a két fiatalabb farkas az öregnek –, te mondd meg, hogyan hozzuk le onnan az ebadtákat.

Hanyatt feküdt az öreg farkas a fa alatt és elkezdett várakozni. A kos remegve ült az ágon, de félelmében elvesztette egyensúlyát és ráesett a farkasra. A bátor bakkecske nem sokáig gondolkozott, elkiáltotta magát:

– Hozd csak fel ide azt az öreg farkast, majd én ellátom a baját!

Felpattantak erre a farkasok, nekiiramodtak, hogy csak úgy porzott utánuk az út.

A bakkecske is lemászott a nagy fáról, elmentek a mezőre, kalibát építettek, és még ma is ott élnek, ha meg nem haltak.

(Ukrán népmese)

1. Mi történt a kossal és a bakkecskével a bevezető részben?
2. Miben különbözött egymástól a két állat?
3. Miről szól a mese fő része? Foglald vázlatpontokba a két állat kalandjait!

A GÉM, A HALAK ÉS A RÁK

A gém ott élt egy tó mellett. Megöregedett, nem volt már ereje halat fogni. Gondolkozott, hogy tudna ravaszsággal megélni. Mondja egyszer a halaknak:

– Tudjátok-e, ti halak, hogy nagy baj fenyeget benneteket? Hallottam az emberektől, hogy le akarják csapolni a vizet, s titeket egy szálig ki akarnak fogni. Tudok én egy

kicsi tavat a hegy mögött. Segítenék nektek, de hát megvénültem: nehezen repülök.

Kérni kezdték a halak a gémet, hogy segítsen rajtuk. Szólott a gém:

– Hát jó, megteszem a kedvetekért, átviszlek a tóba, de csak egyenként vihetlek, nem egyszerre.

Örvendtek a halak, valamennyi kérte:

– Engemet vigyél át! Engemet vigyél át!

És a gém elkezdte vinni: megfogta, a mezőre vitte s ott felfalta őket.

Sok halat felfalt ott.

Élt a tóban egy öreg rák. Mikor a gém vinni kezdte a halakat, megneszelte a dolgot, és így szólt:

– No, te gém, vigyél át most engem is az új szállásra.

A gém megfogta a rákot, s vitte. Amikor a mezőig repült vele, le akarta vetni a rákot a földre. De a rák meglátja a sok halcsontot a földön, megszorítja a gém nyakát a két ollójával, s megfojtja, azután visszamászik a tóba, s elmeséli a halaknak, hogy mi történt.

(L. Tolsztoj meséje) (Áprily Lajos fordítása)

1. Nevezd meg a mese szereplőit!

2. Írd le sorrendben az események helyszíneit!

3. Tagold a szöveget az alábbi mondatok alapján! A szövegrészeket fekvő vonallal különítsd el!

A gém ravaszsággal akart megélni.

A halak gondolkodás nélkül hittek és engedelmeskedtek a gémnek.

A rák megsejtette a gém gonosz szándékát. Így mentette meg a maga és a halak életét.

4. Nevez meg mindegyik szereplőnek egy olyan tulajdonságát, amelyik jellemző rá!

5. Melyik közmondás illik a meséhez?

Többet ésszel, mint erővel.

Szegény embert még az ág is húzza.

A hazug embert előbb utoléri, mint a sánta kutyát.

A GÖRBE NYÍRFA

Élt egyszer réges-régen egy igen furfangos szegény ember, aki messze földön híres volt arról, hogy mindig helyén van a nyelve, senki sem tud túljárni az eszén. Ugyanezen a vidéken élt egy gazdag ember is, aki folyton dicsekedett az eszével, és magát tartotta a legokosabb embernek.

– Engem még az a híres furfangos ember se tud lóvá tenni – dicsekedett gyakran a gazdag.

Egyszer az úton mendegélt, s az út szélén megpillantotta a furfangos embert, aki ott állt egy görbe nyírfához támaszkodva. Odalépett hozzá a dicsekvő, és azt mondta neki:

– Téged, barátom, furfangos és leleményes embernek tartanak. No, próbálj túljárni az én eszemen!

– Megpróbálnám én! – felelte a szegény ember. – Túljárnék az eszeden valami furfanggal, csak az a baj, hogy nincs itt a furfangos tarisznyám. Otthon feledtem.

– Hát menj haza, hozd el – mondta a dicsekvő –, itt megvárlak.

– Mennék én szívesen, de nem mozdulhatok innen – mondta a furfangos. – Látod, hogy megdőlt ez a nyírfa? Ha nem támasztom a hátammal, rögtön kidől.

(...)

(Tatár népmese)

A mesének hiányzik a befejező része. Találd ki, és írd le saját szavaiddal!

MIRKÓ KIRÁLYFI MEG A TÁLTOS PARIPA

Volt egyszer egy Fehér király, s annak három fia. Ennek a királynak az egyik szeme mindig sírt, a másik mindig nevetett. Megkérdezte egyszer a legkisebbik fia, Mirkó királyfi:

– Mi az oka, hogy király apám egyik szeme sír, a másik meg nevet?

– Nagy oka van annak édes fiam. Volt nekem egy vitéz barátom, a Fekete király. Hej, sok ellenséggel megvívunk

mi ketten legénykórunkban.

Aztán egyszer úgy esett, hogy el kellett válnunk. A barátom tündér-keresztanyja megmondta nekem, hogy három derék fiam lesz. De jó király csak abból lehet, aki majd megtalálja és el is hozza a Fekete király birodalmában termett aranyvirágot

és melléje még egy aranyalmát is. Nevet az egyik szemem, mert három derék fiam van, sír a másik szemem, mert azt sem tudom, merre van a Fekete király birodalma. Hogyan is várhatnám, hogy elhozzátok az aranyvirágot meg az aranyalmát?

– Egyet se búsulj, édesapám! – mondta Mirkó királyfi. – Elmegyek én is meg a két bátyám is, haza sem jövünk aranyvirág meg aranyalma nélkül.

Így is lett. Csakhogy a Fehér király istállójában két szép paripa volt bekötve, azt meg elvitte a nagy útra a két idősebb királyfi. Mirkónak egy öreg, sovány gebe jutott. Megveregette Mirkó királyfi a gebe oldalát, s szelíd szóval biztatta:

– Egyet se félj, derék jószágom! Megitatlak, megetetlek minden reggel, minden este, valahogyan majd csak eljutunk a Fekete király országába.

Azzal felült a gebe hátára, s a testvérbátyjai után ő is elindult a hosszú útra. Mikor esteledett, megszólalt az öreg ló:

– Mit parancsolsz, édes gazdám? Szálljak-e, mint a szél, vagy röpjök-e, mint a gondolat? Mert tudd meg, hogy táltos vagyok én! Csak arra vártam, hogy szelíd szóval szóljanak hozzám!

– Röpülj, lovam, táltos lovam, röpülj, mint a gondolat! –
örvendezett Mirkó.

Röpült is a táltos, röpült, mint a sebes gondolat. A hold sem világolt még az égen, mikor Mirkó királyfi a Fekete király palotájának az udvarába ért. A palota ablakából éppen kinézett a Fekete király szépséges leánya.

– Mit keresel az én apám udvarában, te idegen vitéz?

– Téged kereslek, galambom, mert nálad szebb aranyvirágot még nem látott a szemem! Most már csak az aranyalmát kell megtalálnom!

A király leánya becsapta az ablakot, mert nem értette, mit akar az idegen vitéz.

Akkor Mirkó királyfi meg a táltos paripa néhányszor megkerülte a palotát. A Fekete király meg a szépséges leánya kijöttek a palotából, de ahogy átlépték a küszöböt, a király aranyalmává, a leánya meg aranyvirággá változott. Mirkó királyfi a kalapja mellé tűzte a virágot, az almát meg zsebre vágta, s mint a sebes gondolat, szállt vissza az édesapjához.

– Apámuram, meghoztam az aranyalmát, meghoztam az aranyvirágot!

Az almát az apja elé gurította, az visszaváltozott Fekete királlyá.

A virágot megcsókolta, s abból újra szépséges királylány lett.

Nevetett is most már a Fehér király mindkét szeme...

(Francia népmese)

1. Mondd el, miért nevet a király egyik szeme, és miért sír a másik!

2. Milyen nehézséggel kellett szembenéznie Mirkó királyfinak az út előtt?

3. Milyen jellemvonásai vannak Mirkónak, és milyen a bátyjainak?

4. Bizonyítsd be a mese alapján, hogy szeretettel, szelídséggel minden nehézséget le lehet küzdeni!

OLVASÁSI ÉS SZÖVEGÉRTÉSI SZINTFELMÉRŐ

VIRÁGSZEMŰ

Abból már sok botrány származott, hogy valakinek szép szeme van. De ilyesféle perpatvarról, ami Varga Julcsa szeme miatt kerekedett, állítom, még a legöregebbek sem hallottak.

Mert Varga Julcsát, ha netán nem tudná valaki, Virág-szeműnek nevezik. Azért, mert gyönyörűséges kék szeme van. Nos hát ebből lett a haddelhadd. Mert egy szép napon a Karcsú Sisakvirág nem áttallotta azt mondani:

Ami igaz, igaz, a Karcsú Sisakvirág igen szép, senki szemének nem válna szégyenére, ha rá hasonlítana. Nem is lett volna baj ebből a kijelentésből, ha nem hallja meg néhány másik virág.

A Fürtös Gyöngyike fel is csattant mindjárt.

– Semmi kétség, Varga Julcsa szeme olyan, mint én!

– Még hogy olyan, mint te! Jobb, ha elhallgatsz a sápatag színeddél. Varga Julcsa szeme éppen olyan, mint én!

Na, lett erre riadalom, zenebona.

Rikoltozott a Tavaszi Csillagvirág, hogy márpedig csakis őtőle kölcsönözte a színét Julcsa szeme.

Az Ibolya a hasát fogta nevettében.

– Még hogy azt képzelitek... hehe... és én?

Az Erdei Gyöngyköles erre lelilázta az Ibolyát.

– Nem is kék vagy, lila – mondotta dühösen.

– Ha én lila vagyok, akkor Julcsa szeme is lila. Vegyétek tudomásul! – kiabálta az Ibolya.

Erre aztán előpattant a Búzavirág is.

– Ti mertek ezen vitatkozni?! Nézzetek meg engem!

Még szerencse, hogy nem tudtak egymáshoz közelebb menni, mert biztos hajba kaptak volna. Különösen akkor, amikor a Közöséges Gubóvirág is beleszólt a vitába. Ennek aztán nekiestek mind a hatan.

Karcsú sisakvirág

Fürtös gyöngyike

Tavaszi csillagvirág

Erdei gyöngyköles

Búzavirág

*Közönséges
gubóvirág*

– Te mersz közbeszólni! Hiszen még a neved is közönséges!

Akkora volt a ricsaj, hogy a szundikáló füvek mind felébredtek.

Hát, mondhatom nektek, nincs annál csúnyább, mint amikor a virágok veszekednek.

Gondolhatjátok, ki tett itt igazságot. Természetesen Mikkamakka. Éppen arra járt (majdnem mindig arra jár, amerre kell), és felkiáltott:

– Te úristen, színvak lettem!

A virágok elhallgattak. Egyszerre kérdezték:

– Színvak? Miért?

– Reggel, amikor erre jártam – mondta Mikkamakka –, világosan láttam, hogy ezen a helyen hét kék virág virít.

– Persze – mondták a virágok –, és?

– Most meg hét vörös virágot látok!

Hopp, egymásra néztek a virágok! Hát bizony nem Mikkamakka volt színvak, hanem ők vörösödtek ki a méregtől. Gyorsan visszakékültek hát, és előadták az ügyet Mikkamakkának.

Ó – mondta Mikkamakka –, de oktondiak vagytok! Ez a legegyszerűbb a világon. Varga Julcsa szeme hétfőn Kar-

csú Sisakvirág, kedden Fürtös Gyöngyike, szerdán Tavaszi Csillagvirág, csütörtökön Ibolya, pénteken Erdei Gyöngyköles, szombaton Búzavirág, vasárnap meg Közöséges Gubóvirág. – (Azért mondta a gubóvirágot vasárnapra, mert titokban az tetszett neki legjobban.)

– És közben persze – folytatta Mikkamakka – Varga Julcsa szeme egész héten szebb, mint ti heten együttvéve.

Ebben meg is nyugodtak a virágok, és azóta is boldogan kékellenek, virítanak.

(Lázár Ervin: A Hétfejű Tündér)

Válaszolatok a kérdésekre:

1. Hogyan nevezték Varga Julcsát?
 - a) csillagszemű
 - b) bogárszemű
 - c) virágszemű
2. Milyen színű volt a szeme?
 - a) zöld,
 - b) kék
 - c) barna
3. Mitől vörösödtek ki a virágok?
 - a) a naptól
 - b) a méregtől
 - c) a szélről
4. Válaszd ki a felsorolt kifejezések rokon értelmű megfelelőit a zárójelből!
ricsaj, oktondi, perpatvar, botrány
(veszekedés, zaj, buta, félénk, gyalázat, láрма)
5. Mondd másképp!
 - a) hajba kaptak
 - b) nem átalotta
6. Sorold fel a mese virágszereplőit!
7. Mondd meg, miben hasonlítottak egymáshoz!
8. Melyik virág közbeszólása háborította fel mind a hat virágot? Magyarázd el felháborodásuk okát!
9. Hogyan fejezték ki felháborodásukat a felsorolt virágok? Keresd ki a zárójelből a megfelelő kifejezést és írd a virág neve után!

A Fürtös Gyöngyike

A Tavaszi Csillagvirág

Az Erdei Gyöngyike

(hasát fogta nevéttében, ríkoltozott, lelilázta az Ibolyát, felcsattant, kiabált)

10. Hogyan szégyenítette meg a virágokat Mikkamakka?

11. Hogyan tett igazságot a virágok között Mikkamakka?

A LEGNAGYOBB HAZUGSÁG

Egyszer régen, nagyon régen, mikor még rókák, nyulak barátkoztak egymással, sétára indult egy nyuszi meg egy róka. Még az erdő közepéig sem értek, mikor rájuk köszönt egy szarvas:

– Hová, hová, szomszéd urak?

– Átmegyünk a szomszéd erdőbe, és meglátogatjuk rokonomat, a borzot – feleli a róka.

– Akkor én is veletek megyek, mert nekem is van rokonom a szomszéd erdőben, s megígértem neki, hogy egyszer meglátogatom – mondja a szarvas, így hármasan mendegéltek, s közben elbeszélgettek az erdei dolgokról.

– Hát bizony, szép békességben élünk valamennyien, de csak azért, mert egyetlen farkas sincs az erdőben – mondta a róka.

Alighogy ezt kimondta, mintha a föld alól bújt volna elő, egy nagy farkas termett előttük:

– Úgy látom, jókor jöttem, mert már három hete nem ettem egy falatot se. Most aztán kipótolom. Első hétre megeszem a rókát, második hétre a szarvast, harmadikra a nyulat!

– Jaj, jaj, ne bánts minket! – könyörgött a róka. – Menj inkább a harmadik erdőbe, mert ezer állat vár ott téged, nem is ezer, de kétezer, s olyan ebédet készíttetek neked, hogy még az oroszlán sem evett különbet.

– De szépen tudsz hazudni – nevetett a farkas –, ezért meg is kegyelmezek neked, csak a szarvast meg a nyulat eszem meg.

– Jaj, jaj, ne bánts engem – könyörgött a szarvas –, inkább menj a negyedik erdőbe, s keresd meg a tisztáson a legpirosabb földiepret! Ha megtaláltad, akkor mondd el a varázsigét: „Ide figyelj, kis eprem, három hete nem ettem!” Ha ezt kimondod, akkora szarvascombbá változik, hogy álló évig abból lakomázhatsz!

– Nahát, ez még szebb hazugság volt! – kiáltotta a farkas. – Neked is megkegyelmezek. Most már csak a nyulat eszem meg.

– Azt ugyan jól teszed – felelte a nyúl –, mert én már három esztendeje erre várok. Tigris voltam én hajdanában, de elátkozott valaki, és tapsifüles lett belőlem. Csak akkor változom vissza tigrissé, ha egy farkas megharap...

Egyéb se kellett a farkasnak, úgy elszaladt, hogy még a fűszálak is futottak utána! Mikor nagy sokára eszébe jutott, hogy a nyuszi hazudott, akkor a három barát már a szomszéd erdőben ült a borz kertjében, s nevetve mesélték, hogyan tették lóvá az ijedős farkast.

(Zelk Zoltán)

1. Olvasd el figyelmesen a mesét! Mondd meg, melyik állat hazugságára utal a cím!
2. Milyen más címet tudnál adni a mesének?
3. Találj ki te is olyan hazugságot, amellyel elnyerted volna a farkas tetszését!

A FURFANGOS TOLVAJ

Volt egyszer egy tolvaj. Lopott egy agyagpipát, de rajtacsípték, és tömlöcbe dugták. Már jó ideje csücsülhetett, és egyre azon járt az esze, hogy szökhessen meg. Hanem a tömlöcőrök vigyáztak ám nagyon! Egy napon arra kéri őrzőjét, vigye a király elé.

– Kihallgatást akarsz a királytól? – kérdezte az őr.
– Drágakincsem van, azt szeretném a királynak adni.
– Mi járatban vagy? – kérdezte a király.
– Drágakincsem van, felségednek szeretném adni. –
Azzal előhúzott a zsebéből egy irinyó-pirinyó papírcsoma-
gocskát, s a királynak adta. A király kinyitja:

– Hát ez?! Hiszen ez egy közönséges körtemag!
– Úgy van, körtemag – hagyta rá a tolvaj -, de nem
akármilyen. Drágakincset ér: aki elülteti, aranykörtéket terem
neki.

– S miért nem ültetted el te magad? – tudakolta a király.
– Annak is megvan a maga oka. Mert tudd meg, csak
olyan becsületes ültetheti el, aki soha nem lopott, sem nem
sikkasztott, máskülönben közönséges körtét terem. Tolvaj
létemre én magam hiába is ültetném; azért hoztam felsé-
gedhez, mert istenuccse tudom, felséged sem nem lopott,
sem nem sikkasztott.

– Nem, nem, mégsem ültethetem el – válaszolta a király,
mert kisfiú korában egyszer pénzt lopott az anyjától.

A tolvaj felkínálta a magot a fő-főkancellárnak.

– Nem ültethetem el – mondta a kancellár, mert őt meg
gyakran megvesztegették, és mindenkit hivatalhoz juttatott,
aki megfizette. De akinek nem volt pénze, akárhogy is rá-
szolgált, sohasem jutott hivatalhoz.

A tolvaj felajánlotta a magot a fő-főtábornoknak.

– Nem ültethetem el – mondotta a tábornok, mert egy-
szer, amikor hadba indult, elsikkasztotta a katonák fél zsold-
ját, különben is olyan hőstettekkel hengegett, melyeknél ott
se volt.

A tolvaj felajánlotta a fő-főbíróknak.

– Nem ültethetem el – válaszolta; mert sohasem azt
nézte, hogy kinek az oldalán van az igazság, kinek nincs,
hanem azt, hogy kinél van a pénz, és kinél nincs. Annak
adott igazat, aki megfizette.

A tolvaj, mi egyebet tehetett, felajánlotta a fő-főtömlöc-
tartónak.

– Nem ültethetem el – hárította el az is; mert minden gonosztevőnél, aki a keze alá került, pénz után kutatott. Ha volt pénze, jól bánt vele, de ha nem: jaj volt neki!

Így ajánlgatta boldognak, boldogtalannak a körtemagot a tolvaj, hogy ültesse el, de senki se vállalkozott rá.

– No lám! – kacagott fel a furfangos tolvaj. – Tolvajok, sikkasztók vagytok mindahányan, de közületek egyet sem vetnek tömlöcbe! És én dutyiban csücsüljek azért, mert egy agyagpipát loptam?

Erre már a király sem tudott válaszolni – inkább szabadon engedte.

(Kínai népmese)

1. Milyen furfangot eszelt ki a tolvaj, hogy a király elé juthasson?

2. Sorold fel, kiknek ajánlotta fel a körtemagot!

3. Hogyan bizonyította be a királynak, hogy egyetlen tisztességes ember sincs a királyi udvarban?

A KARDSZARVÚ SZENGE VITÉZ

Egyik kecske elmaradt a nyájától, és a sivatag-pusztában szembetalálkozott a tigrissel. Szerencsére ez a tigris sohasem látott még kecskét. Igen elcsodálkozott a hosszú szarvú, nagy szakállú, furcsa jószágon, és udvariasan megkérdezte:

– Ki maga, kérem, és mi a neve?

Szegény kecske nagyon megijedt a tigris hatalmas tépőfogától, de nem tehetett egyebet, minthogy szigorú képet vágott rá, és ravaszkodni kezdett.

– Én vagyok a kardszarvú Szenge vitéz – így felelt büszkén.

Mikor a tigris meghallotta, hogy vitézzel került szembe, még nagyobb tisztelettel fordult hozzá:

– Szabad kérdezni, hogy mi az ott, ami az álláról lóg kegyednek? – és a kecske hosszú, szürke szakállára mutatott.

– Ez törlőrongy, amivel a szájamat fogom megtörölni, ha téged felfaltalak.

Nagyon megrémült a tigris, amikor ezt a választ meghallotta. Úgy elfutott, ahogyan csak tudott, hogy minél messzebbre kerüljön a rettenetes vitéztől. Ahogy futott, éppen összetalálkozott egy tapasztalt, öreg farkassal.

– Hová sietsz olyan nagyon, tigris koma? – kérdezte.

– Jaj – válaszolta a tigris –, találkoztam a rettenetes, kardszarvú Szege vitézzel. Éles kardból van a szarva, az álla alatt pedig szürke törlőrongyot visel, hogy lakmározás után a száját beletörölhesse. Majd hogy szét nem tépett engem is.

Az öreg farkas egyszerre felnevetett, mert ő ugyan elég gyakran lakmározott ilyenfajta vitézek húsából. Csak ennyit szólt:

– Hát nyugodj meg, tigris koma, majd elintézem én ezt a híres kardszarvú vitézt, ha megmutatod nekem.

A tigris megígérte, de a biztonság kedvéért még egy erős kötelet is kerített, annak egyik végét a nyakába akasztotta, a másik végét a farkas nyaka köré vonta, így indultak el.

A kecske már messziről észrevette régi ellenségét, a farkast, amint a hiszékeny tigrissel közeledett. Minden szőre égnek borzadt az ijedtségtől, de a nagy pusztaságban nem menekülhetett sehova. Szerencsére észrevette, hogy a tigris kötélén vezeti a farkast. Ettől azután mindjárt mentőötlete támadt. Amint közelebb értek, erős hangon kiáltott:

– Megállj, megállj, farkas koma! Miért csak egy tigrist hoztál, kevés az nekem ebédre!

A tigris erre úgy megrémült, hogy teljes erejéből rohanni kezdett, hogy csak minél messzebbre kerüljön a kecskétől. Persze magával vonszolta a farkast is a kötéllal.

Az okos kecske pedig hamarosan megkereste a nyáját, azóta is társaival él, azóta se találkozott sem a tigrissel, sem a farkassal.

(Mongol népmese)

1. Figyeld meg, milyen nyelvezetet használ a tigris, és milyen a kecske!
2. Mit tükröz a két állat nyelvhasználata?
3. Olvasd fel a meséből azt a részt, amikor a tigris találkozott a farkassal!
4. Hogyan menekült meg a kecske a farkastól?
5. Melyik magyar népmesét juttatja eszedbe a mongol mese? Mondd el a tartalmát!

EGY KIS ILLEMTAN

Hogyan játszunk?

Tüskéshátú elszaladt a labdájáért. Lihegve, kipirulva jött vissza.

– Itt a laszti! Állj be a kapuba! Én majd rúgom neked a gólokat!

Ugrifüles finoman ingatta a fejét.

– Nem jó!

– Mi nem jó? A labdázás nem jó?

– Ahogy kezdted, úgy nem jó! Talán választanánk, hogy ki lesz a kapus!

– Enyém a labda! Én választok! – mondta Tüskéshátú dacosan. – Vagy talán már a játékra is vannak illemszabályok?

– Vannak bizony! – mondta Ugrifüles. – És érdemes betartani, hogy ne legyen veszekedés, meg civakodás, meg marakodás!

– Na, erre kíváncsi vagyok! – ült a labdára Tüskéshátú.

– És előre megmondom, hogy én akarok gólt rúgni, mert nem szeretek veszíteni!

Ugrifüles széttárta a karját.

– Ki szeret? De hát nincs olyan verseny vagy csapatjáték a világon, amelyben valaki ne veszítene! Ez benne az izgalom! Ha mindenki csak győzne, ami képtelenség, borzasztó unalmas lenne.

Azonkívül pedig egyszer veszítünk, máskor meg győzünk! Aki ma veszített, holnap nyerhet. Mind a kettő hozzátartozik a játékhoz. Éppen ezért férfiasan, siráncokzás, dührohamok és sértődés nélkül kell elviselni a vereséget. A győztes pedig ne hetvenkedjen, mert holnap ő lehet a vesztes!

Tüskéshátú elgondolkozott.

– Van benne valami... – ismerte be végül.

– Na már most: minden játéknak van valami szabálya. Amit meg kell tartani. Vagyis csak akkor lesz jó a játék, ha komolyan vesszük és szigorúan megtartjuk a szabályokat. Ez is világos?

– Világos – ismerte el ezt is Tüskéshátú.

– Minden játék, amit többen játszanak: társasjáték. Mit jelent ez? Nemcsak azt, hogy többen vannak, hanem azt is, hogy teljesen egyenlők. Mármint az induláskor, a játék elkezdésekor. Ez nagyon fontos dolog. Nincsenek előnyök, nincsenek kivételezettek. Mert csak így tiszta a játék! És ha egy játék nem tiszta, nem érdemes győzni! Csalás árán?

Tüskéshátú ingatta a fejét, hogy nem, nem, csalni nem szabad!

Ugrifüles elégedetten nézte, és nagy lendülettel folytatta:

– Aki csal a játékban, az másban is fog csalni. Vagyis csorba lesz a jelleme, lepattogzik róla a zománc, mint egy ócska fazékról. Ki szeretné, hogy ilyen jelleme legyen?!

Tüskéshátú enyhén elpirult, s zavartan motyogott:

– De hiszen a játék csak játék...

Ugrifüles komoly képet vágott.

– Nincs szebb dolog, mint a játék! Nincs szebb dolog, mint barátságosan viaskodni, versenyezni, összemérni az erőnket, ügyességünket, az eszünket! És milyen jó győzni! Na, persze, ha veszítünk, az nem olyan jó, de kiváló alkalom arra, hogy eddük a jellemünket, a kitartásunkat, hiszen holnap lehet javítani!

Tüskéshátú felpattant, letette a labdát, és megölelte Ugrifülest.

– Igazad van! Hogy én eddig milyen pukkancsbéka voltam! Itt a laszti! Sorsoljuk ki, hogy ki lesz a kapus, és ki fog gólt rúgni!

Ugrifüles leplezetlen büszkeséggel nézett Tüskéshátúra. Ilyen kiváló tanítvány! S lám, az illemnek milyen hatalmas ereje van!

Kisorsolták, hogy ki lesz először a kapus, és játszottak egész délután.

(Csukás István meséje nyomán)

1. Miért fontos, hogy megtartsuk a játékszabályokat?

2. Mit jelent a játék tisztasága?

3. Hogyan kell viselkednünk, ha győzünk? Hogyan kell elviselnünk a vereséget?

Közmondások

A jó barát drágább az aranynál.

Mondd meg, ki a barátod, megmondom, ki vagy.

Új barátért el ne hagyd a régit!

Tartalom

I. ISTEN VELED, GÓLYAMADÁR!	5
Szeptember (Szilágyi Domokos)	5
Valami készül (Kányádi Sándor)	6
A négy kívánság (Usinszkij meséje)	7
Ősz elején (Petőfi Sándor)	8
Isten veled, gólyamadár (Gárdonyi Géza)	9
Kell a madár az embernek (Lázár Ervin)	11
Madarak (Nemes Nagy Ágnes)	12
A méhek trombitása (Móra Ferenc)	14
Hogyan „beszélgetnek” a méhek? (Valentina Begg)	16
Egy kis illetan. Miért köszönjünk? Hogyan köszönjünk? (Csukás István nyomán)	17
II. ŐSEMBER ÉS ŐSGYEREK	20
A köszén (Gárdonyi Géza nyomán)	20
A kavics (Simai Mihály)	22
A dinoszauruszok	22
Hogyan keresett társat a kutya? (Burját népmese)	24
Ősi barlang (Szepesi Attila)	26
Olvasási és szövegértési szintfelmérő	27
Az ember első barátai (Móra Ferenc)	27
Ősember és ősgyerek (Csoóri Sándor)	29
Amiről a tűz mesél (A világ és az ember)	30
Nézem a lámpát (József Attila)	31
Mi a villám? (Berkes – Réber: Várható időjárás)	32
Egy kis illetan. Sokan vagyunk, de az a jó! (Csukás István nyomán)	33
III. AZ ÉN VILÁGOM	35
A levéltárca (Gyurkovics Tibor)	35
A titkos út (Nemes Nagy Ágnes)	37
Az én barátom (Gyurkovics Tibor)	38
Mondd, leszel a barátom? (Orgoványi Anikó)	40
Brif-braf-bruf (Gianni Rodari)	42
Egy kis illetan. Mire jók az illemszabályok? (Csukás István nyomán)	44
IV. ÉGIG ÉRŐ MESEFA	47
Égig érő mesefa (Magyar népmese)	47
Hegyek, puszták, rétek (Kiss Benedek)	48
Olvasási és szövegértési szintfelmérő	49
Három kívánság (Magyar népmese)	49
A megszámlálhatatlan sok juh (Magyar népmese)	52
Kilincs-mese	53
Varjú-mese	53

Bolond mese	53
Mátyás király meg az igazmondó juhász (<i>Magyar népmese</i>)	55
Az aranyszörű bárány (<i>Weöres Sándor</i>)	58
Mátyás király és a három rest (<i>Népmonda</i>)	59
Kopogtatós-játék (<i>Weöres Sándor – Károlyi Amy</i>)	59
Egy kis illemtan. Jó étvágyat! (<i>Csukás István nyomán</i>)	60
V. EMLÉKEZZÜNK RÉGIEKRŐL	63
A magyar nép eredete	63
Vogul vadászdal (<i>Képes Géza fordítása</i>)	64
Rege a csodaszarvasról (<i>Magyar monda</i>)	64
Figyelmeztetés (<i>Nagy László</i>)	66
A magyarok útrakelnek (<i>Móra Ferenc</i>)	67
A honfoglalás (<i>Magyar monda</i>)	68
Munkács eredete (<i>Népmonda</i>)	69
Hogyan csatáztak a magyarok?	71
Lehel kürtje (<i>Benedek Elek nyomán</i>)	71
Lehel (<i>Petőfi Sándor</i>)	73
István király ítélete	73
Hol született István király?	75
Miért kellenek törvények	75
Mondák Szent László királyról (<i>Benedek Elek nyomán</i>)	75
Nándorfehérvár ostroma (<i>Lengyel Dénes</i>)	78
Miért harangoznak délben?	79
Törökverő (<i>Döbrentei Kornél</i>)	79
Ki volt Dobó István?	80
Miért piros-fehér-zöld a magyar zászló? (<i>Jávorné Szirtes Ágota</i>)	81
Zászló (<i>Örkény István</i>)	82
Himnusz (<i>Kölcsey Ferenc, részlet</i>)	83
Szózat (<i>Vörösmarty Mihály, részlet</i>)	83
Olvasási és szövegértési szintfelmérő	84
Kinizsi (<i>Népmonda</i>) (<i>Lipták Gábor nyomán</i>)	84
Vízimalom (<i>Rab Zsuzsa</i>)	86
A becsei molnárok (<i>Móra Ferenc</i>)	87
A kolozsvári bíró (<i>Benedek Elek feldolgozása</i>)	91
VI. JÓL CSAK A SZÍVÉVEL LÁT AZ EMBER	95
Kicsi szívem (<i>Szentmihályi Szabó Péter</i>)	95
A koldusasszony (<i>Gárdonyi Géza</i>)	96
Fekete pont, piros pont (<i>Kenéz Ferenc</i>)	97
Az elveszett kiskutya (<i>Donna Chaney nyomán</i>)	98
Mese az emberről, aki elfelejtette a szomorúságát (<i>Wass Albert</i>)	100
A szánkó (<i>Móra Ferenc nyomán</i>)	103
Haragos szél (<i>Móra Ferenc</i>)	105
A nehéz kétgarasos (<i>Móricz Zsigmond</i>)	105
Az én halam (<i>Gyurkovics Tibor</i>)	108
Egy kis illemtan. És mi van a lányokkal? (<i>Csukás István nyomán</i>)	110

VII. HÓVILÁG, HÓVIRÁG	113
A tél (Szondy György).....	113
Madáretető (Hajnal Anna).....	115
Mesél a téli erdő (Schmidt Egon nyomán).....	115
Vadkacsa ballag (Jung Károly).....	116
Magvas beszélgetés (Baranyi Ferenc).....	117
Írás, olvasás a téli erdőben (Bársony István nyomán).....	118
Téli fák (Kányádi Sándor).....	120
A király, aki jászolban született (Biblia, Máté evangéliuma).....	121
Betlehemi királyok (József Attila).....	123
Női a dér, álom jár (Weöres Sándor).....	124
Szép a fenyő (Weöres Sándor).....	125
Újévi köszöntő (Magyar népköltés).....	125
Olvasási és szövegértési szintfelmérő	126
Mióta állítunk karácsonyfát? (Földes – Bély Pálné).....	126
A februári hó dalol (Áprily Lajos).....	127
Hóvilág, hóvirág (Kányádi Sándor).....	128
Egy kis illemtan. Tapintat és egyéb lelki finomságok (Csukás István).....	128
 VIII. NAPSUGÁR-HÍVOGATÓ	131
A tavasz harangja (Horváth István).....	131
Hóvirág (Gárdonyi Géza).....	131
Tavaszcseresznye (Szepesi Attila).....	133
A természet újjáéledése (M. Prísvin).....	133
Ti-ti-ti! (Áprily Lajos).....	135
Március (Gárdonyi Géza).....	135
Tavaszköszöntő (Weöres Sándor).....	136
Aranyeső (Kányádi Sándor).....	136
Itt vannak a fecskék (Benedek Elek).....	137
Megjöttek a fecskék (Gárdonyi Géza).....	138
Jönnek a gólyák (Gárdonyi Géza).....	139
Napsugár-hívogató (Kányádi Sándor).....	141
Anyám csevegeő kertje (Simai Mihály).....	142
Ellenségek és jóbarátok (Bátay Éva).....	142
Húsvét.....	144
Hol alusznak a madarak?.....	145
Fülemülék (Áprily Lajos).....	145
Buba éneke (Weöres Sándor).....	146
Amikor még kicsi voltam (Németh István).....	147
Hogyan vártalak (Beney Zsuzsa).....	149
Anyámnak (Pákolitz István).....	149
Májusdicső (Csanádi Imre).....	150
Hullámok hátán (Kányádi Sándor).....	151
Egy kis illemtan. Hogyan viselkedjünk nyilvános helyen?.....	151

IX. NÉPEK MESÉJE	154
A bakkecske és a kos (<i>Ukrán népmese</i>).....	154
A gém, a halak és a rák (<i>L. Tolsztoj</i>).....	156
A görbe nyírfa (<i>Tatár népmese</i>)	158
Mirkó királyfi meg a táltos paripa (<i>Francia népmese</i>).....	158
Olvasási és szövegértési szintfelmérő	161
Virágszemű (<i>Lázár Ervin</i>).....	161
A legnagyobb hazugság (<i>Zelk Zoltán</i>).....	164
A furfangos tolvaj (<i>Kínai népmese</i>).....	165
A kardszarvú Szenge vitéz (<i>Mongol népmese</i>)	167
Egy kis illemtan. Hogyan játszunk? (<i>Csukás István</i>).....	169

Навчальне видання

ЛОТОР-ПЕРДУК Олена Карлівна

ЛІТЕРАТУРНЕ ЧИТАННЯ

**Угорська мова для загальноосвітніх навчальних закладів
з навчанням угорською мовою**

Підручник для 3 класу загальноосвітніх навчальних закладів

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Угорською мовою

Зав. редакцією *А. А. Варга*

Редактор *О. О. Дебрецені*

Художний редактор *І. Б. Шутурма*

Коректори *І. О. Петро, Г. М. Турканич*

Формат 70х100/16. Ум. друк. арк. 14,256. Обл.-вид. арк. 12,75.

Тираж 1867 пр. Зам. № 206-13.

Державне підприємство

„Всеукраїнське спеціалізоване видавництво „Світ”

79008 м. Львів, вул. Галицька, 21

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія ДК № 2980 від 19.09.2007

www.svit.gov.ua

e-mail: office@svit.gov.ua

svit_vydav@ukr.net

Друк на ПРАТ „Львівська книжкова фабрика „Атлас”

79005 м. Львів, вул. Зелена, 20

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1110 від 08.11.2002 р.

Навчальне видання

ЛОТОР-ПЕРДУК Олена Карлівна

ЛІТЕРАТУРНЕ ЧИТАННЯ

**Угорська мова для загальноосвітніх навчальних закладів
з навчанням угорською мовою**

Підручник для 3 класу загальноосвітніх навчальних закладів

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Угорською мовою

Зав. редакцією *А. А. Варга*

Редактор *О. О. Дебрецені*

Художний редактор *І. Б. Шутурма*

Коректори *І. О. Петро, Г. М. Тирканич*

Формат 70х100/16. Ум. друк. арк. 14,256. Обл.-вид. арк. 12,75.

Додатковий тираж 22 пр. Зам. № 206-13/2.

Державне підприємство

„Всеукраїнське спеціалізоване видавництво „Світ”

79008 м. Львів, вул. Галицька, 21

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія ДК № 2980 від 19.09.2007

www.svit.gov.ua

e-mail: office@svit.gov.ua

svit_vydav@ukr.net

Друк на ПРАТ „Львівська книжкова фабрика „Атлас”

79005 м. Львів, вул. Зелена, 20

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1110 від 08.11.2002 р.

УДК 821.511.141(075.2)
ББК 84(УГО)я7
Л 80

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ МОН України від 17.07.2013 р. № 994)*

Лотор-Пердук О. К.

Л 80 Літературне читання. Угорська мова для загально-освітніх навчальних закладів з навчанням угорською мовою : підруч. для 3 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. К. Лотор-Пердук. – Львів : Світ, 2013. – 176 с. : іл.
ISBN 978-966-603-838-1

**УДК 821.511.141(075.2)
ББК 84(УГО)я7**

ISBN 978-966-603-838-1

© Лотор-Пердук О. К., 2013
© Шутурма М. С., ілюстрації, 2013
© Видавництво „Світ”, 2013